

Aurora Gundersen

"Hvem skal ikke ha stemmerett i et demokrati?"

En idèanalyse av stemmerettsdebatten om stemmerettsutvidelse for 16-åringer

Masteroppgave i samfunnsfag. MGLU 5-10
Juni 2022

Aurora Gundersen

"Hvem skal ikke ha stemmerett i et demokrati?"

En idèanalyse av stemmerettsdebatten om stemmerettsutvidelse for 16-åringer

Masteroppgave i samfunnsfag, MGLU 5-10
Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for lærerutdanning

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

I denne oppgaven er det benyttet ideanalyse til å analysere hvilke politiske ideer som er fremtredende i stemmerettsdebatten for 16-åringer, og utforske om det finnes likheter/forskjeller til stemmerettsutvidelsene i perioden mellom 1814-1919. Gjennom analytisk gjennomgang av sekundærlitteratur i perioden 1814-1919 ble det etablert idealtypene konservatisme, liberalisme og sosialisme/radikalisme sett opp mot kategoriene Samfunnsorientert, lov- og pliktbasert, individorientert argumentasjon. Indirekte gir stemmerettsdebatten et uttrykk for ulike politiske ideer tilknyttet *synet på borgeren*, dette perspektivet er også blitt etablert som en del av idealtypene.

Den konservative holdningen til stemmerettsutvidelse har både vært motstander under den historiske perioden og i dagens debatt. Til eksempel var kravet om uavhengige og ansvarlige borgere både et argument under diskusjonen i perioden 1814-1919, og det er fortsatt et brukt argument i dag. Konsekvensargumentasjonen og frykten for å slippe til radikale krefter i befolkningen, var likevel lite fremtredende i dagens debatt. Grunnlovs-konservatismen forstått som ønsket om å sikre en forsiktig utvikling av grunnloven i tråd med tiden, var fremtredende både fra konservative og liberale representanter under den historiske perioden. Det var også noe som undersøkelsen viser til som et argument i dagens stemmerettsdebatt. Liberalismen kan tolkes og plasseres i en mellomposisjon mellom den konservative og den radikale/sosialistiske holdningen. I dagens debatt, på lik linje med den historiske tilnærmingen, argumentert ut fra hvilke rettigheter og plikter som bør ses i sammenheng med stemmeretten. Argumentasjonen tilknyttet myndighetsalder, stemmerettsalder og valgbarhetsalder var fremtredende fra motstanderne i stemmerettsdebatten. Tilhengerne viste til andre rettigheter og plikter for å kreve politisk medbestemmelse. Den sosialistiske/radikale holdningen har både under den historiske perioden og i dagens debatt argumentert ut fra et rettferdighetsperspektiv og krav om likebehandling. Under kvinnelig stemmerettskamp var det et krav om likestilling, i dagens debatt kommer det frem i lys av generasjonsrettferdighet.

På den ene siden er ytterpunktet i stemmerettsdebatten fra konservativt hold at 16-åringer mangler samfunnsmessig modenhet. På den andre siden, argumenteres det fra sosialradikalt hold at verken utdanning, modenhet eller kunnskap skal legges til grunn for vurdering om hvorvidt 16-åringer skal ha stemmerett. Mellomposisjonen er likevel mest fremtredende til forskjell fra den historiske perioden, der representantene har en positiv innstilling til ungdom i dag, men argumenterer for at andre prinsipper heller legges til grunn for deres standpunkt.

Overordnet var diskusjonen tilknyttet borgerens rolle i demokratiet preget av et republikansk borgerideal. Fra konservativt hold var det ønskelig at borgerne var formelt definert som selvstendige og myndige. Fra sosialradikalt ståsted argumenterte representantene for at 16-åringer *burde bli* betegnet som selvstendige og uavhengig fra vilkårlig makt. Stemmerettsdebatten om 16-åringene kan på den ene siden tolkes i retning av en moderat og formildende diskusjon, i kontrast til hvordan stemmerettsdebatten kan ses å ha utspilt seg under perioden mellom 1814-1919. Undersøkelsen viser på den andre siden, en kontinuitet i de ideologiske skillelinjene, mellom den historiske perioden og dagens stemmerettsdebatt om 16-åringer.

Abstract

In this thesis, idea analysis has been used to analyze which political ideas that are prominent in the suffrage debate for 16-year-olds, and to explore whether there are similarities / differences to the suffrage extensions in the period between 1814-1919. Through an analytical review of secondary literature in the period 1814-1919, ideal types of conservatism, liberalism and socialism / radicalism were established, set up against the categories Social-oriented, law- and duty-based, individually oriented argumentation. Indirectly, the suffrage debate contains an expression of various political ideas associated with the view the citizens role in the democracy, this perspective is also established as part of the ideal types.

The conservative attitude to the extension of suffrage has been opposed both during the historical period and in today's debate. For example, the demand for independent and responsible citizens was both an argument during the discussion in the period 1814-1919, and it is still a used argument today. The consequence argument and the fear of letting go of radical forces in the population, was nevertheless not prominent in today's debate. Constitutional conservatism, defined as the desire to ensure that the constitution is carefully developed in ways that are compatible with time, was prominent among both conservative and liberal representatives during the historical period.

There was also a reference in the research study to an argument in today's suffrage debate. Liberalism can be interpreted and placed in an intermediate position between conservatives and the radical / socialist attitude. In today's debate, in similar with the historical approach, argued based on which rights and obligations should be seen in the context of the suffrage. The opponents' arguments in the suffrage debate focused on coordination between the age of majority, suffrage, and eligibility. Other rights and obligations were invoked by supporters to demand political participation. From a justice and equal treatment standpoint, the socialist / radical attitude has argued both historically and in the current debate. There was a demand for equality during the women's suffrage struggle; in today's debate, it emerges in the context of generational justice.

On the one hand, the conservative position on voting rights is that 16-year-olds lack sociological maturity. On the other hand, social radicals argue that education, maturity, and knowledge should not be used to determine whether 16-year-olds should have the suffrage or not. In contrast to the historical period, does the representatives overall express a positive attitude toward young people today, and rather argue that other principles are used as a basis for their stand in the debate.

Overall, the discussion was related to the citizen's role in democracy characterized by a republican bourgeois ideal. From a conservative point of view, it was desirable that the citizens were formally defined as independent and of legal age. From a social radical point of view, the representatives argued that 16-year-olds should be described as independent and independent of arbitrary power. The suffrage debate about 16-year-olds can on the one hand be interpreted in the direction of a moderate and conciliatory discussion, in contrast to how the suffrage debate can be seen to have unfolded during the period between 1814-1919. The research shows, on the other hand, a continuity in the ideological dividing lines throughout the history.

Forord

Jeg ønsker å rette en stor takk til de som har vært involvert i arbeidet både direkte og indirekte. Takk til min veileder Per Overrein for gode innspill og viktig perspektiver i arbeidet. Takk til mine kjære korrekturlesere som har bidratt med nye blikk på oppgaven når jeg selv har lest meg blind. Jeg er også takknemlig for mine medstudenter som har vært der både når frustrasjonen var for stor for eget hode, og når det har vært behov for et avbrekk.

Til sist vil jeg takke mine kjære romkamerater som har vært der for meg, når ikke bare master foregår, men også livet skjer på godt og vondt.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	1
1.1 Gjennomføring og oppgavens struktur	2
2.0 Stemmerettsutvidelse – En historisk kontekst.....	3
2.1 Partipolitikk og stemmerett	4
2.2 Stemmerettsdebatt 16-åringer	8
3.0 Ideologier og demokratitradisjoner	10
3.1.1 Konservatisme	10
3.1.2 Liberalisme	11
3.1.3 Sosialisme/Radikalisme	13
3.2 Demokratiteori og demokratitradisjoner	15
3.2.1 Republikansk demokratitradisjon.....	15
3.3 Borgerbegrepet	16
4.0 Metodisk tilnærming	19
4.1 Studiet av politiske ideer	19
4.2 Valg av datamateriale.....	20
4.3 Idealtyper	21
5.0 Forskning på stemmerettsutvidelser.....	23
5.1 Argumentasjonstyper i perioden 1814 - 1919	24
5.2 Argumentasjonstyper 16-års stemmerettsutvidelse	31
6.0 Analysefunn og diskusjon	35
6.1 Samfunnsorientert argumentasjon	36
6.2 Rettighets- og pliktorientert argumentasjon	42
6.3 Individorientert argumentasjon	46
7.0 Avslutning	51
7.1 Refleksjoner.....	52
Litteraturliste.....	54

Tabeller

Tabell 5.2: Ideologier og stemmerettsargumentasjon

Tabell 6.1: Analysefunn

Forkortelser

FrP	Fremskrittspartiet
H	Høyre
Sp	Senterpartiet
KrF	Kristelig Folkeparti
MDG	Miljø partiet Det grønne
V	Venstre
Ap	Arbeiderpartiet
SV	Sosialistisk venstreparti
Innst.S	Innstilling til Stortinget
NOU	Norges offentlige utredning
ICCS	International Civic and Citizenship Education Study

1.0 Innledning

En av de mest grunnleggende rettighetene i et demokrati er *stemmeretten*. Noen mener også det er en menneskerett, mens andre ser på stemmeretten mer som en plikt som må benyttes. Enkelte mener stemmeretten kan sees som en av flere mulige indikatorer på demokratiets kvalitet. Hvilke individer som er berettiget til å stemme har variert med tid og sted. Man kan si at stemmeretten er betinget ut fra samfunnsstrukturer og graden av politisk mobilisering i befolkningen. Senest i 2019/2020 ble det lagt frem et grunnlovsforslag om en stemmerettsutvidelse. Sosialistisk Venstreparti (SV) foreslo å senke stemmerettsalderen fra 18 til 16 år. I etterkant av stemmerettsforslaget har flere komiteer vært positivt innstilt til utvidelsen. I NOU 2020: 6, "frie og hemmelige valg", er stemmerettsforslaget fremmet og flertallet i utvalget mener at man bør senke stemmerettsalderen til 16 år ved kommune- og fylkesvalg. Stortingskomiteen innstilte også forslaget om å senke stemmerettsalderen til 16 år i mai 2022 (Stortinget, 2022). Det er første gang et utvalg utnevnt av regjeringen har innstilt for en stemmerettsutvidelse ved å senke stemmerettsalderen ved lokalvalg til 16 år. Forslaget ble fremmet allerede i 2001, men har frem til nå blitt nedstemt. Den 1. juni 2022 har stemmerettsforslaget nok en gang blitt behandlet. Hvordan stemmerettsdiskusjonen utarter seg på Stortinget, vil være hovedfokuset i denne undersøkelsen. Oppgaven ønsker å besvare følgende problemstilling:

«Hvilke politiske ideer om stemmerett for 16-åringer finnes i argumentene for og imot, og kan vi finne spor av disse politiske ideene fra tidligere debatter om stemmerettsutvidelse.»

Forskningsspørsmål:

- Hvilke argumenter er brukt for og imot stemmerettsutvidelse i perioden 1814 – 1919 i Norge?
- Hvilke argumenter er brukt for og imot en stemmerettsutvidelse for 16-åringer i dagens debatt i Norge?
- Hvilke idéhistoriske forskjeller/likheter finnes i argumentasjonen ved tidligere stemmerettsutvidelser og dagens stemmerettsdebatt?

Problemstillingen danner grunnlag for en undersøkelse av hva slags samfunnsmessige vurderinger som ligger til grunn for å endre de demokratiske spillereglene i et samfunn. Oppgaven vil gi både historisk forståelse og innblikk i den offentlige debatten rundt denne demokratiske prosessen. Fra et forskningsperspektiv er en stortingsbehandling med på å vekke interessen for de avgjørende argumenter for og imot en utvidelse av stemmeretten, og hvilke argumenter som er utslagsgivende. Denne oppgaven belyser debatten rundt stemmerettsalder i et deliberativt demokratisk perspektiv, ved å se på hvilke argumenter som blir brukt i slike debatter, og utforsker hvilke argumenter som er utslagsgivende.

Stemmerett for 16-åringer har vært et tema i Norge fra 2000-tallet, og har skapt debatt både i offentligheten og på Stortinget. En av hovedårsakene til at stemmerett for 16-åringer har blitt bragt på banen, er utvikling av et bedre skolesystem. De siste 20 årene har det vært en stor endring i fokuset i opplæringen, og demokrati og medborgerskap er blitt viet stadig mer oppmerksomhet til. Internasjonalt er vi et av landene som scorer høyest på kunnskap om demokrati (ICCS). I den nye læreplanen er demokrati og medborgerskap som et tverrfaglig tema enda mer sentralt (Kunnskapsdepartementet, 2020). Stemmerett for 16-åringer er noe som opptar ungdommen. Selv har jeg vært i

praksis der flere av elevene valgte å skrive kronikk om hvorfor 16 åringer burde få. De mente selv de var kapable til å delta i valg, og hadde tatt stemmeretten i bruk om de hadde fått muligheten. Ungdommens engasjement og deltakelse i den offentlige debatten underbygger oppgavens relevans. Det er også av interesse å se på hvilke forutsetninger som legges til grunn for utvidelse av stemmeretten. I fagfornyelsen har det i større grad blitt søkelys på dybdelæring der samfunnsfagets tidligere fagdisipliner skal ses i sammenheng med hverandre. Det vil derfor være nyttig å kunne ta i bruk historiske hendelser for å belyse en dagsaktuell problematikk.

1.1 Gjennomføring og oppgavens struktur

Oppgaven er delt inn i ulike delkapitler. Delkapittel 2.0 har til hensikt å gjøre rede for stemmerettsutvidelsen i et historisk perspektiv. Temaet forutsetter en oversikt over demokratiutviklingen i Norge, og en gjennomgang av hvordan stemmerettssystemet har utviklet seg historisk. Den historiske konteksten vil først gå gjennom ulike politiske og sosiale strømninger som var gjeldende for stemmerettsutvidelser i perioden mellom 1814 – 1919. Etterfulgt av en redegjørelse for de ulike politiske partienes holdninger til stemmerettsspørsmålet under den historiske perioden. Deretter følger en gjennomgang av ulike samfunnsendringer som har gjort det aktuelt å diskutere en ny stemmerettsutvidelse for 16-åringer i dag. Det vil også være en gjennomgang av hvordan de ulike politiske partiene forholder seg til spørsmålet om stemmerettsutvidelsen i dagens debatt. I delkapittel 3.0 vil oppgavens teoretiske rammeverk og politiske ideer bli belyst og gjennomgått. De politiske ideene som er vektlagt er ideologiske skillelinjene mellom konservatisme, liberalisme og sosialisme/radikalisme. Kapitlet inneholder også en redegjørelse av ulike demokratitradisjoner som kan være av relevans for forståelsen av borgerens rolle i demokratiet. Borgerbegrepet vil også bli belyst i det teoretiske rammeverket for å bedre kunne forstå sammenhengen mellom stemmeberettigede og borgerrollen. Rammeverket legger grunnlaget for å kunne belyse ulike politiske ideer som finnes i argumentasjonen i stemmerettsdebattene.

Etter gjennomgangen av det teoretiske rammeverket, vil delkapittel 4.0 ta for seg undersøkelsens metodiske tilnærming. Gjennomgangen av metodekapitlet reflekterer kort over hvilke metodiske verktøy som er tatt i bruk og hvordan metoden er gunstig for å besvare problemstillingen. Neste delkapittel, 5.0, belyser relevant forskning som tar for seg stemmerettstematikken. I denne delen vil det først redegjøres for en sammenhengende gjennomgang av hva slags forskning som finnes om temaet stemmerettsutvidelse. Deretter vil forskningsgjennomgangen avdekke hvilke argumentasjonstyper som finnes på forskningsfeltet. I gjennomgangen av argumentasjonstyper i forskningen, vil det først redegjøres for hvilke argumenter for og imot er brukt i perioden mellom 1814 – 1919. Deretter greies det ut om hvilke argumentasjonstyper som trekkes frem i forskningslitteraturen på stemmerettsdebatten om 16åringer. Etter å ha lagt rammeverket og gjennomgått relevant forskning på feltet er det teoretiske grunnlaget lagt for å kunne presentere undersøkelsens idealtyper og analyseverktøy.

I siste delkapittel 6.0 presenteres undersøkelsens analysefunn, med en redegjørelse og diskusjon av hvilke politiske ideer som er fremtredende i argumentasjonen. Overordnet vil målet være å avdekke ulike politiske ideer som finnes i debatten om stemmerettsutvidelser i dag, og om hvorvidt disse politiske ideene er like eller forskjellig fra den historiske perioden som er undersøkt i oppgaven.

2.0 Stemmerettsutvidelse – En historisk kontekst

Alle politiske ideer er formet av sosiale og historiske omstendigheter, og påvirkes av de politiske ambisjonene ideene innebærer. Forenklet, er politisk tankegang og politisk praksis tett bundet sammen. Forståelsen av politisk utvikling må derfor ses i krysningspunktet mellom ideer og ideologi på den ene siden, og historiske og sosiale krefter på den andre siden (Heywood, 2017, s. 2). Det fordrer en historisk gjennomgang av ulike sosiale og politiske strømninger i perioden mellom 1814 og 1919.

I perioden var det omfattende stemmerettsutvidelser som ble diskutert og bestemt. Riksforsamlingen på Eidsvoll ga stemmerett kun til embetsmenn, kjøpmenn og gårdbrukere. Kvalifikasjonskravet var at man var mann, over 25 år og hadde eiendom eller formue (Sandvik, 2015, s. 68). Den første stemmerettsutvidelsen ble gjennomført i 1821. Da fikk rettighetsmenn i Finnmark stemmerett. Utvidelsen ble innvilget på bakgrunn av at menn i Finnmark over 25 år som betalte skatt, skulle få stemmerett. I 1884 fikk Johan Sverdrup (Venstre) innvilget en utvidelse av stemmeretten slik at menn som hadde inntekt over et visst nivå og betalte skatt også fikk stemmerett. I 1898 ble kravet om skatt og inntekt fjernet, og stemmeretten rommet alle menn. Det ble samtidig innført en ny bestemmelse i Grunnloven. Lovendringen medførte at stemmeretten ble suspendert og mistet hvis man gikk konkurs, ble straffedømt, eller om man ble umyndiggjort (Hommerstad, 2019, s. 34). Dette innebar at den delen av befolkningen som mottok fattighjelp fikk sin stemmerett suspendert (Hommerstad, 2019, s. 50). Neste stemmerettsutvidelse var i 1907, som markerte de første kvinnelige stemmeberettigede. Kravet om at kvinnene hadde en viss inntekt og betaling av skatt var betingelsen for at den nye samfunnsgruppen skulle gis stemmerett. I 1913 var endelig kravet om allmenn stemmerett for både kvinner og menn gjennomført. Da fikk kvinner på lik linje med menn retten til å stemme ved stortingsvalg. Året 1919 markerer den siste stemmerettsutvidelsen før man regnet stemmeretten som universell. Stemmerettsutviklingen handlet overordnet om at man gikk fra å vurdere borgeres egnethet til stemmeretten, til at den ble forstått som en menneskerettighet (Steine, 2019, s. 95).

Samfunnsutviklingen i Norge mellom 1814 og 1919 var preget av sosiale og politiske endringer og økonomisk vekst (Helle, et al., 2016 s. 264). En av forutsetningene for stemmerettsutvidelse i perioden var samfunnsstrukturens endring. Norge gikk fra å være et standssamfunn til å bli et klassesamfunn utover på 1800-tallet. Stemmerettsreglene i 1814 var tydelig preget av standssamfunnets struktur, ved at stemmeretten hovedsakelig var gitt til embetsmenn, bønder og borgerskapet (Sandvik, 2015, s. 69). Standssamfunnet la grunnlaget for hvilke samfunnsgrupper som ble representert i den politiske offentligheten. I samfunnet var det en voksende opposisjon fra befolkningen som var den største trusselen mot regimet og samfunnsordenen. Samfunnet generelt hadde fått en økt maktbevissthet og politisk engasjement. Den politiske debatten fikk større plass i offentligheten både i byen og på bygda (Olstad, 2014, s. 49). Det gikk fra at den politiske debatten ble forbeholdt en politisk elite, til å komme ut og engasjere en større del av befolkningen. Det var blant annet et økende antall aviser som var viktig for politisk dekning og en tilgjengelig informasjonsflyt (Helle et al., 2016, s. 233). Generelt økte allmuens utdanning og et økt kunnskapsnivå blant større deler av befolkningen blir trukket frem som et viktig element for at flere og flere borgere skulle betraktes som uavhengige og stemmeberettigede borgere (Roos, 2022, s. 131). Utviklingen av kommunalt selvstyre var også vesentlig for befolkning å få økt politisk erfaring og politisk

kunnskap i distriktene (Olstad, 2014, s. 48). Folket fikk flere statsborgerlige rettigheter for å skape en større avhengighet mellom staten og folket (Gamme, 2001, s. 48).

Stemmerettsutvidelsene må også ses i lys av en større demokratisk prosess og nasjonal selvstendighet (Olstad, 2014, s. 106). Det ble et viktig demokratisk gjennombrudd I 1884 ved innføringen av parlamentarismen, som gav grunnlag for at makten skulle komme ut fra et folkevalgt Storting. Større deler av befolkning mobiliserte seg i ulike foreninger og hadde mulighet til å delta i folkemøter (Helle et al., 2016, s. 233). Foreningene ble et uttrykk for ulike interesser i befolkningen og en viktig læringsarena for politisk skoloring i offentligheten (Helle et al., 2016, s. 233). Det viste seg også under kvinnelig stemmerettskamp, der kvinneforeningene arrangerte en underskriftskampanje da de ikke fikk ta del i folkeavstemningen om unionsspørsmålet (Larsen, 2013, s. 213). Ideen om at det var folket som skulle styre framfor en valgt elite, utviklet seg i fra slutten av 1800 – tallet. Den historiske perioden utspilte seg i nasjonalstatens tid der ideen om at folket skulle bestemme stod sterkt (Larsen, 2013, s. 204). Generelt kan allmenn stemmerett ses i lys av nasjonaldemokratiets fremvekst og en tanke om folket som lovgivende makt (Langeland, 2014, s. 50).

I tiden mellom 1913 og 1919 hadde samfunnsendringene resultert i at man i større grad tok et ansvar for de som trengte hjelp gjennom staten (Steine, 2019, s. 92). Utviklingen hadde gått i retning av at samfunnet hadde en plikt til å hjelpe de lidende gjennom andre metoder og institusjoner enn økonomisk hjelp. Norges første sosialminister argumenterte for dette synet da han inntok sin stilling i 1913 (Steine, 2019, s. 92). Samfunnsendringen hadde gjort det mulig å argumentere for samfunnets ansvar overfor de trengende, heller enn eksklusjon fra medbestemmelse (Steine, 2019, s. 91). Det innebar at den delen av befolkningen som mottok sosial stønad ikke skulle fratas sin stemmerett, til tross for at de var økonomisk avhengige av staten.

Stemmerettsutvidelsene i perioden mellom 1814 og 1919 må til slutt ses i lys av en internasjonal politisk bevegelse. Stemmerettskampen i Norge ble preget av internasjonale politiske strømninger (Langeland, 2014, s. 48). Ved stemmerettsdebatten om allmenn stemmerett for menn var Norge senere ute enn andre europeiske land (Langeland, 2014, s. 49). Det var og en voksende arbeiderbevegelse som var viktig for stemmerettskampen i Norge. Ved kvinnelig stemmerettsdiskusjon var den internasjonale kvinnebevegelsen viktig i starten av stemmerettsdebatten som et verktøy for å sette stemmeretten på den politiske agendaen. Deretter ble Norge et foregangsland i innføringen av kvinnelig stemmerett og man viste deretter til erfaringer fra Norge.

2.1 Partipolitikk og stemmerett

I tiden mellom 1814 og 1884 var det ikke etablerte partier å referere til i spørsmålet om stemmerettsutvidelse. Det var tendenser til ulike holdninger, men representantene ble omtalt som konservative eller liberale politikere. Høyre og Venstre var fram til 1884 uorganiserte bevegelser. Først etter 1884 og innføringen av parlamentarismen ble Venstre og Høyre etablert som politiske partier. Det politiske klimaet på slutten av 1800 – tallet var preget av fremtredende spenninger mellom ideologiene liberalisme, konservatisme og sosialisme (Garhe, 2013, s. 11).

2.1.1 Høyre

Høyres holdning til stemmerettsspørsmålet har vært preget av en konservativ tilnærming. Hovedargumentene som ble tatt i bruk mot allmenn stemmerett for menn var basert på økonomisk uavhengighet (Gamme, 2001, s. 17). Argumentasjonen var

preget av en frykt for arbeidernes herredømme. Det var en tydelig tendens til at konservatismens hovedanliggende var å bevare staten på best mulig måte. Hovedfokuset skulle være på det best for samfunnet som helhet, og det som burde legges til grunn for de politiske beslutningene (Gamme, 2001, s. 17).

Den samme argumentasjonen var lagt til grunn for kvinners stemmerett i Høyres politikk. Høyrerepresentantene forespeilet at konsekvensene for stemmerettsutvidelsene ville være samfunnsskadelig. Stemmeretten skulle kun gis til de borgere som kunne utgjøre en nytte for det politiske samfunnet (Thue, 1972, s. 51). Det la føringer for at stemmeretten var en plikt man måtte kvalifisere seg til. Stemmerettsutvidelser ble fra høyres hold sett på som en konkret frykt for å slippe til radikale krefter (Thue, 1972, s. 51). I Høyres kvalifikasjonskrav var økonomisk uavhengighet en sterk indikator på at borgere kunne være stemmeberettigede. Før allmenn stemmerett ble innført var Høyre tydelig imot stemmerett for kvinner (Thue, 1972, s. 53). Etter at stemmeretten ble innført for menn endret holdningen til kvinners stemmerett seg. Følgen var at Høyre, som tidligere hadde vært iherdige og prinsipielle motstandere av alle stemmerettsutvidelser både for kvinner og menn, gikk hen og støttet lokal og statsborgerlig stemmerett til bedrestilte kvinner (Larsen, 2013, s. 174). Representantene så muligheten til å utnytte kvinnenenes konservative holdninger som var å finne i de bedrestilte kvinnene, i håp om at de ville stemme på Høyre (Larsen, 2013, s. 174). Slik forsøkte Høyre å demme opp mot sosialisme og massedemokrati i regi av mannlige arbeidere.

Fraksjonene i partiet er viktig å få fram. Fra det mest konservative Høyre (gamle Høire) var det flere politikere som ikke kunne stå inne for en holdningsendring der man skulle gi kvinner stemmerett i det hele tatt. Stortingsrepresentant Johan Frøstrup stod i front og argumenterte for at «kvinner ikke burde delta i det offentlige liv» (Thue, 1972, s. 56). De som var mest positiv til stemmegivningen var stortingsrepresentantene Francis Hagerup og Christoffer Knudsen (Thue, 1972, s. 56). Disse argumenterte for at kvinnen ville tilføre samfunnsnytt ut fra kvinnens moralske og rettferdighetsmessige kvalifikasjoner. Hagerup blir ansett som den mest radikale innad i høyrefløyen (Thue, 1972, s. 56). Han argumenterte under kvinnestemmerettskampen, for at kvinner som betalte skatt hadde et rettferdighetskrav overfor mennene. Det er vesentlig å påpeke at det da ikke var snakk om å gi allmenn stemmerett til alle kvinner. Stemmeretten skulle fortsatt være noe man skulle fortjene, gjennom å betale sin andel skatt. Dette krav om begrenset stemmerett, innlemmet de kvinner som tilsynelatende stemte på Høyre (Garhe, 2013, s. 125).

I spørsmålet om stemmerett for borgere som mottok fattigstøtte var Høyre i hovedsak den største motstanderen (Bergkvist & Hovdhaugen, 2019, s. 88). Likevel var det også i denne diskusjonen en fraksjon i partiet der flere høyremenn inntok en mer radikal posisjon. Både Axel Andreas Tallhaug og Peter Norløff var høyremenn som var villig til å utvide stemmeretsbegrensninger ytterligere (Steine, 2019, s. 89). Det var fortsatt en tendens ved å se på stemmerett som noe som bør være en gave borgere skulle gjøre seg fortjent til, og stemmerett var fortsatt ikke å beregne som en menneskerett. Dette standpunktet har Høyre holdt gjennom alle tre stemmerettsutvidelsene. Høyre var ikke alene om denne oppfattelsen, store deler av venstrefløyen så på stemmerett som en borgerrett.

2.1.2 Venstre

Venstre har i hovedsak vært liberale i holdningen til stemmerett. Allerede i 1851 ble det lagt fram et lovforslag fra venstresiden i regi av Johan Sverdrup og Peder Christian Holst om kommunal stemmerett for alle «Myndige Borgere» (Olstad, 2014, s. 78). Lovforslaget ble lagt frem hele 50 år før det faktisk ble gjennomført. I spørsmålet om kvinnelig stemmerett var venstrerepresentantene i hovedsak demokratisk innstilt til å innføre stemmerett som et krav.

Innenfor partiet venstre var det, som i Høyre, flere fraksjoner i tiden mellom 1880 og 1919. Thue (1972, s. 60), inkluderer både det som omfattet «Rene venstre, Moderate venstre, Frisinnede venstre, Konsoliderte venstre og Arbeiderdemokratene» i hennes diskusjon om venstres holdninger til stemmerettsutvidelser. Moderate og frisinnede venstre hadde en konservativ holdning på lik linje med høyresiden, og ønsket ingen stemmerettsutvidelser. Det som derimot var merkbart forskjellige var måten de argumenterte på (Thue, 1972, s. 61; Gahre, 2013, s. 61). De moderate argumenterte for at det var mest samfunnsnyttig med en begrenset stemmerett, der stemmerettsutvidelsene fulgte en gradvis utvikling i tråd med samfunnsutviklingen. De som var mer tilknyttet det rene venstre hadde en mer radikal tilnærming, og stod på at kvinner hadde et «rettferdighetskrav på stemmerett på linje med menn» (Garhe, 2013, s. 128). Det var også en holdning at stemmeretten ville øke kvinners manglende politiske interesse og evner. Argumentasjonen om at stemmerett var en menneskerettighet, var noe som ble fremmet i Arbeiderdemokratene, som var lengst til venstre i partiet. Viggo Ullmann og John Theodor Lund var to av få representanter som stod for denne holdningen (Gahre, 2013, s. 126)

Arbeiderdemokratene, også kjent som det Radikale Folkepartiet, tilhørte den radikale fløyen i venstreorganiseringen (Aasland, 1961, s. 13). Partiets hovedmål var alminnelig stemmerett, og argumentasjonen var tilknyttet borgernes rettferdighetskrav for politisk medbestemmelse. Arbeiderdemokratene var sterke pådrivere innad i Venstre for å sette alminnelig stemmerett på agendaen (Aasland, 1961, s. 56). Arbeiderdemokratene skilte seg fra det rene Venstre ved at de direkte vente seg mot arbeiderklassen (Aasland, 1961, s. 45). Det innebar å oppnå status som fullverdige borgere med stemmerett. Representantene ønsket økonomisk og politisk frigjørelse og jevnbyrdighet med de andre samfunnsklasser (Aasland, 1961, s. 32). Organiseringen av arbeiderdemokratene hadde en radikal tilnærming til stemmerettsspørsmålet og arbeideres rettigheter, men definerte seg som et ikke – sosialistisk parti. Arbeiderdemokratene fraskrev seg å være et klasseparti, og ønsket heller å være et folkeparti (Aasland, 1961, s. 43). Arbeiderdemokratene ønsket å forbedre samfunnet, men hensikten var ikke å skape en ny samfunnsorden. Det viste et skille med sosialistene (Aasland, 1961, s. 54).

Borgerlige kvinner var i hovedsak tilknyttet Venstrebevegelsen, som omfattet både Kvinnestemmerettsorganisasjonen, Landskvinnestemmerettsorganisasjonen og kvinnesaksforeningen, selv om de i utgangspunktet var upolitiske (Banik, 2013, s. 19). Innad i Venstre var det Partidannelsen Frisinnede Venstre som rommet de mest radikale stemmerettskjemperne, blant annet Gina Krog, Fredrikke Qvam og Viggo Ullmann (Aasen, 2015, s. 155). Helle et al. (2016, s. 237) trekker også frem Venstres nyorientering i retning av en sosialradikal tilnærming med blant annet alminnelig statsborgerlig stemmerett for menn på partiprogrammet i 1897.

Under stemmerettsdebatten om stemmerett for borgere som mottok fattigstøtte var det samme tendensene i venstrepolitikken. De mest sosialliberale delene av Venstre støttet

forslaget om å avskaffe suspensjonen helt, mens de konservative delene av Venstre og Frisinnede venstre var kun villig til å strekke seg til en oppmykning av suspensjonen (Steine, 2019, s. 85). Det var også enkelte politikere fra Venstre som argumenterte for at stemmerettsutvidelsene allerede hadde blitt utvidet for mye. De ønsket å motsette seg alle endringer (Steine, 2019, s. 85). Partifellene Nils Skaar og Wollert Konow fra Venstre var av de mest konservative i debatten om suspensjon av stemmeretten. Venstre var tydelig splittet i spørsmålet om stemmerettsutvidelse i perioden. Venstre var det partiet som stod nærmest arbeidernes interesser (Almlid & Reitan, 2021, s. 38). Likevel falt ikke Venstres forståelse av stemmeretten som begrenset til økonomisk selvstendige og en viss intelligens gjennom hos de politiske arbeiderne (Olstad, 2014, s. 80). Det førte til et ønske om å organisere seg utenfor partiet.

Arbeiderpartiet og arbeiderforeningene/Arbeidersamfunn

Arbeiderpartiet og arbeiderforeningene var ingen entydig forening i perioden mellom 1814 og 1919. Arbeiderbevegelsen på 1800 – tallet kan ikke defineres som en enhetlig fremvekst. Arbeiderbevegelsen var for det første minst tilknyttet to retninger. Arbeiderforeningen ble først brukt som begrep for å betegne Thranebevegelsen i 1848 – 1851 (Olstad, 2014, s. 47). Den første foreningen av Thranebevegelsen ble stiftet i 1848, deretter ble det etablert flere foreninger over hele landet tilknyttet denne bevegelsen (Ringvej, 2017). Bevegelsen fremstår som det første norske politiske parti, med omkring 30 00 medlemmer, i en tid der partier var rimelig utenkelig utenom en politisk elite (Olstad, 2014, s. 49).

Marcus Thrane skapte den første demokratiske folkebevegelsen, som snakket arbeidernes sak (Olstad, 2014, s. 41). Bevegelsen betegnes som en politisk bevegelse som samlet seg om politisk medbestemmelse (Olstad, 2014, s. 46). Olstad (2014, s. 52) påpeker at Thrane – bevegelsen innebar enkelte revolusjonære krefter, men Thrane selv ønsket ikke å assosieres med denne tilnærmingen. Organiseringen samlet seg om et politisk program om demokratisk utvidelse, stemmerettskrav og opplysning (Olstad, 2014, s. 47). Kravet om en utvidelse av demokratiet ble slått ned fra myndighetene, som fryktet en revolusjonær trussel (Ringvej, 2015, s. 118). Marcus Thrane var inspirert av Februarrevolusjonen i 1848, men ønsket ingen revolusjon, han ønsket heller en sosial reform (Ringvej, 2015, s. 116). Det kan stille spørsmålsteget ved om det myndighetene faktisk fryktet var demokratiet (Ringvej, 2015, s. 118). Thranebevegelsen ble oppløst etter at Marcus Thrane ble dømt og utvandret til Amerika (Ringvej, 2015, s. 122).

Etter 1850 ble det stiftet flere arbeiderforeninger og arbeidersamfunn. Foreningene og arbeidersamfunnene kunne ha svært forskjellig formål og politisk forankring, men alle var rettet inn mot arbeiderklassen. Arbeidersamfunnene var sammenslutning av arbeiderbevegelsens første tid (Olstad, 2014, s. 82). I utgangspunktet var disse arbeiderforeningene ledet av menn fra høyere samfunnslag (Olstad, 2014, s. 82). Det eldste arbeidersamfunn er *Samfundet på Enerhaugen* og ble stiftet av Pastor Halling i 1850. Formålet med denne foreningen var å holde arbeiderne borte fra politikken (Olstad, 2014, s. 82). Samtidig som organiseringen kunne bidra til å oppdra arbeiderne til gode samfunnsborgere og indoktrineres i samfunnets struktur. Christiania Arbeiderforeningen var en av flere borgerlige arbeiderforeninger, som ble stiftet i 1864 og som ble senere tilknyttet venstrepolitikken (Holt – Jensen, 2015, s. 122). Den venstreorganiserte arbeiderbevegelsen var arbeidersamfunn som Kristiania Arbeidersamfund, og etter hvert en fellesorganisasjon, De forenede norske Arbeidersamfund i 1884 (Olstad, 2014, s. 99). Formålet var primært å skulle skape fred mellom klassene (Holt – Jensen, 2015, s. 122). Ved de politiske 1870 – 1880 årene ble

arbeidersamfunnene med i den politiske kampen og det var flere av organisasjonene som ble tilknyttet Venstre (Olstad, 2014, s. 82). Foreningene rommet den radikale fløyen i samfunnet og ble sett på som en viktig drivkraft for stemmerettsutvidelsene (Olstad, 2014, s. 83).

I 1887 ble Det Forenede norske Arbeiderparti stiftet. Øverst på partiprogrammet stod allmenn stemmerett (Larsen, 2013, s. 177). Partiet hadde et klart mål om en befrielse og uavhengighet for arbeiderklassen, og tilknyttet seg til *Sosialdemokratiets arbeiderforeningen*. Christoffer Knudsen var den fremste lederen for den sosialdemokratiske arbeiderbevegelsen (Olstad, 2014, s. 94). Etter etableringen av Arbeiderpartiet markerte partiet seg som tydelig sosialdemokratisk parti. Det var ønskelig å ta makten gjennom stemmeretten (Olstad, 2014, s. 97). Det var ikke før 1891 man gikk inn for og var enige om å kreve alminnelig stemmerett for både menn og kvinner over 25 år (Holt – Jensen, 2015, s. 123). Argumentasjonen var preget av kravet om like rettigheter for alle - uavhengig av økonomi eller kjønn. Utover på 1890 ble en stor del av arbeidersamfunnene og foreningene innlemmet under de sosialdemokratiske partiforeningene (Bull, 2021). Innenfor Arbeiderpartiet ble det i begynnelsen av 1890 – årene stiftet flere lokale kvinneforeninger. Formålet var å øke kunnskapen og den politiske klassebevisstheten hos arbeiderkvinnene (Banik, 2013, s. 17). Det var klassekampen som var den viktigste saken å fremme, og likestilling ville komme som en konsekvens av å få gjennom klasseinteressene (Larsen, 2013, s. 177).

Fra stemmerettsutvidelsen i 1919 og fram til i dag har det blitt gjennomført fire stemmerettsutvidelser der stemmerettsalderen har blitt sunket. Vi har gått fra 25 år i 1919, til 23 år i 1920, 21 år i 1946, 20 år i 1967 til dagens stemmerettsalder som er 18 år, gjennomført i 1978. Det politiske bildet i perioden har vokst drastisk fra 1919 til i dag. Vi har gått fra tre partier, til å i dag ha ti politiske partier. De politiske partiene beveger seg likevel, som de historiske partiene, på en akse mellom høyresiden, venstresiden og sentrum. Vi skal videre se på hvordan de ulike partiene i dag ser på stemmerettsutvidelse for 16-åringer.

2.2 Stemmerettsdebatt 16-åringer

I dag er diskusjonen knyttet til å senke stemmerettsalderen ytterligere til å inkludere 16- og 17-åringer. Ødegård & Aars (2011, s. 12) trekker frem tre samfunnsendringer som gjør det aktuelt med diskusjon om stemmerett for 16 åringer parallelt i en rekke demokratiske land. Ungdommens endrede posisjon i samfunnet er en av utviklingstrekkene. Det andre går ut på at man ønsker en utvidelse av demokratisk deltakelse. I NOU 2001:03 *Velgere, valgordning, valgte* blir det trukket frem fra enkelte representanter at konsekvensene av den demografiske utviklingen vil påvirke den politiske dagsordenen og hvilke velgergruppers interesser som vil fremmes. For det tredje ønsker man å inkludere flere sosiale grupper i det etablerte samfunnet. Skolens utvikling og dens demokratiserende holdning har en viktig funksjon for ungdommers politiske kompetanse og evne til å ta del i valg. Deltakelsen i demokratiet har generelt gått ned, noe som er til bekymring for både myndigheter og forskere (Ødegård, 2014, s. 183). Hegna, K., Ødegård, G., & Seland, (2019) har i sin rapport gått gjennom resultater fra ICCS undersøkelsen om ungt medborgerskap og demokratikunnskap hos ungdom. Rapporten trekker frem interessante forhold ved forståelsen av dagens ungdom som meningsbærende aktører. Skolens utvikling og dens demokratiserende holdning har en viktig funksjon for ungdommers politiske kompetanse og evne til å ta del i valg.

Det er spesielt tre forskjellige aktører som har vært sentrale i å bringe stemmerettsdebatten om 16-åringer; politiske partier, de frivillige organisasjonene og det offentlige barneombudet (Ødegård & Aars, 2011, s. 50). De frivillige organisasjonene har vært pådriverne til å løfte frem debatten og skapt oppslutning blant opinion. I Norge har Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) og Elevorganisasjonen vært viktige bidragsytere for å senke stemmerettsalderen (Ødegård & Aars, 2011, s. 56). Den andre aktøren som blir trukket frem som avgjørende for stemmerettsdebatten for 16-åringer har vært barneombudet. Barneombudet tok tidlig et standpunkt for å utvide stemmeretten til å inkludere 16-åringer (Ødegård & Aars, 2011, s. 56). På flere arenaer har Barneombudet drevet aktivt med informasjonskampanjer og mobilisering i stemmerettsdebatten (Ødegård & Aars, 2011, s. 56).

Den politiske prosessen er den avgjørende instansen for å få gjennomført en stemmerettsutvidelse (Ødegård & Aars, 2011, s. 50). Stemmerettsdebatten om utvidelse for 16-åringer har blitt diskutert på Stortinget ved jevne mellomrom fra 1998 fram til i dag (Heidar, 2015, s. 204). Kristin Halvorsen (SV) var den første politiske representanten som diskuterte det på Stortinget, i en interpellasjon til regjeringen. Hun kom med forslaget om å gjennomføre en stemmerettsutvidelse ved kommune og lokalvalg for 16-åringer, «for å øke unges politiske deltakelse i demokratiet» (Stortinget, 1998, s. 3263). Det har blitt gjennomført to forsøksordninger ved kommune- og lokalvalg, i 2011 og 2015 for å få et bredere erfaringsgrunnlag.

I hovedsak har partiene Høyre, FrP, KrF, Sp og Ap vært imot en stemmerettsutvidelse for 16 åringer. Det har vært programfestet gjennom hele perioden. Høyres holdning til stemmerettsutvidelse for 16-åringer har tydelig vært imot forslaget. I partiprogrammet 2021-2025 kommer det frem at stemmerettsalderen skal være 18 år. Unge høyre har også gått i front for denne partipolitikken. Det argumenteres for at det ved en senkning av stemmealder vil være «[...]merkelig at man kan stemme ved valget, men ikke stille til valg selv» (Knudsen, 2021). Standpunktene mellom partiene i den offentlige debatten har variert. Både Ap og KrF har vært mer positivt innstilt til en stemmerettsutvidelse ved lokalvalg, enn tidligere. Senest den 11. mai 2022 gikk Aps stortingsgruppe inn for å senke stemmerettsalderen ved kommune- og lokalvalg (NRK, 2022). Arbeiderpartiet skifter med det standpunkt i stemmerettsdebatten om stemmerettsutvidelse for 16 åringer. De politiske partiene som har frontet stemmerettsforslaget om å gi 16-åringer stemmerett har vært Venstre og SV (Ødegård & Aars, 2011, s.55). Venstre programfestet en stemmerettsutvidelse for 16 åringer ved lokalvalg allerede i 1997 – 2001. Ved siste grunnlovsforslag stemte Venstre, SV, Rødt og MDG for forslaget (Stortinget, 2019).

Vi kan se klare trekk fra den tidligere argumentasjonen for og imot i dagens stemmerettsdebatt. Det vil ikke gås mer i dybden på hvordan partiene forholder seg til stemmerettsspørsmålet. Det vil heller være ønskelig å se på hvilke politiske ideer som ligger i argumentasjonen som de politiske representantene gir uttrykk for. I tillegg til å redegjøre for hvilke ulike ideologiske skillelinjer og demokratitradisjoner som er fremtredende i stemmerettsdebatten. Implisitt kan de ulike ideologiske skillelinjene, ses i samsvar med de ulike partienes ideologiske ståsted, selv om det ikke er oppgavens hovedanliggende. For eksempel ser man at Høyre i hovedsak er et konservativt parti, og har i tråd med sitt ideologiske standpunkt hatt en konservativ tilnærming til spørsmålet om stemmerettsutvidelse. I neste del følger en redegjørelse for ideologiene og demokratitradisjonene som er tatt i bruk for å belyse de politiske ideene i stemmerettsdebatten.

3.0 Ideologier og demokratitradisjoner

For å belyse stemmerettsdebattens politiske ideer er det nødvendig å ha en grunnleggende gjennomgang av hvilket teoretisk rammeverk som vil bli tatt i bruk. Hensikten med å redegjøre for de politiske ideologiene og demokratitradisjonene vil være å kartlegge deres grunnelementer, og samtidig undersøke hvordan de ulike politiske ideene forholder seg til stemmerettsutvidelser. Undersøkelsen tar utgangspunkt i ideologiene konservatisme, liberalisme og sosialisme/radikalisme for å kartlegge hvilke ideologiske skillelinjer som er fremtredende i dagens stemmerettsdebatt. For å redegjøre for ideologiene belyser bøkene Heywood(2017), Vincent (2010) og Festenstein & Kenny (2010) om grunnleggende politiske ideologier. Isaksen (2017) og Syse & Isaksen (2011) er to bøker som tar for seg konservatisme, mens Kahan(2003) og Overrein (2015) er to bokkapitler som tar for seg liberalisme i tilknytning til stemmerettsspørsmålet. Et bokkapittel i Olstad (2014), artikkelen til Banik (2013) er hovedsakelig tatt i bruk for å belyse sosialisme/radikalisme dimensjonen opp mot stemmerettsdebatten.

Argumentasjonen for og imot stemmerettsutvidelse antyder noe om hvilket demokrati representantene ønsker, og hvilken rolle medborgeren skal ha i demokratiet. Det gjør det hensiktsmessig for undersøkelsen å presentere kort noe om hvilke demokratitradisjoner som finnes i dag, og hvordan de tolker borgerens rolle. Nilsen (2021), Held (2006) og Solhaug (2021a;b;c) er tatt i bruk for å belyse demokratitradisjonene. Republikansk demokratitradisjon står frem som fremtredende i hvordan det norske demokratiet har utviklet seg og dens syn på borgeren (Nilsen, 2021, s, 76), derfor vil dette perspektivet bli vesentlig mer vektlagt. De tre tradisjonelle ideologiene er i dagens moderne demokrati kommet nærmere hverandre. Det er mange saker som man på 1800 – tallet var sterkt uenig i, som man i dag ser på som en selvfølgelighet uavhengig av ideologisk ståsted. Eksempler på dette er allmenn stemmerett uavhengig av kjønn og klasse, eller skolegang for alle (Thorsen, 2015, s. 245). Overføringsverdien vil likevel være fremtredende da ideologiene fortsatt er gjeldende i dagens politiske bilde.

3.1.1 Konservatisme

Konservatisme går ut på å bevare samfunnet og grunnverdiene slik det er og fungerer (Isaksen, 2021, s. 20). Ideologien har en kritisk holdning til ulike endringer som kan forstyrre samfunnsstrukturen. Kjernen i konservatismen handler om å håndtere endringer på en slik måte at grunnmuren i samfunnet fortsatt består (Isaksen, 2021, s. 9). I tilknytning til stemmerettsspørsmålet har den konservative holdningen vært kritisk til stemmerettsutvidelse generelt.

Konservative ser på samfunnet som et resultat av generasjoners forsiktighet og møysommelig arbeid (Isaksen, 2021, s. 10). Ut fra et konservativt ståsted, er det ønskelig å ta utgangspunkt i det konkrete, og fraskrive seg ideen om et idealsamfunn. Gjennom politikken er ønsket å bevare samtidig som en videreutvikler de politiske institusjonene (Heywood, 2017, s. 66). Det innebærer en forsiktighet til spørsmålet om politiske endringer i samfunnet, slik som en stemmerettsutvidelse vil være. Argumentasjonen knyttet til den konservative holdningen er preget av å bevare samfunnsstrukturen. Det skal være en tilstrekkelig kvalifikasjon som sikrer samfunnets orden. Det var derfor ønskelig med økonomisk selvhjulpne borgere som sikret at man hadde tilstrekkelig tid og kapasitet til å sette seg inn i politikken (Gahre, 2013, s. 91). Det ga en viss sikkerhet for at borgere som var økonomisk vanskeligstilte ikke skulle utnyttes eller påvirkes politisk. Om man stod økonomisk dårlig stilt var man også

tilbøyelig for store forandringer, noe som i stor grad ikke var ønskelig fra konservativt hold (Gahre, 2013, s. 91; Thue, 1972, s. 34).

Ved diskusjonen om stemmerett for menn var det en frykt for at arbeiderne skulle skape uro og herredømme om de ble gitt borgerretten (Olstad, 2014, s. 40). En begrenset stemmerett med tilstrekkelig kvalifikasjon sikret samfunnets orden. Det samme ønsket man i spørsmålet om kvinnen skulle få stemmerett, det ble fryktet for at hele samfunnsstrukturen skulle falle sammen ved en eventuell stemmerettsutvidelse (Thue, 1972, s. 23). Ved innføringen av allmenn stemmerett for menn, endret deler av den konservative holdningen seg til en begrenset kvinnelig stemmerett (Gamme, 2001, 55). De konservative kreftene gikk nemlig for å ha en begrenset utvidelse av stemmeretten i 1901 og 1910 (Flo & Aars, 2013, s. 242). En begrenset stemmerettsutvidelse innebar å inkludere kvinner fra borgerlig side med tilstrekkelig skattbar inntekt. Høyrerepresentant Francis Hagerup tok i bruk denne argumentasjonen. Han argumenterte likevel i tråd med en konservativ holdning, der man ønsket stemmeberettigede som var økonomisk uavhengige og betalte skatt (Thue, 1972, s. 56). Denne utvidelsen ble sett på som en konservativ bremsekloss som kunne dempe ringvirkningene av at radikale menn hadde fått stemmerett (Gamme, 2001, 55).

Synet på mennesket legger føringer for hvordan samfunnet og politikken skal fungere, samtidig som det gir anmodninger om hvem som skal få lov å bestemme. Konservatismen er i krysningspunkt mellom et pessimistisk og realistisk menneskesyn. Grunnholdningen går ut på at mennesket i seg selv både kan være godt og ondt, basert på at mennesket er irrasjonelle, egoistiske og kan styres av følelser (Syse & Isaksen, 2011, s. 15). I søken etter å finne svar på hvorfor noe i samfunnet ikke fungerer vil den konservative vende seg til mennesket og dens feilbarlige sider. Mennesket er fra naturen styrt av menneskelige instinkter og egeninteresse. Det er først når mennesket har tatt del i samfunnet rundt og tilegnet seg samfunnets verdier, normer og kultur det er tilstrekkelig dannet til å ta gode valg (Syse & Isaksen, 2011, s. 17; Isaksen, 2021, s. 83). Mennesket i seg selv kan være irrasjonelt. Derfor vil det i et konservativt perspektiv være institusjonene som sikrer orden i samfunnet. Det kan begrunne de konservatives holdning til at stemmeberettigede må være tilstrekkelig opplyste og dannet for å delta i demokratiske valg.

3.1.2 Liberalisme

Liberalisme som ideologi har hovedfokus på individets frihet og dets selvstendige karakter (Thorsen, 2015). Ideologien vokste frem som en bevegelse for å frigjøre individet fra all statlig undertrykkelse (Festenstein & Kenny, 2010, s. 52). Frihetsbegrepet er i den sammenheng forstått som fravær av statlig innblanding. Den viktigste konsekvensen for denne friheten medfører selvbestemmelse for individet. Statens hovedansvar er å garantere for at individets naturlige rettigheter og frihet skal sikres (Kahan, 2003, s. 10). Det går ut på at samfunnet skal legge til rette for at et størst mulig antall mennesker får oppnådd størst mulig frihet (Heywood, 2017, s. 302). Det politiske beslutningsapparatet bør være avhengig av individenes ønsker. På den måten vil statsmakten sikre individets interesser (Festenstein & Kenny, 2010, s. 52).

Allmenn stemmerett kan ses på som den fremste rettigheten for å sikre medbestemmelse over egne rettigheter og frihet. Gjennom stemmeretten kan individet ta i bruk sin politiske medbestemmelse og gi uttrykk for sine interesser. For de radikale innenfor Venstre ble rettferdighet og likhet for loven, et viktig argument i spørsmålet om stemmerettsutvidelser. Stemmeretten skulle knyttes til individer som en alminnelig

rettighet (Hagemann, 2014, s. 129). Argumentasjon som ble brukt fra liberale krefter var bygd på solidaritet mellom klassene. Man etterstrebet et ideal der det var politisk harmoni i samfunnet (Olstad, 2014, s. 77). Da de radikale folkebevegelsene ble fremtredende i stemmerettsdebatten førte det til at det liberale borgerskapet fryktet for hvilke sosiale konsekvenser det ville ha for det bestående samfunn (Overrein, 2015, s. 250). Hovedsakelig ønsket man å bevare det bestående samfunn, uten radikale samfunnsendringer (Overrein, 2015, s. 251). Det gikk ut på å forene de radikale folkebevegelsene med ønsket om en gradvis utvikling i tråd med tiden. Argumentasjonen gir uttrykk for den klassiske liberalismens frykt for at samfunnets særinteresser og radikale strømninger skulle føre til store samfunnsomveltninger (Overrein, 2015, s. 253). I spørsmålet om kvinnelig stemmerett ble den liberale holdningen videreført med ønsket om å sikre en gradvis utvikling. Venstre-representant Sverdrup argumenterte for at stemmerettsutvidelse for kvinner ved lokalvalg vil være en passende overgang for å skaffe tilstrekkelig erfaring om den nye velgergruppen er modne nok til å få alminnelig statsborgerlig stemmerett (Flo & Aars, 2013, s. 240).

Den borgerlige kvinnebevegelsen delte seg i flere fraksjoner. Borgerlige kvinnebevegelser, blant annet med Kvinnesaksforeningen, er kjent for å være tilknyttet den liberale ideologi (Larsen, 2013, s. 174). Kvinnesaksforeningen viste seg raskt å ha sterke motsetninger i spørsmålet om stemmeretten (Aasen, 2015, s. 154). Organiseringen av den borgerlige kvinnebevegelsen ønsket en trinnsvis utvikling forankret i en gitt inntekt og økonomisk uavhengighet (Larsen, 2013, s. 186). Ragna Nielsen var av de kvinneforskjemperne som holdt en liberal linje, og argumenterte ut fra at stemmeretten var en borgerrettighet (Gamme, 2001, s. 28). Det innebar at det ikke var alle kvinner som hadde gjort seg fortjent til å få stemmeretten. Hun mente at de kvinnene som fortjente stemmeretten, var de som først og fremst forsørget seg selv og hadde vist seg å være politisk aktive (Gamme, 2001, s. 29).

Liberalismen tar utgangspunkt i at mennesket har en iboende naturlige rettigheter, i dag kjent som menneskerettigheter. Mennesket skal ha mulighet til å ta de valg som går utover en selv (Heywood, 2017, s. 27). Gjennom sin frihet vet de selv hva som fører til et godt liv. Kjente liberalister, som John Locke, argumenterer for at menneskets naturtilstand betyr at alle mennesker er like og frie (Allmén & Svendsen, 2009, s. 171). Individualismen står dermed som en grunnverdi i liberalismen. Friheten står likevel i fare for å bli begrenset av andre individer i et samfunn, samtidig som man selv kan begrense andres friheter (Heywood, 2017, s. 36). Liberalismen søker sånn sett etter et godt styresett framfor at alle skulle ha rett til politisk deltakelse (Kahan, 2003, s. 9). Det innebærer at de fleste ville bli ekskludert fra politisk deltakelse og stemmeretten, fordi deres deltakelse ville vært skadelig for fellesskapet (Kahan, 2003, s. 9). Faren ved at borgere får en universell politisk medbestemmelse bygger på den liberalistiske tanken om at individer blir sett på som egoistiske, grådige og maktsøkende (Heywood, 2017, s. 35).

Kahan (2003, s. 8) hevder at alle liberalister, i perioden mellom 1800 og 1900, ønsket universell stemmerett i framtiden, på et tidspunkt der man anså at alle borgerne var kvalifiserte. Det var likevel med forbehold om en forsiktig utvikling (Kahan, 2003, s. 9). For liberalistene var det avgjørende punktet å bestemme hvilke borgere som var stemmeberettigede til å delta i politikken uten å forårsake store samfunnsendringer (Kahan, 2003, s. 9). Ideen om aktive og passive borgere kan begrunnes i at de stemmeberettigede, aktive borgerne tok ansvar og sikret passive borgeres individuelle frihet. Det underbygger den liberale holdningen til stemmerett som en borgerrett.

Samfunnets rolle vil i den forstand gå ut på å sikre at samfunnet ikke styres av særinteresser hos folkegrupper (Overrein, 2015, s. 253). En sosial kontrakt mellom samfunnet og individet sikrer individenes forpliktelse overfor staten. Borgerens rolle kan ses å være passiv, i bytte mot at borgerens frihet fra statlig innblanding er sikret. Den passive borgeren ofrer en del av sin individuelle frihet til statlig kontroll gjennom en konstitusjon, i kontrast til at individets rettigheter hadde vært under kontinuerlig fare ved at et flertall hadde fått politisk medbestemmelse (Heywood, 2017, s. 35). Den politiske autoritet kan ses å komme ovenfra, og på den måten klarer å heve seg over samfunnets klassekonflikter (Overrein, 2015, s. 253). Staten fungerer på den måten som et nøytralt parti i samfunnet, der individets rettigheter sikres. Liberalismen antyder å innta en mellomposisjon mellom konservatismens strenge stemmerettsbegrensninger og sosialisme/radikalismens klare forventning om at stemmeretten skulle være universell.

3.1.3 Sosialisme/Radikalisme

Den siste ideologiske retningen i striden for stemmerett er det oppgaven omtaler som sosialisme/radikalisme. Dimensjonen rommer både erklærte sosialister og de mest radikale kreftene innen venstrebevegelsen og ulike organiseringer. Radikalisme betegnes her som den retningen som har vært mest radikal i synet på stemmerettsutvidelse, men som nødvendigvis ikke regnet seg som sosialister. Sammen med sosialistene utgjorde de et vedvarende press for utvidelse av stemmeretten til alle sosiale grupper. Det var flere politikere som var radikale i spørsmålet om stemmerett, men som hadde en annen tilnærming enn sosialismen. Deriblant Arbeiderdemokratene, ledet av Castberg, som argumenterte for politisk, sosial og økonomisk rettferdighet og deriblant allmenn stemmerett (Aasland, 1961, s. 35). Likevel ønsket ikke Arbeiderdemokratene en samfunnsendring, slik som sosialistene. Det samme gjaldt Sverdrup, som holdt en radikal og reformvillig politikk ved kravet om allmenn stemmerett. Han ønsket, i likhet med Castberg, at samfunnsendringene skulle foregå i tråd med tiden (Olstad, 2014, s. 40).

Sosialistiske/radikalistiske bevegelser forfulgte allmenn stemmerett i gjennombruddstiden fra midten av 1880 fram til stemmeretten ble innført for menn og senere kvinner (Olstad, 2014, s. 92). Kravet fra sosialistiske/radikalistiske bevegelser og organisasjoner var preget av et rettferdighetskrav, både under kampen om stemmerett for menn og kvinner (Olstad, 2014, s. 88). Gina Krog og Fredrikke Qvam var to av flere radikale politikere under venstrefløyen, og var med på å stifte flere kvinneorganisasjoner (Aasen, 2013, s. 154). Det var først ved etableringen av Landskvinnestemmerettsforeningen i 1898 de radikale stemmerettsforkjemperne fikk forenet seg om rettferdighetskravet ved stemmerett for alle (Larsen, 2013, s. 186). Landskvinnestemmerettsforeningen holdt fast ved at stemmeretten skulle innføres for kvinner på de samme betingelsene som gjaldt for mennene (Banik, 2013, s. 26).

Den samme holdningen til stemmeretten var fremtredende i den sosialistiske kvinnebevegelsen. Den kvinnelige arbeiderforeningen var tilknyttet den sosialistiske ideologi. Det var i hovedsak klassekampen som ble fremmet, der likestilling isolert som krav ikke var nødvendig (Larsen, 2013, s. 177). Gjennom klassekampen ville tanken om likestilling komme som et naturlig følge av at klasseinteressene blir innfridd (Larsen, 2013, s. 177). Det var likevel innstilt som et krav at stemmeretten skulle romme både kvinner og menn uavhengig av økonomisk status (Larsen, 2013, s. 186). Skillet mellom

den radikale og sosialistiske kvinnebevegelsen viste seg tydelig da Landskvinnestemmerettsforeningen ikke ønsket å gå under samme fane som sosialistene ved et stemmerettstog organisert av arbeiderkvinnene (Larsen, 2013, s. 189). Kravet om kvinnelig stemmerett var likevel noe de var forenet om og krevde. Det viser likhet med stemmerettskampen for menn, at de radikale og sosialistiske stemmerettsbevegelsene enes om stemmerettsspørsmålet, til tross for at de skiller seg fra hva hensikten med innføringen er og hvilke drivkrefter som ligger bak kravet.

Sosialismens viktigste kjerneverdi er likhet, mer spesifikt sosial likhet (Heywood, 2017, s. 95). Sosialismen ser på likhet som en garanti for sosial stabilitet i samfunnet og sikrer frihet for individet. Det går ut på å sikre økonomisk rettferdighet der samfunnets interesser går foran den private eiendomsretten (Thorsen, 2015, s. 242). Sosialistiske ideer har forskjellige uttrykksformer og de mest kjente er kommunisme, anarkisme og sosialdemokrati. Innenfor ideologien er fordeling av ressurser et viktig prinsipp. Hvor omfattende fordelingen skal være, utgjør de tre hovedgrupperingene innenfor sosialisme (Heywood, 2017, s. 97). Kommunismen er kjent for å være den mest revolusjonistiske, med et ønske om store samfunnsmessige endringer og et klasseløst samfunn (Heywood, 2017, s. 114). Sosialdemokratiets gruppering er kjent for å være reformistisk. Kritikerne av kommunismen mener at det er mulig å reformere samfunnet gradvis, uten å gå veien om revolusjon eller diktatur (Thorsen, 2015, s. 243).

Sosialistiske ideer i tilknytning til sosialdemokratiet ønsker å sikre individets rettigheter. Sosialismens hovedanliggende er at staten sikrer rettferdighet i samfunnet. Uavhengig av de ulike uttrykksformene av sosialismen har alle fløyene kjempet for en utvidelse av stemmeretten. Sosialdemokratiets ideologi mener at etableringen av et demokrati basert på allmenn stemmerett vil være veien å gå for å få et samfunn som er preget av mer frihet og mindre økonomisk ulikhet (Thorsen, 2015, s. 244). Sosialismen har i utgangspunktet et positivt menneskesyn med troen på menneskets utvikling. Menneskets utvikling og moralitet må ses i sammenheng med menneskets sosiale kontekst (Vincent, 2010, s. 94). Mennesket blir forstått som et sosialt vesen som er et resultat av sine sosiale omgivelser (Heywood, 2017, s. 98). Sosialismen tar utgangspunkt i at mennesket i seg selv er i kontinuerlig endring i tråd med sine omgivelser og erfaringer (Heywood, 2017, s. 99). Sosialismen kan ses i være i kontrast til Konservatismen, der man ser på menneskets avhengighet av å få tilstrekkelig opplæring i samfunnets struktur. Liberalismen definerer et tydelig skille mellom individet og samfunnet, i motsetning til sosialismen der mennesket er uadskillelig fra sine sosiale omgivelser og samfunn. Det innebærer at alle ferdigheter og kunnskap mennesket har utviklet, har mennesket lært fra samfunnet rundt seg. Forståelsen av mennesket reflekterer et likeverdig prinsipp, hvor man har tiltro til at alle mennesker uavhengig av etnisitet, land, klasse eller kjønn innehar evnen til selvutvikling (Vincent, 2010, s. 94). I stemmerettsdebatten vil kravet om rettferdighet være fremtredende med et slikt menneskesyn, der man krever en universell stemmerett uavhengig av kjønn, klasse og etnisitet.

De tre ideologiske tilnærmingene brer seg bredt i stemmerettsdebatten. Ideologiene kan tas i bruk for å analysere representantenes politiske ståsted. Overordnet handler også stemmerettskampen om hvordan representantene forstår borgerens rolle i demokratiet og hva som sikrer demokratiets kvalitet. Det vil derfor være hensiktsmessig for undersøkelsens formål å diskutere ulike demokratiteorier og demokratitradisjoner.

3. 2 Demokratiteori og demokratitradisjoner

Stemmeretten er et av flere kjennetegn for demokratiets kvalitet og prinsippet om folkesuverenitet. Demokratiteorier forsøker å beskrive de grunnleggende aspektene ved å etablere *idealtyper*, eksempelvis hva et demokrati er, og hvilke verdier som bør vektlegges. Debatten om stemmerett gir et uttrykk for hva slags demokrati representantene ønsker, og hvilken rolle medborgeren skal ha i demokratiet. Moderne demokratiteorier presenterer et bredt spekter på hvordan et demokrati bør være. Samtidig er dagens demokratiteorier alle forent om at stemmeretten skal være allmenn og universell. Derfor vil gjennomgangen av demokratiteorier ikke bli direkte brukt som analyseverktøy for å forstå politiske ideer i stemmerettsdebatten. Hensikten er heller å belyse ulike perspektiver på medborgerens rolle i demokratiet. Det finnes et bredt spekter med demokratiteorier, kort kan det skisseres i tre, konkurranse-, samtale-, og deltakerdemokrati (Solhaug, 2021a, s. 33).

Kort oppsummert handler konkurransedemokratiet, også kjent som liberal demokratitradisjon, om å sikre menneskers frihet og grunnleggende rettigheter (Solhaug, 2021a, 34). I liberal demokratiteori er frie valg kjernen, og det viktigste middelet for medborgeren for å få uttrykk for sin politiske interesse (Held, 2006, s. 64). Demokratiets orden sikres ved at konstitusjonens rammeverk forsikrer maktfordeling og forhindrer at majoritetens vilje går ut over individets frihet (Heywood, 2017, s. 51). Borgerens rolle vil i denne tradisjonen være å sette medborgerens frihet høyt, og derfor også nedtone individets politiske forpliktelser for deltakelse i demokratiet (Solhaug, 2021b, s. 53). Samtaledemokratiet, også definert som deliberativt demokrati, er mer konsensus orientert. Teorien legger stor vekt på samtalens rolle ved politiske bestemmelser (Held, 2006, s. 237). Habermas er en sentral bidragsyter for teorien og argumenterer for at dialog er et rettferdig og bærende demokratisk element for den politiske prosessen (Solhaug, 2021a, s. 39). Tradisjonen bygger på liberale ideer om konkurranse mellom ulike politiske posisjoner gjennom dialog (Solhaug, 2021a, s. 38). Medborgeren har en større rolle utover det å stemme ved valg, ved at man ønsker en kommutativ tilnærming til politisk håndtering (Solhaug, 2021b, s. 55). I en deliberativ tradisjon vil det være søkelys på medborgerens forpliktelse til å delta i den politiske offentligheten (Solhaug, 2021b, s. 55) Den siste demokratitradisjon, republikansk demokratitradisjon, kan ses i sammenheng med et deltakerdemokrati (Solhaug, 2021c, s. 70). Tradisjonen har i senere tid blitt trukket frem som gjeldende for å forstå den demokratiske utviklingen og den mest radikale fløyen i stemmerettskampen (Nilsen, 2021, s. 73). Derfor vil denne demokratitradisjonen bli mer grunnleggende gjennomgått.

3.2.1 Republikansk demokratitradisjon

Den republikanske demokratiteorien kan ses i sammenheng med et deltakerdemokrati (Solhaug, 2021c, s. 70). Demokratitradisjonen har vist seg å være svært gjeldende for å forstå fremveksten av Norges demokrati, spesielt stemmerettskampens utvikling. Arbeiderklassen og kvinnebevegelsen har tydelig grunnelementer som sammenfaller med en republikansk demokratitradisjon noe som vil bli drøftet videre.

Fra midten av 60 – tallet gjorde forskere fra Cambridge universitet en nyoppdagelse av denne tradisjonen og dens aktualitet for demokratiets utvikling, spesielt i vesten (Nilsen, 2021, s. 71). Tidligere har oppfatningen vært at det liberale idealet om frihet var den bærende ideen bak den demokratiske utviklingen på 1900-tallet (Nilsen, 2021, s. 76: Ringvej, 2022, s. 118). Det liberalistiske frihetsbegrepet er definert som fravær fra statlig innblanding (Skinner, 2011, s. 37). Denne begrepsforståelsen viste seg å ikke være like treffende som først antatt. Det liberalistiske frihetsbegrepet sikrer at staten

ikke påvirker borgerens frihet til å ta egne valg i hverdagen. Likevel sikrer ikke den liberale tilnærmingen et fravær av dominans fra andre avhengighetsrelasjoner som ikke er anliggende for staten (Hansen, 2021, s. 42). Om friheten fra statlige innblanding er sikret, kan man fortsatt bli utsatt for maktbruk selv om staten ikke er innblandet. Det republikanske frihetsbegrepet er til forskjell forstått som *fravær fra vilkårlig makt* (Hansen, 2022, s. 46). Denne forståelsen omfatter et viktig aspekt for borgerens frihet fra mulig utsettelse av makt i alle avhengighetsforhold. Borgerens politiske medbestemmelse blir sett på som en forutsetning for borgerens frihet (Held, 2006, s. 43). For å sikre fravær fra vilkårlig makt viser Hansen (2022, s. 43) til et todelt bidrag, konstitusjonelt og sivilt. Et konstitusjonelt bidrag mot uavhengighet for vilkårlig makt er bundet i maktfordelingsprinsippet og rettsprinsippet. Det er systemer som sikrer borgeren fra maktmisbruk og maktkonsentrasjon hos enkelte (Held, 2006, s. 47). Et sivilt bidrag går ut på at medborgeren er kontrollerende overfor myndighetene for å sikre at det hverken foregår bruk av vilkårlig makt fra staten, eller fra private aktører. Vilkaørlig makt blir forklart som makt som springer ut fra viljen og som kan ramme tilfeldig (Nilsen, 2021, s. 72).

Frihet fra vilkaørlig makt er et ideal som har røtter helt tilbake til antikken, der uavhengighet fra vilkaørlig makt ble forbundet med selvstendige, frie mennesker som ikke var preget av et avhengighetsforhold til andre. Kravet om uavhengighet ble også gjeldende under kampen om stemmerett for bådø arbeidere og kvinner (Nilsen, 2021, s. 74). Da disse gruppene ikke hadde oppnådd uavhengighet argumenterte man for at de ikke var selvstendig nok til å forvalte stemmeretten på en hensiktsmessig måte. Kravet for å bli uavhengig var i første omgang forbundet med jordeiendom, men også tilknyttet et opplæringsaspekter for å tjene samfunnets beste (Nilsen, 2021, s. 73). Utdanning ble sett på som en forutsetning for å frigjøre de beste egenskapene i mennesket til frie og myndige borgere. Målet er at medborgerlige rettigheter skal bidra til å sikre individets positive friheter til å delta i politikken (Solhaug, 2021, s. 54). I en republikansk demokratitradisjon er medborgerens rolle bygget på en tydelig forpliktelse overfor fellesskapet (Solhaug, 2021, s. 54).

3.3 Borgerbegrepet

Borgerbegrepet har variert i omfang og innhold gjennom historien. Begrepet sier noe formelt om hvem som har rett til å få delta aktivt i samfunnet, gjennom stemmeretten. Fra antikkens tid var det kun borgere som formelt ble forstått som frie som aktivt kunne ta del i samfunnslivet (Nilsen, 2021, s. 72). Under grunnloven i 1814 var det i hovedsak de borgere som formelt var uavhengige, frie, og som var villig til å bidra tilstrekkelig til staten som ble betegnet som aktive borgere (Sandvik, 2015, s. 68). Borgere som ikke kvalifiserte seg til stemmeberettiget var betegnet som norsk borger, men ikke som en «aktiv, fullmyndig borger», mer presist definert som *annenrangs borgere* (Hagemann, 2014, s. 126). Overrein (2015, s. 254) trekker frem en annen inndeling, et skille mellom *aktive og passive* borgere. Dette skillet mellom aktive og passive borgere har dominert stemmerettsdebatten i perioden 1814 – 1919. De aktive borgerne hadde formelt stemmerett og kunne velges inn i politiske posisjoner. Passive borgere var ikke tilstrekkelig kvalifisert for aktivt borgerskap, men kun formelle rettigheter som privatborgere (Overrein, 2015, s. 255). Den passive borgeren var ansett som økonomisk avhengig av andre og var i den forstand ikke i stand til å ta ansvarlig del i de politiske bestemmelsene. Skillet mellom aktive og passive borgere ble i hovedsak, som i antikken, basert på grad av ansvarlighet og selvstendighet. Bådø konservative og de klassiske liberalistiske kreftene i Venstre forsonet seg med at tanken om et skille mellom aktive og

passive borgere (Overrein, 2015, s. 255). Det var den opplyste eliten som skulle representere hele folket, gjennom å kvalifiseres til å ta i bruk stemmeretten. På 1800-tallet var borgerretten forstått slik at man måtte inneha tilstrekkelig politisk kompetanse og intellektuell dannelse før man kunne oppnå formelle borgerrettigheter (Ringvej, 2015, s. 99).

Konservatismen og liberalismen har en holdning til et nødvendig skille mellom den politiske elite og allmennheten. Man ønsket politikere som «hevet seg over samfunnets interessekonflikter» (Overrein, 2015, s. 253). Det sikret at de stemmeberettigede hadde en interesse av å ta avgjørelser som var til det beste for samfunnet. For uavhengig om det var konservative krefter eller mer radikale, ønsket man ifølge Johan Sverdrup (V) at man skulle «utvide stemmeretten så langt forholdene tillater det.» (Olstad, 2014, s. 78). Den aktive borgeren skulle være den utvalgte, som hadde tilstrekkelig «opplysning, innsikt og modenhet» (Olstad, 2014, s. 77). Den klassiske liberalismen ønsket ikke at interesseorganisasjoner skulle ha mulighet til å kreve utvidelse av stemmeretten på tidlig 1800-tallet (Overrein, 2015, s. 14). Om man innførte allmenn stemmerett ville det medføre at samfunnet hadde blitt preget av spesielle interesser fra ulike samfunnsgrupper (Overrein, 2015, s. 256). Utviklingen av stemmerettskravene ble fra den klassiske liberalismen gjennomført gradvis i frykt for store omveltninger i samfunnet. Den konservative holdningen til borgerbegrepet er i tråd med den klassiske liberalismen. Man fryktet menneskets iboende irrasjonalitet og mangel på dannelse (Isaksen, 2021, s. 89). Ideen om at ikke alle borgere hadde tilstrekkelig politisk kunnskap og dannelse rettferdiggjør både fra konservativt og liberalt hold at borgere kunne ses på som enten passive eller aktive borgere.

For å forstå dagens demokratiske medborgerskap trekker Nilsen (2021, s. 77) frem et republikansk perspektiv. Idealet i den republikanske medborgerbegrepet bygger på friheten til «Myndighet, selvstendighet og uavhengighet» (Nilsen, 2021, s. 73). Kampen om allmenn stemmerett og et ønske om å bli aktive borgere var fremtredende hos kreftene utenfor Stortinget. Både kvinnebevegelsen og arbeiderbevegelsen argumenterte for sin frihet til samfunnsmessig myndighet, medbestemmelse og stemmerett. Den republikanske tanken om frihet fra vilkårlig makt har preget utviklingen av det norske begrepet om den frie borgeren, medborgeren (Nilsen, 2021, s. 74). Kravet til politisk medbestemmelse er fremtredende.

Skillet mellom aktiv og passiv borger ble formelt sett ikke like aktuelt ved innføringen av allmenn stemmerett i 1913. Likevel vil det eksistere en ide om et skille mellom aktive og passive borgere helt til stemmeretten er gitt formelt til alle borgere i samfunnet. Det på tross av at begrepet i dag i mindre grad refereres til. Sett i lys av debatten om 16-åringers rett til å stemme, kan 16-åringene i dag defineres som passive borgere som har formelle rettigheter som privatperson. Om grunnlovsforslaget skulle gå gjennom slik det har blitt lagt frem gjennom hele stortingsdebatten vil man også operere med et todelt borgerbegrep. Garhe (2013, s. 24) trekker frem et relevant skille mellom «simple aktive borgere (de stemmeberettigede) og høyere aktive borgere (stemmeberettigede og valgbare)». Delstater i Tyskland som har innført stemmerett for 16-åringene opererer med et todelt borgerbegrep. Det innebærer at 16-åringene ved lokalvalg inntar rollen som aktiv borger, men forblir en passiv borger fram til 18 år for valgbarhet og myndighetsalder (NOU 2006:7, s. 44).

Det teoretiske rammeverket vil kunne tas i bruk for å belyse ulike politiske ideer i stemmerettsdebatten. Det er gitt enkelte retningslinjer for hvordan de teoretiske

perspektivene har forholdt seg til stemmerettsutvidelser. I neste del vil det forekomme en redegjørelse for hvilke metodiske tilnærminger oppgaven har for å kunne avdekke hvilke teoretiske perspektiver som er fremtredende i stemmerettsdebatten.

4.0 Metodisk tilnærming

I denne studien av stemmerettsutvidelse vil det være de *politiske ideene* som ligger bak politiske aktørers ytringer som vil være fokus. Tilnærmingen vil være kvalitativ der hovedmålet bak er å undersøke og avdekke det spesielle ved historiske hendelser og samfunnsutviklingens egenart (Kvarv, 2021, s. 154). Gjennom kvalitative teknikker åpner man opp for å få en større forståelse av fenomener og forhold mellom fenomener i samfunnet (Kvarv, 2021, s. 156). Fenomenet som da vil bli analysert er debatten omkring stemmerett. Kvalitativ metode gir muligheter for å se på forholdet mellom fenomenet stemmerettsutvidelse i sammenheng med samfunnets utvikling. Diskusjonen om stemmerettsutvidelse gir uttrykk for ulike politiske ideer, noe som gjør det hensiktsmessig å ha en ideanalytisk tilnærming. I ideanalyse er man interessert i å få frem de bærende ideene bak aktørers utspill og handlinger (Bratberg, 2021, s. 75). Hensikten med å ta i bruk ideanalyse i denne oppgaven er for å undersøke de politiske ideene som ligger bak en stemmerettsutvidelse. Oppgavens hovedanliggende er å avdekke hvilke ideer fra politiske aktører som ligger bak forståelsen av stemmeberettigede borgere og hvordan disse ideene kommer til uttrykk gjennom debatten. Tilnærmingen fordrer en analytisk inngang til tekstmaterialet, der analysens hovedanliggende går ut på å fortolke innholdet i debattene (Bratberg, 2021, s. 74). Bergström og Boréus (2005, s. 146) viser til at ideanalyse har som hensikt å analysere forekomsten av ideer i debatter, allmennheten eller ved enkelte politiske saker.

Ideanalysen som er tatt i bruk i oppgaven befinner seg i skjæringspunktet mellom kvalitativ innholdsanalyse og idehistorisk tilnærming (Bratberg, 2021, s. 80). Den har likheter med en kvalitativ innholdsanalyse der man ønsker å hente ut meningsinnhold i teksten. Samtidig som analysen fordrer et idehistorisk perspektiv, der et av forskningsspørsmålene legger føringer til en systematisk gjennomgang av ulike politiske ideer som har vært gjeldende i debatten om stemmerettsutvidelse i perioden 1814 – 1919. Perspektivet vil kunne belyse dagens stemmerettsdebatt ved å gi et større bilde på stemmerettens utvikling. Bratberg (2021, s. 187) påpeker historiekunnskapens bidrag til å forstå dagens samfunn i lys av fortiden. Det historiske perspektivet på stemmerettsutvidelser vil kunne gi en omfattende forståelse for hvilke fortolkninger som har ligget til grunn av stemmeretten. Historieperspektivet i oppgaven er hensiktsmessig for å forstå nåtidens historie i lys av fortiden (Bratberg, 2021, s. 186). Perspektivet tilføyer en bredere forståelse av politikkenes anmodning av stemmeberettigede gjennom tidene.

Innholdet i sammenligningen mellom tekstens meningsinnhold og historiske tilnærminger til stemmerettsdebatten vil bunne ut i en analytisk tilnærming til teksten.

Hovedanliggende vil det belyse argumentasjonen for og imot stemmerettsutvidelse ved å foreta en komparasjon av argumentene i perioden 1814 – 1919 opp mot dagens debatt.

4.1 Studiet av politiske ideer

Politiske ideer er forstått som tankekonstruksjoner som har en viss stabilitet og kontinuitet (Bergström & Boreus, 2005, s. 140). Ideene gir uttrykk for en virkelighetsoppfatning og en indikasjon på hvordan man bør handle (Bergström og Boreus, 2005, s. 140). Politiske ideer brukes til å forstå politiske aktørers handlemåte og beslutninger (Bratberg, 2021, s. 79). Hensikten med å ta i bruk ideanalyse er å forstå det meningsbærende politiske budskapet (Bratberg, 2021, s. 79). I oppgaven vil avdekningen av politiske ideer kunne bidra til å forstå politiske bestemmelser og politiske aktørers tankekonstruksjoner omkring stemmerettens rolle i demokratiet.

I forlengelsen av å forstå politiske ideer er det ønskelig for oppgavens undersøkelse å rette søkelyset mot en ideologisk tilnærming.

Den metodiske tilnærmingen av ideanalyse er en tradisjon der man er interessert i å analysere den *politiske ideologiske argumentasjon* som er fremtredende i politiske debatter. Bergström og Borèus (2005, s. 146) definerer tilnærmingen som innholdsmessig ideanalyse. For å undersøke den ideologiske tilnærmingen bak den politiske argumentasjonen fordrer det en redegjørelse for forståelsen av begrepet ideologi. Ideologi som begrep har få enhetlige definisjoner, det er heller ulike aspekter som vektlegges. Heywood (2017, s. 4) trekker frem flere beskrivelser når han prøver å komme frem til en definisjon av begrepet. Definisjoner som går igjen, er tanken om ideologi som et sett av handlingsorienterte politiske ideer kombinert med en virkelighetsoppfatning av sosiale klassers politiske interesser (Heywood, 2017, s. 4). Bratberg (2021, s. 110) har en lik tilnærming, da han beskriver ideologi som et bestemt tankesett om hvordan verden og samfunnet på best mulig måte skal fungere. Bergström & Boreùs (2005, s. 141) trekker frem tre andre grunnelementer i sin forståelse av begrepet. Han påpeker at ideologibegrepet inneholder et grunnleggende verdigrunnlag som sier noe om menneskets natur eller synet på rettferdighet. For det andre uttrykker en ideologi en virkelighetsoppfatning, en tanke om hvordan verden er. Det siste grunnelementet som Bergström & Boreùs (2005, s. 142) vektlegger er at ideologier har konkrete fremtidsvisjoner og handlingsforslag til hvordan verden bør være.

Politikeres fortolkning av stemmerettens karakter og stemmerettens rolle i demokratiet er relevant for denne oppgaven. Ideanalyse handler om å fortolke ideer som enten kan være deskriptive eller normative (Bratberg, 2021, s. 86). Vurderingen av hvem som bør ha stemmerett baserer seg i hovedsak på hvem man anser som aktive borgere. Argumentasjonen knyttet til stemmerettsutvidelse går i hovedsak ut på normative vurderinger om hvem som til enhver tid enten har rett til eller er kvalifisert til å bli stemmeberettiget (Bratberg, 2021, s. 86). Stemmerettsutvidelse kan defineres som et *kollektivt politisk prosjekt*, som en del av demokratisering (Bratberg, 2021, s. 84). Krysningen mellom politiske ideer og ideologi vil i den forstand komme til syne ved en historisk gjennomgang av stemmerettsutvidelser fra 1814 – 1919.

Ønsket med undersøkelsen vil være å rekonstruere hvilke argumenter som forekommer i debatten om stemmerettsutvidelser, deretter er ambisjonen å identifisere ulike ideologier bak politikernes argumentasjon. Valg av datamateriale vil være viktig for å oppdage og analysere politikernes argumentasjon i tilknytning til stemmerettsdebatten.

4.2 Valg av datamateriale

For å få innblikk i stemmerettsdebatten og forstå ideologiske skillelinjer ved stemmerettsutvidelse var det naturlig å ta i bruk stortingsdebatter som empirisk datamaterialet. Dokumenter av offentlig karakter, som stortingsdebatter, gir uttrykk for politiske aktørers meninger. For å besvare forskningsspørsmålet om hvilke argumenter som er tatt i bruk under stemmerettsdebatten i perioden 1814 – 1919, er datamaterialet basert på sekundærkilder. Tidligere forskning er formelt definert som *sekundærkilder*, som bygger på primærkilder ved å henvise og referere til de kildene som er tatt i bruk (Johannessen et al., 2016, s. 100). *Sekundærkildene* gir indirekte tilgang til stemmerettsdebattene som ble tatt i bruk i den historiske perioden (Johannessen et al., 2016, s. 100). Under analysen for dagens stemmerettsdebatt er datamaterialet basert på *primærkilder*, med datamaterialet stortingsdebatter. Johannessen mfl. (2016, s. 100) definerer primærkilder som dokumenter som ikke er behandlet eller bygger på andre

kilder. I analysen vil det være vesentlig for å kunne avdekke hvilke argumenter som blir brukt i stemmerettsdebatten. Studiet av stortingsdebatter gjør det enkelt å få innblikk i ulike politiske aktørers argumentasjon rundt stemmerettsutvidelse. Undersøkelsen datamaterialet bygger på fire stortingsdebatter i perioden 2007 – 2020, samt seks grunnlovsforslag fra 2004 fram til i 2020. Bratberg (2021, s. 109) poengterer fordelene ved å ta i bruk offentlige tekster som datamateriale i en ideanalyse. Offentlige tekster, som stortingsdebatter, er tekster som gir uttrykk for politikernes politiske ideer tilknyttet en gitt tematikk.

4.3 Idealtyper

Undersøkelsens hovedanliggende er å avdekke hvordan ulike ideologiske tankesett kommer til uttrykk i stemmerettsdebatten. For å besvare og sammenligne hvilke politiske ideer som er fremtredende i stemmerettsdebatten i de to ulike periodene var det hensiktsmessig å utarbeide idealtyper. Denne tilnærmingen kan defineres som en politisk – teoretisk forankringsramme (Bergström & Boreùs, 2005, s. 150). Utarbeidelsen av idealtypene var en todelt prosess. Den første delen gikk ut på å innhente forskningsartikler og bokkapitler som spesifikt tok for seg stemmerettsdebatter i perioden mellom 1814 og 1919. Det ble da benyttet sekundærlitteratur til denne delen av prosessen. Søkelyset ble rettet mot litteratur som redegjorde for argumentasjonstyper i stemmerettsdebatten på Stortinget og offentligheten. Store deler av litteraturen trakk frem hvilke av argumentene som var mest fremtredende og avgjørende for og mot stemmerettsutvidelsen. Gjennom arbeidet med sekundærlitteraturen var det ønskelig å avdekke hvilke ideologiske skillelinjer som hadde vært fremtredende i stemmerettsdebatten i tidsperioden mellom 1814 – 1919. Denne tilnærmingen kan føre til at enkelte politiske ideer ikke fanges opp av analyseverktøyet. En hensiktsmessig avveining var derfor å være åpen for et samspill mellom de idealtypene som er definert og det empiriske datamaterialet.

Den andre delen gikk ut på å hente inn informasjon om ulike ideologier som var fremtredende i perioden. Flere deler av litteraturen som Gamme (2001), Garhe (2013) og Thue (1972) viser til et ideologisk skille mellom en *konservativ* akse og *venstreakse*. Venstreaksen stod for at stemmeretten skulle være en rettighet for individet, mens den konservative holdningen satte søkelys på hva som var best for samfunnets stabilitet og orden som helhet (Gamme, 2001, s. 13). I skjæringspunktet mellom konservative akse og venstreaksen trekker Overrein (2015) og Kahan (2003) frem hvordan *liberalismen* forholdt seg til stemmerettsutvidelsene i perioden mellom 1814 – 1919. Venstreaksen som trekkes frem omfatter både de radikale kreftene i Venstrebevegelsen og det Olstad (2014) trekker frem som den sosialistiske tilnærmingen til stemmerettsspørsmålet. Bokkapitlet til Steine (2019), masteroppgaven til Hoff (2019) og artikkelen av Bergkvist & Hovdhaugen (2019) har til felles at de viser til en tredelt holdning til stemmerettsutvidelse for fattigstøttede, en konservativ, reformvillig og radikal tilnærming. De definerer den konservative holdning i likhet med Gamme (2001) og Gahre(2013) som et ønske om å bevare samfunnsstrukturen og maktstabiliteten slik den var (Steine, 2019, s. 88). Den reformvillige og mer liberale holdningen som Steine (2019) viser til var ønsket å inkludere flere borgere, men man gikk likevel ikke bort fra tanken om at stemmeretten ikke skulle følge noen samfunnsplikter (Steine, 2019, s. 90). Den radikale holdningen stod for kravet om individets rettighet og et rettferdighetskrav. Denne gjennomgangen av litteratur viser de bakenforliggende ideologiske skillelinjene mellom konservatisme, liberalisme og sosialisme/radikalisme, som kan ses å være de politiske ideer som var gjeldende under stemmerettsperioden i 1814-1919. Deretter var

det hensiktsmessig å ta i bruk litteratur som var dekkende for å forstå de ulike ideologiske tilnærmingene. Dette resulterte i et analyseverktøy med deduktiv tilnærming, der utarbeidelsen ble gjennomført i forkant av analysen (Bratberg, 2021, s. 106).

Systematiseringen av argumentasjonstypene krevde en sammenfatning av ulike typer argumenter og en etablering av overordnede kategorier. Etter gjennomgang av ulike argumenter som var fremtredende i stemmerettsdebatten under perioden 1814 – 1919 ble de overordnede kategoriene *Samfunnsorientert*, *plikt-og rettighetsbasert* og *individorientert argumentasjon*. Kategoriene Samfunnsorientert og individorientert argumentasjon er begreper som er bygd på avhandlingen til Garhe (2013). Innholdet i begrepene er derimot utvidet i håp om å fange et større spekter av argumenter. Samfunnsorientert argumentasjon omfatter både *samfunnsnytte og demokratiargumentet* slik som Garhe (2013) har definert det som, i utvidelsen av kategorien ble samfunnsutviklingsargumentasjonen også innlemmet. Under individorientert argumentasjon har forskeren sett det hensiktsmessig å utvide kategorien til å omfatte argumentasjon som gir uttrykk for representantenes holdninger og menneskesyn. Kategorien *plikt- og rettighetsbasert* argumentasjon har blitt utviklet av forskeren selv, for å omfatte de argumentene som direkte eller indirekte viser til ulike rettigheter og plikter for å belyse stemmerettsdebatten.

For å ivareta analysens validitet er det vesentlig at det teoretiske meningsinnholdet bevares i omdannelsesprosessen fra teoretiske kategorier til passende registreringsenheter (Bratberg, 2021, s. 106). Operasjonaliseringen fra teoretisk rammeverk til bruk i analysen viser til en svekkelse i analysens reliabilitet – muligheten for andre forskere å gjenta og etterprøve den samme analysen. Det gjør det viktig å ligge så nær det teoretisk rammeverk i litteraturen, likevel vil forskerens subjektive fortolkning være viktig å påpeke i utarbeidelsen av idealtypene. I krysningpunktet mellom sekundærlitteraturen om stemmerettsutvidelser og ideologier var ønsket å etablere et analyseverktøy som ville omfatte dagens stemmerettsdebatt. Det var derfor vesentlig at idealtypene var relativt generaliserbare slik at overføringsverdien ville være dekkende. På den måten kan man med større sikkerhet vite at man får tak i de politiske ideene i datamaterialet (Bergström og Boreùs, 2005, s. 169). Før idealtypene presenteres, vil neste del være en litteraturgjennomgang som samlet tar for seg forskningslitteratur både i perioden 1814-1919 og dagens stemmerettsdebatt på 16 åringer. Gjennomgangen vil legge grunnlaget for presentasjon av idealtypene og hva som legges til grunn i disse.

5.0 Forskning på stemmerettsutvidelser

Formålet med denne delen er å kartlegge og vise til relevante forståelser på ulike stemmerettsdebatter. Det vil også være ønskelig å avdekke ulike argumentasjonstyper som tidligere forskning har brakt fram, kategorisert og drøftet. I hovedsak ønsker oppgaven å gi en forståelse av stemmerettstematikken og hvilke argumenter som er tungtveiende for å utvide stemmerettsbestemmelsene. Kapittelet vil først redegjøre for hvilken litteratur som er relevant å ta i bruk for å belyse stemmerettstematikken som helhet. Deretter følger en gjennomgang av hvilke argumenter brukt for og imot i stemmerettsdebattene som tidligere forskning har avdekket, både på den historiske perioden mellom 1814 – 1919 og dagens debatt om stemmerett for 16-åringer.

I kapittelet, *Demokratiets kilder*, tar Olstad (2014) for seg debatten og argumentasjonen rundt stemmerett for menn, og undersøker argumentasjonsmønsteret både på Stortinget og i befolkningen generelt. Han vektlegger stemmerettsutvidelsen som en viktig demokratisk kilde for å forstå grunnlaget for videre stemmerettsdebatt. Almlid og Reitan (2021) ser stemmerettsdebatten som en *kamp for rettigheter og nasjonal selvstendighet*. Bokkapittelet til Larsen (2013) i *Norsk likestillingshistorie* har en mer generell redegjørelse av stemmerettsutviklingen fra 1880 frem til 1913. Garhe (2013) og Thue (1972) tar for seg hvordan diskusjonen om kvinnelig stemmerettsutvidelse utartet seg på Stortinget, i deres avhandlinger. Bokkapitlet til Steine (2019) og masteroppgaven til Hoff (2019) undersøker stemmerettskampen vedvarende suspensjonen av stemmeretten for de borgere som fikk sin stemmerett suspendert.

Almlid og Reitan (2021) og Olstad (2014) vektlegger arbeiderbevegelsens politiske drivkraft som avgjørende faktor for stemmerettskampen. Blom (2013) viser til kvinnebevegelsens mobilisering for kvinners politiske deltakelse. Kvinnebevegelsens drivkraft i stemmerettsdebatten er også noe Gamme (2001) analyserer i sin avhandling. Bokkapittelet til Ringvej (2015) og førstekapittelet til Olstad (2014) legger grunnlaget for oppgavens redegjørelse av Thranebevegelsens sosialradikale holdning til stemmerettsutvidelse.

Borgerbegrepet blir i både artiklene til Blom (2013) og Hagemann (2014) behandlet i tilknytning til stemmerettskampen for kvinner. For å få stemmerett var det nødvendig å bli sett på som uavhengig førsterangsborgere. Politisk kompetanse og kunnskap er to komponenter som til stadighet blir trukket frem som viktige faktorer for å oppnå denne statusen. Aasen (2015) trekker frem kunnskap som en forutsetning for å skulle delta i demokratiet og som en viktig faktor for kvinners politiske deltakelse. Det samme er fremtredende i bokkapitlet til Langeland (2014) om *Røysteretten som mål på politisk kompetanse sidan 1814* da han påpeker at den politiske kompetansen er noe normativt og samfunnsbetinget. Ringvej (2015) viser hvordan kunnskap ble en viktig faktor også i kvinnestemmerettskampen, for å oppnå status som likeverdige borgere. Utdanningens rolle som en faktor for å bli betegnet som stemmeberettiget og myndig borger blir av Nilsen (2021) trukket frem i sammenheng med et republikansk syn på medborgeren. Ringvej (2022) viser til koblingen mellom Thranebevegelsens borgerideal opp mot et republikansk perspektiv.

Diskusjonen om stemmerett har i litteraturen spennet mellom å se på stemmeretten som en borgerrett man må kvalifiseres til, og stemmerett som en universell menneskerett. Gamme (2001) trekker frem denne ideologiske skillelinjen i hennes avhandling om kvinnebevegelsens organisering. Uenigheten var fremtredende i kvinnebevegelsen, i

spørsmålet om hvordan kvinnestemmeretten skulle utvides. Larsen (2013) trekker frem det samme skillet i sin artikkel om *stemmerett for alle!* Hun vektlegger et ideologisk skille mellom liberalistisk og sosialistisk tankegang. Hvor liberalistisk kvinnebevegelse ønsket å ha en gradvis utvidelse basert på økonomisk inntekt og skatteevne. Den sosialistiske kvinnebevegelsen motsatte seg den gradvise utviklingen, og krevde stemmerett uavhengig av noen kvalifikasjonskrav med en gang. Steine (2019, s. 95) hevder at stemmerettens utvikling i den historiske perioden gikk fra å handle om egnethet til å bli en menneskerett. Ytterpunktet i dagens diskusjon på forskningsfeltet står Runciman (2021) for. Han argumenterer for at stemmerettsalderen bør senkes helt ned til 6-års alderen, ut fra tanken om at stemmerett på den måten faktisk vil være en menneskerett.

Litteraturen som diskuterer stemmerettsutvidelse for 16 åringer i Norge, er i hovedsak tilknyttet forsøksordningene ved senket stemmerettsalder i 2011 og 2015. Ødegård & Aars (2011) er litteratur som bygger på en omfattende gjennomgang av relevante dokumenter for å avdekke ulike argumentasjoner for og imot stemmerettsutvidelse. Argumentasjonsgjennomgangen er også omfattende på et europeisk plan, der forfatterne tar for seg generelle tendenser i stemmerettsutvidelse for 16 åringer i Europa. Det viser hvordan stemmerettsdebatten om 16 åringer må ses i lys av internasjonale tankestrømninger. Artiklene av Ødegård & Aars (2011) og Mahéo & Bélanger (2020) viser til den internasjonale debatten om stemmerettsutvidelse og argumentasjonen tilknyttet forskjellige land. Spesifikt for diskusjonen i Norge er Ødegård (2014) sitt bidrag relevant, der hun i artikkelen *Finnes det en ideell stemmerettsalder?* analyserer debatter om stemmerettsutvidelse for 16 åringer. Stokstad (2014) bidrar med et mer rettslig aspekt i hennes vitenskapelige artikkel ved stemmerettsutvidelsen. Hun går grundig gjennom hvilke argumenter som er gjeldende med hensyn til rettigheter og plikter ved en eventuell stemmerettsutvidelse for 16 åringer. Generelle tendenser ved demokratisk medborgerskap er også relevant for å se på argumentasjonen tilknyttet stemmerettsdebatten. Marte Windswold (2016, s. 64) har et bredere blikk på stemmerettsdebatten i hennes analyse av mediedekningen av forsøket med nedsatt stemmerettsalder i 2011. Hun poengterer et viktig aspekt ved stemmerettsdebatten, der man enten ser på stemmeretten som en rettighet eller som et opplæringsprosjekt. Samtidig viser analysen at stemmerettsforsøket ble i den offentlige debatten og media i hovedsak ble presentert som positivt innstilt til stemmerettsutvidelsen.

Overordnet vil litteraturen være sammenligningsgrunnlaget for å belyse stemmerettsdebatten om stemmerettsutvidelse for 16 åringer på Stortinget. Først følger en redegjørelse av argumentasjonen knyttet til stemmerettsutvidelse i perioden mellom 1814 – 1919.

5.1 Argumentasjonstyper i perioden 1814 - 1919

Under den historiske perioden var det tre omfattende stemmerettsutvidelser, som Innføringen av allmenn stemmerett for menn over 25 år i 1898, innføringen av kvinners stemmerett i 1913 og stemmerett for folk som mottok fattigstøtte i 1919. Disse tre stemmerettsutvidelsene vil i hovedsak bli vektlagt for å avdekke argumentasjonstyper i perioden 1814-1919. Som nevnt har hvilke argumenter som blir brukt, og hvilke argumenter som har vært utslagsgivende i stemmerettsdebatten, variert gjennom tidene. Kapittelet består av en redegjørelse for argumentene for de tre stemmerettsutvidelsene som er omtalt. Generelle tendenser i stemmerettsdebattene har vist tydelige ideologisk skillelinjer. Motstanderne av stemmerettsutvidelse argumenterer

ut fra et samfunnshensyn der man ønsker at samfunnets stabile samfunnsstruktur og maktforhold skal bevares. Tilhengerne av stemmerettsutvidelse verner i hovedsak om individets rettferdighetskrav. Argumentasjonstypene er som nevnt i metodedelene, kategorisert ut fra *samfunnsorientert, plikt- og rettighetsbasert og individorientert argumentasjon*.

5.1.1 Samfunnsorientert argumentasjon

Samfunnsorientert argumentasjon går ut på at representantene tar utgangspunkt i hvordan samfunnet er eller kommer til å bli ved en eventuell stemmerettsutvidelse. Samfunnsorientert argumentasjon tar enten utgangspunkt i hvordan samfunnet *er* eller hvordan samfunnet *kommer* til å bli ved å utvide stemmeren. Både tilhengere og motstandere har tatt i bruk argumenter som er samfunnsorienterte. Dimensjonen rommer *samfunnsnytte, konsekvensargumentasjon, demokratihensyn og forsiktighetsargumentasjonen* under perioden mellom 1814-1919.

Flere av artiklene, blant annet Garhe (2013) og Thue (1972) som danner grunnlaget for oppgaven, trekker frem *samfunnsnytteargumentet* som et tungtveiende argument i stortingsdebattene. Argumentet bunner ut i hva som er nyttig for samfunnet og hvilken forståelse av samfunnet representantene har. Hva som ble oppfattet som samfunnsnyttig, kan ses i sammenheng med hvor omfattende utvidelser av stemmeretten som ble diskutert (Thue, 1972, s. 31). Ønsket representantene allmenn stemmerett, var det naturlig at man så det som nyttig for samfunnet at flest stemmer ble hørt (Gahre, 2013, s. 86). Bakgrunnen for denne nytteverdien var basert på det hensiktsmessige ved å få flere synsvinkler og forskjellig erfaringsbase blant de som ble hørt. Utgangspunktet i diskusjonen for kvinnelig stemmerett var at kvinner og menn var biologisk forskjellige. Det innebar at de hadde forskjellige egenskaper og interesser når de skulle ta del i den politiske debatten. Kvinners økonomiske sans og moralske godhet ble regnet som egenskaper som gagnet samfunnets beste (Garhe, 2013, s. 89).

Nytteperspektivet ble også tilknyttet et opplæringsargument. Det gikk ut på at innføring av allmenn stemmerett ville virke opplærende på individet. Stemmeretten i seg selv ble sett på som en opplærende rettighet som førte til politisk kompetanse (Ringvej, 2022, s. 108). Ved å motta stemmeretten ville borgerne få et større behov for å sette seg inn i politiske saker, og generelt ønske å tjene samfunnet på en bedre måte. Det ble argumentert fra tilhengerne at stemmeretten hadde en moralsk og oppdragende effekt (Steine, 2019, s. 90). Det var først når borgeren fikk mulighet til å ta den i bruk, den også lærte seg å ta den i bruk (Gamme, 2001, s. 30).

Motstanderne av stemmerettsutvidelse i perioden mellom 1814 – 1919 argumenterte i motsetning for at det ikke var samfunnsnyttig, eller for samfunnets beste om man utvidet stemmeretten (Garhe, 2013, s. 90). Det bunnnet ut i tanken om at det ikke var alle borgere som ville tilføye samfunnet innsikt, kunnskap eller erfaring (Thue, 1972, s. 34). Stemmeretten skulle derfor kun gis til de borgere som hadde evnen til å ta gode valg som gagnet samfunnet på best mulig måte (Almlid & Reitan, 2021, s. 33). Det innebar at stemmeretten skulle forbli en borgerrett som man skulle kvalifisere seg til, for å sikre at datidens samfunnsstruktur ble bevart. På den måten kunne man regulere hvem som var mest egnet og innsiktsfull, til å kunne ta valg som bevarte en stabil samfunnsorden og maktforholdene i befolkningen (Steine, 2019, s. 88).

Konsekvensargumentasjonen er tatt i bruk i alle tre stemmerettsutvidelsene som undersøkelsen belyser. Argumentasjonen var basert på en frykt for at konsekvensene ved en stemmerettsutvidelse ville føre til at staten mistet kontrollen (Gamme, 2001, s.

23). Motstanderne fryktet konsekvensene av å slippe til befolkningsmasser som ikke var kvalifiserte til å ta valg som gagnet det beste for samfunnet. I diskusjonen om stemmerett for menn var det frykten for «masseherredømme» (Olstad, 2014, s. 40). Emil Stang fra Høyre, argumenterte for at man ikke kunne innføre allmenn stemmerett for menn uten å ha en konservativ garanti ved hjelp av et tokammersystem (Gamme, 2001, s. 23). Et tokammersystem kunne sikre at maktfordelingen ikke var overlatt helt til folkeviljen, men en utvalgt adel eller elite kunne beholde deler av makten og sikre egne interesser.

Under debatten om stemmerettsutvidelse for kvinner ble dette argumentet spesielt vektlagt (Larsen, 2013, s. 182). Argumentasjonen gikk ut på en frykt for hvilke konsekvenser det ville medføre om kvinner skulle delta i politikken. Det stod i strid med kvinnens hovedoppgave, som var å bære frem barn og ta vare på familien (Gamme, 2001, s. 18; Thue, 1972, s. 11). Motstanderne argumenterte for at deltakelsen ville forårsake store samfunnsendringer. I verste fall kunne kvinnen, ifølge Biskop Johan Chr. Heuch, bli et Neutrum (Thue, 1972, s. 12). Rollen som mor mente mange var uforenelig med å skulle delta i det offentlige rom (Thue, 1972, s. 12). Konsekvensene ville føre til at samfunnsordenen ville bli betydelig forstyrret og kjønnsroller ville viskes ut (Blom, 2013, s. 524). Det var i denne argumentasjonen tydelig at det beste for samfunnet var å bevare kjønnsrollene og samfunnsordenen ved å utelate kvinner fra det politiske rom.

Konsekvensargumentasjonen var også tatt i bruk under stemmerettsdebatten om suspensjonsbestemmelsene for borgere som mottok fattigstøtte. Nils Skaar og Wollert Konow fra Venstre, stod tydelig frem som representanter for dette synspunktet. Det var basert på et ønske om å bevare stabiliteten i grunnloven etter flere store stemmerettsutvidelser (Bergkvist & Hovdhaugen, 2019, s. 35). Skaar sitt hovedargument var at man måtte ta hensyn til samfunnets interesser, framfor å skulle ta vare på hvert enkelt individs rettigheter (Steine, 2019, s. 88). Konows argumenterte for samme ide. Han ønsket å bevare samfunnsordningen og maktforholdene slik det var. Argumentasjonen er sammenfallende med grunnlovskonservatismen under debatten i 1898 (Bergkvist & Hovdhaugen, 2019; Steine, 2019).

Ønsket om forsiktighet og en skrittvis stemmerettsutvidelse var tydelig fremtredende i debatten. Uavhengig om man var konservativ eller radikal på 1800 - tallet i spørsmålet om stemmerettsutvidelse var politikernes hovedanliggende å bevare det bestående (Olstad, 2014, s. 78). Selv om ønsket var å utvide stemmeretten, fryktet man for å gi etter for en «radikal samfunnsendring» (Ringvej, 2015, s. 251). Holdningen kommer frem i det Johan Sverdrup (V) mener om at «stemmeretten skulle utvides så langt forholdene tillater det» (Olstad, 2014, s. 88). Innføringen av allmenn stemmerett for menn i 1898 kan ses i sammenheng med denne holdningen. For samtidig som stemmeretten ble utvidet til allmenn stemmerett for menn, innførte Sverdrup Grunnlovsparagraf 52 med krav om å suspendere stemmeretten for borgere som mottok fattigstøtte (Hoff, 2019, s. 15). Det kan ses i sammenheng med liberalismens moderate tilnærming til stemmerettsutvidelse og ønske om kvalifiserte borgere (Kahan, 2003, s. 10).

Den samme forsiktige tilnærmingen fantes både ved stemmerettsutvidelsen i 1913 og i 1919. Larsen (2013, s. 186) trekker frem den liberale kvinnebevegelsen som ønsket å ha en gradvis stemmerettsutvidelse som fortsatt baserte seg på inntekt og økonomisk status. Ved stemmerettsdebatten for opphevelse av suspensjonsbestemmelsen kan argumentasjonen tilknyttet en skrittvis utvidelse ses i sammenheng med det Steine

(2019) definerer som en reformvillig argumentasjon. Tilnærmingen ble ført i tråd med at samfunnets endring krevde en mer liberal tilnærming til stemmerettsspørsmålet (Bergkvist & Hovdhaugen, 2019, s. 36). Det innebar at representantene var villig til at stemmeretten skulle omfatte flere som ble rammet av suspensjonen. Likevel var man ikke tilstrekkelig tilfreds ved å se på stemmeretten som en menneskerett (Bergkvist & Hovdhaugen, 2019, s. 37; Steine, 2019, s. 90). Argumentasjonen var fortsatt preget av et kvalifikasjonskrav om økonomisk uavhengighet fra andre og dermed ikke utgjorde en samfunnsbyrde ved å få innvilget stemmeretten. (Bergkvist & Hovdhaugen, 2019). Grunnforestillingen om at stemmeretten skulle være noe man var kvalifisert til var fortsatt fremtredende i denne argumentasjonen.

Demokratiargumentet ble tatt i bruk i hovedsak som et argument for stemmerettstilhengerne. Det blir også omtalt som et avgjørende argument for stemmerettsutvidelsene (Gahre, 2013, s. 96). Det var få motargumenter som fikk fotfeste mot dette argumentet. I kampen om allmenn stemmerett for menn kom argumentasjonen fra liberale krefter (Olstad, 2014, s.76). Venstre-siden argumenterte for at Norge ikke var et samfunn basert på adel og privilegier, men heller en forsoning mellom klassene. Å utvide stemmeretten ville bidra til å forhindre nye og sterke konflikter, og ta vare på det norske likhetsidealet (Olstad, 2014, s.77). Samtidig trakk tilhengerne frem at hensynet til nasjonen ville fremmes om stemmeretten ble utvidet. Nasjonen ville tjene på at alle sosiale grupper var inkludert (Garhe, 2013, s. 102). Under stemmerettsdebatten for kvinner var argumentasjonen for demokratisk utvikling viktig (Gahre, 2013, s. 95). For å skulle etterstrebe folkeviljen, mente tilhengerne at det også innebar kvinnes stemmeseddel. De argumenterte med at hvis man ga kvinner stemmerett ville det føre til en konservativ garanti (Hagemann, 2014, s. 248). Høyres mer liberale menn argumenterte for at kvinners deltagelse i politikken kunne være en større konservativ garanti, nå som de radikalisererte mannlige velgermassene hadde fått innvilget stemmeretten (Olstad, 2014, s. 110).

5.1.2 Rettighets- og lovbasert argumentasjon

Argumentasjonen tilknyttet kategorien rettighets- og lovbasert argumentasjon omhandler de uttalelser som kobler sammen stemmeretten og andre lovbestemmelser. Argumentasjonen blir brukt av både tilhengere og motstandere under perioden 1814 og 1919.

Naturrettlig argumentasjon er et fremtredende argument som blir tatt i bruk ved alle tre stemmerettsutvidelser. Argumentene bygger på rettsprinsipper som er så grunnleggende at de forventes å være universelle. Tradisjonelt er argumentasjonen knyttet til menneskets rett til eiendom, liv og frihet. Tilhengerne som ser på stemmeretten som en naturrettlig rettighet tar utgangspunkt i at stemmeretten bør være rettferdig fordelt uavhengig av økonomisk uavhengighet, kjønn i befolkningen (Almlid & Reitan, 2021, s. 31). I starten av diskusjonen omkring stemmerett for alle menn, var argumentasjonen preget av naturrettlig argumentasjon. Marcus Thrane argumenterte for stemmerett for alle menn allerede i 1850. Argumentasjonen var preget av en opplevelse av urettferdighet og følelsen av å bli betraktet som uverdige (Olstad, 2014, s. 47). Tanken om naturlige rettigheter, ble hentet fram av arbeidernes samfunn og på arbeidermøtene (Olstad, 2014, s. 80). Det samme rettferdighetskravet kom også tydelig frem under kvinnelig stemmerettskamp. For det andre krevde man medbestemmelse uavhengig av kjønn, samfunnsplikter og sosial tilhørighet (Larsen, 2013, s. 186). Det samme kravet om rettferdighet var fremtredende under stemmerettsdebatten om

suspensjonsbestemmelsene tilknyttet borgere som mottok fattigstøtte (Steine, 2019, s. 90).

Et av argumentene som er omtalt, men som i liten grad er tatt i bruk er *menneskerettsargumentasjonen*. Menneskerettigheter var sterkt tilknyttet den franske revolusjon og tilknyttet ideen om store samfunnsmessige omveltninger (Langeland, 2014, s. 41). Det var lenge en oppfatning av at stemmeretten var statsanliggende og ikke noe som var iboende hos mennesket, og menneskerettighetsargumentasjonen ble i liten grad tatt i bruk av politikere. Argumentasjoner knyttet til menneskerettigheter var kun fremtredende i den radikale fløyen (Olstad, 2014, s. 87). Etter avslaget om å gi arbeiderne stemmerett i 1886, var det tydelig at Arbeiderdemokraten benyttet menneskerettighetsargumentet. Et innlegg fra Arbeiderforeningenes Blad bærer preg av dette da innsenderen krevde «Menneskerettigheter og formild vore harde Livsvilkaar» (Olstad, 2014, s. 87). Under kvinnelig stemmerettskamp forstod den sosialistiske/radikalistiske kvinnebevegelsen stemmeretten som en menneskerett, der kun alder var det som var kvalifikasjonskravet (Gamme, 2001, s. 32). Argumentene var basert på at stemmeretten skulle være uavhengig av økonomisk selvhjulpenhet eller egnethet, men heller en rett for alle (Larsen, 2013, s. 186). Den mest radikale under stemmerettskampen for kvinner var Castberg fra arbeiderdemokratene. Han argumenterte for at kvalifiseringskravet kun var et uttrykk for makt og en måte å ekskludere deler av samfunnet fra deltakelse (Hoff, 2019, s. 38). Det skulle ifølge han, kun være rettferdig om stemmeretten var noe som omfattet folket i sin helhet (Hoff, 2019, s. 39).

Et hyppig brukt argument var kravet om betaling av *skatt*, definert som *skattepliktig argumentasjon*. Det gikk ut på at retten til å stemme forutsatte oppfyllelse av økonomisk uavhengighet (Almlid & Reitan, 2021, s. 32). Det var en offentlig oppfattelse at det var til samfunnets beste at stemmeretten var forbeholdt de som bidro til samfunnets økonomi og var selvhjulpne (Nilsen, 2021, s. 77). Motstanderne argumentert for at det kun var den opplyste, økonomiske elite som hadde tid og ressurser til å ivareta samfunnet på best mulig måte (Langeland, 2014, s. 46). Emil Stang (H) stilte seg klart bak dette standpunktet, da han argumenterte for at dersom stemmeretten skulle utvides, ville det få store konsekvenser for de som faktisk betalte skatt (Langeland, 2014, s. 48). Økonomisk selvhjulpenhet ga en viss sikkerhet for at borgere som var økonomisk vanskeligstilte ikke skulle utnyttes eller påvirkes politisk. Om man sto økonomisk dårlig stilt var man også tilbøyelig for store forandringer, noe som var svært lite ønskelig fra konservativt hold (Gahre, 2013, s. 91; Thue, 1972, s. 34). Det økonomiske kvalifikasjonskravet ble gjennom hele perioden sett på som et tegn på selvstendighet og ansvarliggjøring. Det var også en sikkerhet for at de hadde tid til å reflektere rundt og sette seg inn i politiske saker.

Etter at allmenn stemmerett for menn ble innført gikk argumentasjonen knyttet til økonomisk selvhjulpenhet i favør kvinnestemmeretten. Tilhengerne av stemmerettsutvidelsen argumenterte da for at de kvinner som betalte skatt var kvalifiserte borgere til å stemme. Høyre var i stor grad opptatt av at de som betalte skatt burde ha stemmerett (Gahre, 2013, s. 57).

Kvinnestemmerettstilhengerne argumenterte ut fra *likhetsprinsippet* tilknyttet borgerbegrepet (Gahre, 2013, s. 57). Det var både høyre- og venstrerepresentanter som tok i bruk dette prinsippet. Likhetsprinsippet gikk ut på at alle som hadde borgerplikter også burde ha stemmerett. Venstre-representantene argumenterte i stor grad for at alle

borgere bør ha lik tilknytning til staten (Gahre, 2013, s. 57). Det innebar en holdningsendring der man åpnet opp for at kvinner kunne være kvalifiserte. Tilhengerne argumenterte ut fra en liberal linje, i lys av tanken om at plikter må ses i sammenheng med rettigheter (Larsen, 2013, s. 186). De borgere som betalte skatt, krevde lik behandling og stemmerett (Garhe, 2013, s. 60). Innføringen av allmenn stemmerett innebar fra Høyre sin side, et ønske om å få et større antall av de stemmeberettigede som betalte skatt. Kvinner ga også en større konservativ garanti, på bakgrunn av at de kvinner som var økonomisk selvstendig var tilknyttet det konservative samfunnslaget (Larsen & Øksendal, 2013, s. 581).

Under debatten om stemmerett for mennesker som mottok fattigstøtte var det økonomiske argumentet aktuelt. Det var etter 1913 det eneste kvalifikasjonskravet som bestod. Den konservative holdningen argumenterte for at de som mottok økonomisk stønad ikke var i stand til å følge med, og ta opplyste valg i den politiske debatten (Bergkvist & Hovdhaugen, 2019, s. 89). Det var en forventning om at de som mottok fattigstøtte ikke hadde evne til å beskytte samfunnets interesser på en tilfredsstillende måte (Steine, 2019, s. 88). Argumentasjonen er tilknyttet kvalifikasjonskravet til økonomisk selvhjelpenhet, det kan samtidig gi en indikator for representantenes menneskesyn og holdning til enkelte borgere i samfunnet. Under neste dimensjon vil ulike normative vurderinger bli videre drøftet.

5.1.3 Individorientert argumentasjon

Under stemmerettsdebattene var det store forskjeller på hvilke holdninger representantene hadde til mennesket. Argumentasjonen som gir uttrykk for representantenes normative vurderinger av mennesket, kan ikke ses isolert fra hvilke andre argumenter som er fremtredende. Det er sterk sammenheng mellom hvordan representantene ser på mennesket og hvilken oppfatning representantene har av hva som er mest nyttig for samfunnet (Gahre, 2013, s. 122). Fra konservativt er holdningen tilknyttet en tanke om at mennesket er irrasjonelt og styrt av følelser (Garhe, 2013, s. 130). Det påvirker standpunktet om at det ikke vil være det beste for samfunnets orden å la nye samfunnsgrupper slippe til stemmeurnene. Tilhengerne av stemmerettsutvidelsene hadde derimot en større tiltro til å utvide stemmeretten for nye samfunnsgrupper, på bakgrunn av at tilhengers menneskesyn i utgangspunktet var mer positivt. Representantene hadde tiltro til at de nye samfunnsgruppene var tilstrekkelig kompetente til å ta i bruk sin stemmerett på en god måte (Gamme, 2001, s. 24).

Under debatten omkring kvinnelig stemmerett var det sterke motforestillinger mot en utvidelse basert på *utviklingspsykologiske aspekter og religiøse anmodninger*. Mange av argumentene som var knyttet til synet på kvinnen, gikk både på det biologiske og psykologiske. Det religiøse aspektet var fremtredende som bakgrunn for denne holdningen (Gahre, 2013, s. 65). Det var usømmelig at en kvinne skulle heve stemmen i offentligheten, mente de som debatterte basert på religiøse aspekter (Larsen, 2013, s. 184). Argumentasjonen som var knyttet til religiøsitet var dominerende rundt 1890. Utover på 1900-tallet ble det opprettet alternativer for den gamle kirkelige organiseringen. Nye kirkesamfunn vokste frem som et alternativ til den statlige kirke. Organiseringen av kristelige kirkesamfunn organiserte lekfolk, kvinner og menn utenfor staten og bygget ned den hierarkiske strukturen som den gamle kirken ble bygget på. Det ga muligheter for at man kunne fremme likhet mellom kjønnene og sosial klasse (Larsen, 2013, s. 184). Teolog Kristin Nordseth, hevder at det banet vei for den

kvinnelige stemmerettskampen (Larsen, 2013, s. 184). Nyfortolkningen bidro til at stemmerett for kvinner ble mer forenlig med kristelig lære.

Det var en holdning fra både konservativt og liberalt hold at ikke alle kunne berike offentligheten med kunnskap eller innsikt (Overrein, 2015, s. 253). Det ble hevdet at enkelte mennesker representerte en direkte fare for samfunnet, om de fikk stemmerett (Thue, 1972, s. 34). Motstanderne fryktet for at allmenn stemmerett ville kunne medføre store konsekvenser, en ikke så rekkevidden av. Den samme holdningen var fremtredende under kvinnelig stemmerettsdebatt, der kvinnens politiske kompetanse var ifølge motstanderne tilnærmet som barn i møte med politikken (Larsen, 2013, s. 182). Kvinnen manglet evne til logisk tenkning, og var i for stor grad styrt av følelser (Gahre, 2013, s. 67; Thue, 1972, s. 13). Dette var noe som ikke var forenlig med å skulle arbeide med politikken. Utgangspunktet for manglende modenhet var basert på at kvinner var intellektuelt underlegne menn og irrasjonelle (Hagemann, 2014, s. 132). De hadde manglende kunnskap og interesse for politikken. Det var eiendom, utdanning og institusjoner som sikret at mennesket kunne utvikle tilstrekkelig dannelse til å bli stemmeberettiget (Isaksen, 2021, s. 31). Under diskusjonen om stemmerett for mennesker som mottok fattigstøtte var det et skille mellom verdige og uverdige mennesker. De uverdige var de som mottok fattigstøtte og ble sett på som invalider, abnorme og uføre mennesker (Steine, 2019, 89). Det var tydelig en holdning til at mennesker som mottok fattigstøtte var skyld i dette selv, og derfor var en skade for samfunnet ellers.

Under stemmerettsdebattene var det både fra liberale og sosiale krefter en tiltro til at mennesket hadde tilstrekkelig *opplysning og innsikt*. Ved diskusjonen om allmenn stemmerett argumenterte tilhengerne for at arbeidere hadde den tilstrekkelige opplysningen som var nødvendig for å ta gode valg, om man sammenlignet med de som allerede hadde stemmerett (Steine, 2019, s. 88). Det samme argumentet ble frontet i kvinnelig stemmerettskamp. Argumentasjonen ble begrunnet i at kvinner hadde fått innpass på universiteter, offentlige stillinger og som privatpraktiserende leger (Gahre, 1972, s. 115). Det ble generelt fremmet en holdning hvor mennesket hadde tilstrekkelig evne til å tilegne seg kunnskap og hadde interesser som burde bli representert.

Det var et økt krav om *representasjon* blant folkegruppene i befolkningen. Det ble vist til at hver samfunnsgruppe fortjente å få sine interesser representert. Ved kvinnelig stemmerettsdebatt argumenterte man for at kvinner ville tilføye den politiske debatten gode egenskaper, blant annet en bedre offentlig moral og økonomisk fornuft om kvinner fikk delta i det offentlige liv (Thue, 1972, s. 32). Den kvinnelige representasjonen ville ikke være tilstrekkelig om det kun var menn som skulle få snakke deres sak (Thue, 1972, s. 32). I debatten om mennesker som mottok fattighjelp argumenterte tilhengerne for at menneskene som hadde blitt rammet ikke selv var skyld i sin situasjon, men at det var samfunnsforholdene som var årsaken (Bergkvist & Hovdhaugen, 2019, s. 95). Det var derfor mer hensiktsmessig å bidra til at deres stemme ble hørt og kunne endre sin situasjon, enn at de skulle straffes i en uheldig situasjon.

Stemmerettsdebatten kan grovt ses å argumentere enten, ut fra et ønske om å ta hensyn til samfunnets stabilitet og orden, eller individets rett til politisk medbestemmelse og rettferdighetskrav. Ønsket om samfunnets stabilitet og orden kommer i lys av konsekvensargumentasjon, skattepliktig krav og forsiktighetsargumentasjon. Individets rett til politisk medbestemmelse kan tilknyttes rettferdighetsargumentasjon, demokratiargument og samfunnsnytte argumentet. I neste del vil gjennomgangen gå

videre inn på stemmerettsdebatten om 16 åringer og hvilke argumentasjonstyper som trekkes og vektlegges under denne debatten i litteraturen.

5.2 Argumentasjonstyper 16-års stemmerettsutvidelse

Under debatten om stemmerettsutvidelse for 16-åringer har diskusjonen foregått både i offentligheten og på Stortinget. Hensikten med gjennomgangen er å vise til hvilke argumentasjonstyper som allerede er omtalt på forskningsfeltet. På den måten kan diskusjonsdelen trekke frem eventuelle likheter og forskjeller mellom forskningslitteratur og undersøkelsenes funn. Argumentasjonstypene *demokratihensyn*, *utviklingspsykologiske forutsetninger*, *konstitusjonell praksis* og *andre rettighetsbaserte bestemmelser* er bygd på Ødegård (2014) og Ødegård & Aars (2011) sin begrepsbruk. Den siste argumentasjonstypen, *læringsargumentasjonen* er tatt i bruk på samme betingelser som Widswold (2016) sin gjennomgang. Det er flere likheter ved argumentasjonstypene ved tidligere stemmerettsutvidelser. Spesielt fremtredende er hensynet til demokratiet, som blir brukt under samtlige av de tidligere diskuterte stemmerettsutvidelser. Diskusjonen om utviklingspsykologiske forutsetninger var også vektlagt under den perioden 1814-1919. Det er en tydelig gjenganger at borgere som har stemmerett skal være tilstrekkelig opplyst og modne for å kunne delta i demokratiet.

Argumentet om *demokratihensyn* blir tatt i bruk som et argument for utvidelse av stemmeretten. I konteksten knyttet til 16-åringers stemmerett argumenteres det for at demokratiet vil styrkes (Ødegård, 2011, s. 190). Tilhengerne hevder at det vil føre til en økt valgdeltakelse og større representasjon fra de yngre. Det vil også øke legitimiteten til demokratiet i et samfunn, ved at en større andel deltar i politiske prosesser. Grunnlaget i argumentet er bygd på en økt tiltro til skolens demokratiopplæring, der tilhengerne hevder at ungdommer i dag innehar en større politisk kompetanse og interesse enn tidligere (Ødegård, 2011, s. 190). Det argumenteres for at den økte deltakelsen også kan forekomme ved at førstegangsvelgere vil være på et mer stabilt sted i livet som 16 år, enn når de er 18 år (Mahéo & Bélanger, 2020, s. 598). Argumentet bygger på at 16-åringer fortsatt bor hjemme og går på skole som kan støtte opp om og tilrettelegge for et godt stemmerettsvalg. Forskningen gjort av Mahéo og Bélanger (2020) viser til at det var større oppslutning for førstegangsvelgere som var 16 år, enn det av førstegangsvelgerne som var 18 år (Mahéo & Bélanger, 2020, s. 599).

Utviklingspsykologiske argumenter er i hovedsak brukt mot å gi stemmerett til 16-åringer. Motstanderne peker på ungdommers modenhetsnivå som lavere enn de eldres (Ødegård, 2011, s. 192). Argumentet inneholder en manglende tiltro til 16-åringers utvikling, politisk kompetanse og interesse (Mahéo & Bélanger, 2020, s. 599). Det er likevel få definisjoner på hva som er et tilstrekkelig modenhetsnivå for å kunne stemme. Kravet om opplyste og informerte borgere står likevel frem som tydelige krav i argumentet. Manglende modenhet blir også brukt som argument for å underbygge faren for påvirkning fra ekstreme politiske standpunkter (Ødegård, 2011, s. 46). Debattene rundt stemmerett for 16-åringer har i stor grad vært preget av normative argumenter. Det er argumenter som krever en vurdering som er sosialt betinget og objektivt definert. Modenhetsvurderingen har blitt betinget av en normativ vurdering, og det kan være vanskelig å vurdere objektivt hva *modenhet* skal defineres som. Det har også vært en gjennomgående diskusjon under den historiske perioden, da man både har vurdert at enkelte menn, kvinner og fattige ikke er modne nok til å motta stemmeretten.

En annen argumentasjon som har blitt tatt i bruk i debatten om stemmerett for 16-åringer har vist til andre *rettighetsbaserte aldersgrenser* (Ødegård, 2011, s. 193). I

argumentasjonen for å utvide stemmeretten vises det til at man har lover og regler man er pliktig til å følge som 16-åring uten at man har mulighet til å være med å bestemme over dem. Eksempelvis trekkes det fram at man kan bli strafferettslig dømt (Windsvold, 2016, s. 67). I argumentasjonen mot stemmerettsutvidelse for 16-åringer viser enkelte til lover som gjelder fra man er 18 år som er tilknyttet det å være moden og ansvarlig, som bilkjøring og bruk av rusmidler (Ødegård, 2011, s. 48). Argumentasjonen innebærer også ungdommers krav om å betale skatt om 16-åringen har inntekt. Å bidra gjennom skatt var noe som var et tydelig argument gjennom hele perioden fra 1880 – 1919.

Argumentet tilknyttet *konstitusjonell praksis* blir vist til som et motargument for stemmerettsutvidelse (Ødegård & Aars, 2011, s. 48). Det går ut på at myndighetsalderen sammenfaller med både valgbarhet og valgdeltakelse. Dette argumentet har vært tungtveiende knyttet til de landene som har sagt nei til stemmerett for 16-åringer (Ødegård, 2014, s. 194). Argumentasjonen tilknyttet konstitusjonell praksis viser til at stemmeretten blir sett på som en rettighet (Windsvold, 2016, s. 67). Motstanderne argumenterer for at stemmerettsalderen henger sammen med muligheten til å ta politisk ansvar (Windsvold, 2016, s. 67).

Windsvold (2016, s. 67) viser til argumentasjonen tilknyttet læringsaspektet ved stemmerettsutvidelsen. Argumentet er i hovedsak brukt av tilhengerne for å vise til konsekvensene ved å utvide stemmeretten. Argumentasjonen går ut på at stemmerettsgivning vil ha en opplærende effekt i politisk medborgerskap (Windsvold, 2016, s. 67). Læringsaspektet blir også trukket frem av Mahéo & Bélanger (2020, s. 598). De argumenterer ut fra at 16-åringer har større mulighet til å lære seg å stemme i en tidligere alder, og dermed vil det øke valgoppslutningen i det lange løp. Argumentasjonen er tilknyttet ideen om at stemmerett er noe borgere lærer seg ved å kunne ta den i bruk. Det er likhet med argumentasjonen ved tidligere stemmerettsutvidelser, der man tolket det dithen at stemmeretten i seg selv ville føre til politisk opplysning (Nilsen, 2021, s. 108).

Oppsummert er det flere argumentasjonstyper som viser seg i begge periodene som er belyst. Blant annet var diskusjonen om stemmerettens rolle i demokratiet fremtredende. Normative vurderinger av borgernes utviklingspsykologiske forutsetninger for å delta og ta i bruk stemmeretten ble også behandlet i begge periodene. Det var også enkelte forskjeller i argumentasjonen, der blant annet frykten for konsekvensene av stemmerettsutvidelsene var sterkere til stede under stemmerettsdebatten i perioden 1814-1919, enn hva den var i dag. Diskusjonen om konstitusjonell praksis vektlegges mer i dagens stemmerettsdebatt for 16-åringer enn hva det fremtrer i litteraturen som tar for seg stemmerettsdebatten i 1814-1919. Likheter og forskjeller i argumentasjonen vil bli drøftet videre i diskusjonsdelen. I neste del vil idealtypene for oppgaven bli presentert. Gjennomgangen av argumentasjonstypene og det teoretiske rammeverktøyet har vært grunnlaget for utarbeidelsen av idealtypene. Tabellen nedenfor vil tas i bruk for å analysere stemmerettsdebatten som har utspilt seg på Stortinget i perioden mellom 2004 og 2020.

Tabell 5.2 Ideologier og stemmerettsargumentasjon

Forhold	Konservatisme	Liberalisme	Sosialisme /Radikalisme
Samfunnsorientert argumentasjon	Sikre samfunnsorden gjennom lovbestemmelser og kontrollert utvikling	Sikre individets frihet til å få utfold for sine individuelle interesser	Sikre sosial og kollektiv likhet
Lovbasert argumentasjon	Bør begrenses Skattepliktig, uavhengig borger	Gradvis stemmerettsutvidelse Plikter bør ha sammenheng med rettigheter	Flest mulig borgere Stemmerett som rettighet i seg selv
Individorientert argumentasjon	Samfunnsmessig modenhet, selvstendige og kompetente nok til å ta valg som er det beste for samfunnet	Individets rettigheter og menneskerettigheter	Sosial likhet og rettferdighet, menneskerettighet
Synet på borgeren	Aktiv – passiv borger	Frihet fra statlig innblanding	Frihet fra vilkårlig makt

Denne tabellen viser idealtypene som er grunnlaget for oppgavens undersøkelse. Tabellen viser den teoretiske koblingen mellom de tre ideologiske perspektivene og argumentasjonstyper i litteraturen. De ideologiske dimensjonene er som forklart i metodekapittelet, konservatisme, liberalisme og radikalisme/sosialisme. Argumentasjonskategoriseringen har blitt plassert i henhold til *samfunnsorientert*, *plikt- og rettighetsbasert* og *individorientert argumentasjon*.

Under samfunnsorientert argumentasjon vil politikernes argumentasjon ses i lys av et samfunnsperspektiv. Argumentasjonen som er samfunnsorientert fokuserer på samfunnet, og ser på hvorvidt samfunnet trenger en utvidelse eller ikke. Samfunnsorientert argumentasjon uttrykker politikerens tanke om samfunnets konstruksjon og samfunnsutvikling. I hovedsak er denne kategorien et uttrykk for samfunnets rolle overfor individet og samfunnets utvikling. Konservatismen ønsker at statens rolle går ut på å sikre samfunnets stabilitet. Utviklingen skal foregå forsiktig og kontrollert for å bevare samfunnsordenen slik den er. Liberalismen har i hovedsak en individualistisk tilnærming til samfunnsorientert argumentasjon. Det går ut på at samfunnet og statlig hold skal sikre individets frihet til å få utløp som sine interesser. Fra sosial/radikal holdning ønsker man at staten skal sikre samfunnets sosiale og kollektive likhet.

Den andre kategorien uttrykker forholdet mellom individets rettigheter og plikter. Fra konservativt hold ønsker man skattepliktige borgere som er formelt uavhengig fra andre.

Den liberalistiske holdningen ønsker en gradvis stemmerettsutvidelse i sammenheng med andre rettigheter og plikter. Tilnærmingen ønsker hovedsakelig en gradvis stemmerettsutvidelse for å sikre at samfunnets struktur består. Sosialismen/radikalismen ser på stemmeretten som en rettighet flest mulig borgere bør ha.

Den tredje kategorien gir uttrykk for individorientert argumentasjon. Kategorien rommer ideologiske vurderinger og hensyn som bør legges til grunn for en stemmerettsutvidelse ved individet. Den konservative holdningen ønsker at borgere skal kunne forvalte stemmeretten for å sikre samfunnsordenen. Det innebærer at borgere som skal ha stemmeretten bør ha tilstrekkelig samfunnsmessig modenhet og selvstendighet. Den liberalistiske holdningen har ønske om å sikre individet rettigheter og menneskerettigheter. Sosiale/radikale dimensjonen argumenterer ut fra et rettferdighetsperspektiv og sosial likhet. Det innebærer også at enkelte i denne fløyen argumenterer ut fra at stemmeretten er en menneskerett som derfor bør omfavne flest mulige borgere.

Den siste kategorien brukes for å analysere ideologienes syn på borgerens rolle i demokratiet. Både den konservative og liberale holdningen har historisk forholdt seg til et skille mellom aktive og passive borgere. Konservatismen begrunner skillet i at mennesket i seg selv ikke bare er rasjonelle, men preget av følelser og begjær, og derfor både kan være godt og ondt. Mennesket trenger derfor tilstrekkelig politisk kompetanse og opplæring for å kunne forvalte stemmeretten. Liberalismen argumenterer ut fra at statens hovedanliggende går ut på å sikre individets/borgerens frihet fra statlig innblanding. Om borgerens friheter er sikret, vil det ikke være behov for å ha politisk medbestemmelse. Fra sosialistisk og radikalt syn er det teoretiske rammeverket tolket dithen at flest borgere skal ha frihet fra vilkårlig makt. Det går ut på at flest borgere har rett på politisk medbestemmelse.

Til slutt er det vesentlig å poengtere at kategoriene ikke er gjensidig utelukkende, men det kan forekomme at et argument gir uttrykk for forskjellige ideologiske ståsted. Det vil da utbroderes tydelig hvilke evalueringer som er lagt til grunn fra forskerens side. Poenget er vesentlig å trekke frem for å gjøre analysen mer flytende og gjennomsluktig.

6.0 Analysefunn og diskusjon

I denne delen av oppgaven er formålet å redegjøre for undersøkelsens analysefunn. Kapittelet vil også inneholde en gjennomgående diskusjon og kommentering av funnene. Hensikten med kapittelet vil være å plassere ulike argumenter som er tatt i bruk under dagens stemmerettsdebatt på Stortinget og drøfte standpunktet opp mot politiske ideer fra tidligere stemmerettsdebatter. På den måten vil diskusjonen besvare hvilke politiske ideer som fremtredende hos politikernes argumentasjon tilknyttet stemmerettsdebatt om 16-åringer, i tillegg til å belyse likheter/forskjeller fra stemmerettsutvidelser i perioden 1814-1919. Argumentasjonen tilknyttet dagens debatt om stemmerettsutvidelse for 16-åringer er delt i samfunnsorienterte, lov og pliktbaserte og individorientert argumentasjon. Nedenfor er analysefunnene presentert i tabellen og den vil være utgangspunktet for videre diskusjon.

Tabell 6.1 Analysefunn

Argument	Konservatis me	Liberalism e	Sosialis me/Radi kalisme
Samfunnsorientert:			
Samfunnsutviklingen krever det			X
Samfunnsutviklingen tilsier ikke en utvidelse	X		
Forsiktighetsargumentasjon	X	X	
Stemmerettsutvidelse bidrar til demokratisk utvikling			X
Stemmerettsutvidelse bidrar ikke til demokratisk utvikling	X	X	
Rettighets og pliktbasert argumentasjon:			
Rettigheter og plikter samsvarer ikke med dagens stemmerettsalder			X
Konstitusjonell praksis	X	X	
Menneskerett		(x)	X
Medborgerargument	X		
Individorientert argumentasjon			
Utviklingspsykologisk argumentasjon	X		X
Likhetsargumentasjon			X
Generasjonsrettferdighets – argumentasjon			X

Tabellen viser et skjema som kategoriserer mine funn. På venstre side vertikalt er de ulike argumentasjonstypene som er fremtredende i debatten plassert. De gir enten et uttrykk for å være i tilknytning til samfunnsorientering, rettighets- eller pliktbasert eller individorientert.

Kort forklart gir analysefunnene et uttrykk for hvilke politiske ideer som er fremtredende i de argumentasjonstypene som fremvises i tabellen. Plasseringen av argumentasjonstypene gir et uttrykk for hvilke ideologiske standpunkt som argumentasjonen korresponderer til. Registreringen underveis i analysen gikk ut på å plassere et kryss ut fra hvilke politiske ideer som var fremtredende i argumentet. Valgene vil da være mellom konservatisme, liberalisme og sosialisme/radikalisme. En argumentasjonstype kan gi uttrykk for flere ideer, og det vil da registreres flere kryss. Det kan vi se ved argumentasjonen knyttet til *konstitusjonell praksis*. Her fortolkes det fra undertegnede at argumentasjonen kan ses i lys av både et konservativt og liberalistisk standpunkt, det er da registrert et kryss i begge rutene. Argumentasjonen kan også tolkes i den retning at utsagnet gir uttrykk for to ulike politiske ideer, men har sterkere tilknytning til en av dem. Den politiske ideen som er mest fremtredende registreres med et vanlig kryss(X), den andre politiske ideen som har en svakere tilknytning registreres slik (x). Menneskerettighetsargumentasjonen gir uttrykk for en slik registrering. Tabellen vil bli grundig gjennomgått i neste del. Det medfører seg en gjennomgang og redegjørelse for hvilke deler av argumentet som kan ses i sammenheng med de ulike ideologiske skillelinjene. Den første dimensjonen som vil bli diskutert er argumentasjon som er orientert rundt samfunnet.

6.1 Samfunnsorientert argumentasjon

Argumentasjonen viser til ulike hensyn ved samfunnets utvikling og samfunnsforhold i debatten. Overordnet vil dimensjonen si noe om politikernes samfunnsforståelse og fremtidsvisjon. Samfunnsorientert argumentasjon tilknyttes samfunnsutviklingsargumentasjon, demokratiargumentasjon og forsiktighetsargumentasjon.

Stemmerettsutvidelse er noe som skjer i tråd med og som en betingelse av samfunnsutviklingen. Både tilhengere og motstandere av stemmerettsutvidelse for 16-åringer argumenterte i lys av *samfunnsutviklingsargumentasjon*. Forholdet ved samfunnsutviklingsargumentasjonen viser både til hvilken samfunnsutvikling som gjør det aktuelt å utvide stemmeretten og hvordan man ønsker at samfunnet skal utvikles. Tilhengerne tar i bruk argumentet som en begrunnelse for at *samfunnsutviklingen tilsier en utvidelse av stemmeretten*. Bård Vegar Solhjell (SV) mener at «det vil vere riktig og i tråd med samfunnsutviklinga.» (Stortinget, 2016, s. 3264). Argumentasjonen viser til to forhold ved samfunnsstrukturen, for det første trekkes *utdanningssystemet* fram og for det andre blir samfunnets *demografiske utvikling* vektlagt.

Tilhengerne argumenterer for at samfunnsutviklingen har gått i retning av et tilstrekkelig bedre utdanningssystem (Stortinget, 2007, s. 3202). Trine Skei Grande(V) argumenterer for at «utdanningsnivået er dramatisk endret» (Stortinget, 2016, s. 3266). Den samme oppfattelsen har Knut Falk Qvigstad (MDG), da han argumenterer for at skolens implementering av demokratiforståelse og samfunnskunnskap gjør ungdom i dag bedre rustet til å forvalte stemmeretten (Stortinget, 2016, s. 3264). Hovedargumentet for at samfunnsutviklingen tilsier en utvidelse går ut på ungdommers muligheter til å tilegne seg politisk kompetanse. Utdanning blir sett på som en viktig faktor for at stemmerett for 16-åringer kan være aktuelt. Argumentasjonen viser en holdning der man ønsker

kompetente stemmeberettigede, der utdanning blir sett på som en avgjørende betingelse for at ungdom kan ta i bruk stemmeretten på en god måte. Det kan ses i sammenheng med tidligere stemmerettsutvidelser der utdanning og kunnskapstilegnelse har vært en viktig del av stemmerettskampen. Argumentasjonen kan tolkes i retning av et republikansk borgerideal der utdanning er en viktig faktor for å frigi borgerens beste egenskaper gjennom å lære samfunnsånden og få økt kunnskap (Nilsen, 2021, s. 73).

Argumentasjonen bunner ut i en tiltro til at innholdet i utdanningen er bedre enn før. Det er fremtredende i det Knut Falk Qvigstad (MDG) hevder om at den politiske kompetanse innarbeides tidligere. I skolen lærer ungdom om samfunnskunnskap, demokratiforståelse og gjennomfører skolevalg som gjør at ungdom i dag er kompetente nok til å motta stemmeretten (Stortinget, 2016, s. 3264). Fokuset i argumentasjonen ligger på utdanningens rolle mot å utdanne myndige og aktive borgere. Samtlige tilhengere argumenterer ut fra et syn på at utviklingen av dagens utdanning kvalifiserer 16-åringer til å forvalte stemmeretten på en god måte. Argumentasjonen kan ses i lys av et sosialistisk/radikalistisk syn på samfunnets rolle om å sikre sosial likhet. Representantene har et positivt syn på ungdommens evne til å tilegne seg kunnskap. Samtidig som det argumenteres for, som fra Knut Falk Qvigstad (MDG), at generelle tendenser i dagens informasjons og kunnskapssamfunn har gjort det enklere for ungdommen å innhente informasjon om ulike partier, sette seg inn i hvilke politiske saker som er aktuelle for dem og spre ideer mellom hverandre (Stortinget, 2016, s. 3264). Sosialismen ser på mennesket i kontinuerlig utvikling i tråd med sine omgivelser og sosiale kontekst. Ut fra et slikt perspektiv, vil det være ønskelig med en stemmerettsutvidelse, om representantene har en ide om at samfunnet rundt bidrar tilstrekkelig til ungdommens kunnskapstilegnelse.

Allerede i 1850, under Thrane-bevegelsen, ble utdanning et viktig virkemiddel for å motta stemmeretten. Til tross for at Marcus Thrane selv ikke mente at det var et gyldig argument for å utelukke menn fra å motta allmenn stemmerett (Ringvej, 2015, s. 100). Under stemmerettsdebatten for menn var det mer moderate folkebevegelser som tok til orde for at utdanning mer enn klassekamp ville myndiggjøre borgerne (Nilsen, 2021, s. 77). Argumentasjonen rettet mot kvinners stemmerettsdebatt var også preget av et spørsmål om utdanning. Forutsetningen for at kvinner skulle kunne delta i politikken var at de hadde nok kunnskap om det politiske liv (Aasen, 2015, s. 152). Den samme grunntanken legges til grunn under stemmerettsdebatten om 16-åringer. Jette F Christiansen (Ap) argumenterer for at utdanningen i dag gjør ungdom kompetente nok til å ta «opplyste og veloverveide beslutninger ut fra innsikt i hvordan samfunnet fungerer» (Stortinget, 2016, s. s. 3265).

En annen del av samfunnsutviklingen som gir grunnlag for å utvide stemmeretten går ut på *befolkningens demografiske utvikling*. Tilhengerne har tatt i bruk denne argumentasjonen helt ved første grunnlovsforslag i 2004 (Stortinget, 2004, s. 3). Argumentet går ut på at befolkningssammensetningen blir stadig eldre, noe som fører til en maktforskyvning der ungdom vil i mindre grad bli representert (Stortinget, 2010, s. 3472). Knut Falk Qvigstad (MDG) blant flere viser til at befolkningssammensetningen har endret seg drastisk, noe som resulterer i at gjennomsnittsalderen for de som stemmer blir stadig eldre (Stortinget, 2016, s. 3264). En konsekvens av denne utviklingen er at den yngre befolkningen får redusert innflytelse og mindre gjennomslagskraft for sine interesser (Stortinget, 2016, s. 3264). Trine Skei Grande (V) argumenterer for at den demografiske utviklingen er en god grunn i seg selv til å utvide stemmeretten, det for å «få en mye større balanse» mellom hvem i befolkningen som er gitt mulighet til å

påvirke gjennom stemmeretten (Stortinget, 2016, s. 3266). Det er deler av argumentasjonen som vil videre kommenteres som et demokratiargument, da representantenes utsagn også korresponderer til et slikt argument i tillegg til å være tilknyttet samfunnsutviklingsargumentasjonen. Generelt uttrykker argumentasjonen en sosialdemokratisk tilnærming, der enkelte representanter gir uttrykk for at demokratiet skal romme en størst mulig andel stemmeberettigede som mulig. Forskeren tolker det dithen at argumentasjonen uttrykker et krav om sosial rettferdighet, der borgerens representasjon står i sentrum.

På den andre siden argumenterer motstanderne ut fra et perspektiv på at *samfunnsutviklingen ikke tilsier stemmerettsutvidelse*. Argumentasjonen bygger på ideen om at 18 års stemmerettsalder er «helt på linje med dagens samfunnsstruktur og derfor ikke bør endres» (Stortinget, 2016, s. 3263) som Tom E.B. Holthe (FrP) påpeker. Argumentasjonen viser en konservativ holdning der man ikke tilsynelatende anerkjenner utviklingens positive retning, men i stedet viser til hvordan strukturen har vært og hva man har gått fra. Motstandernes holdning til samfunnsutviklingen kan ses i lys av en *konservativ bekymring* (Isaksen, 2021, s. 42). Den uttrykker en bekymring over at samfunnsendringene ikke nødvendigvis er til det bedre for samfunnsordenen. Konservatismen ønsker å bevare samfunnets verdier og kultur. Endringer i institusjoner som går vekk fra det vil i minste fall ikke gagne enda større samfunnsomveltninger.

Michael Tetzschner (H) kritiserer tilhengerne for stemmerettsutvidelse i å «hulle den moderne teoretiske opplæringen» (Stortinget, 2016, s. 3267). Han argumenterer for at skolen i dag har hatt et skifte i det pedagogiske innholdet. Det uttrykkes en ide om at skolen før var mer tilknyttet til arbeidslivet og verdiskapning, samt at antall undervisningstimer ikke har økt i skiftet mellom den 7-årig skolegangen, til dagens niårige utdanning (Stortinget, 2016, s. 3267). Ungdommer kan i denne argumentasjonen ha beveget seg lengre fra voksenlivet og man ønsker derfor i mindre grad at 16-åring i dag skal stemme. Det samme utgangspunktet har Tom E.B. Holthe (FrP) i sin argumentasjon når han viser til sin egen historie. Han dro til sjøs som 16-åring i en tid det var «nødvendig å tilpasse seg det såkalte voksensamfunnet» (Stortinget, 2016, s. 3263). Utviklingen av skolen som institusjon har gjort at 16-åring er lenger unna en tilnærming til voksenlivet (Stortinget, 2016, s. 3263). Det gjør ungdom mindre aktuelle for å besitte stemmeretten, siden det i utgangspunktet er forbeholdt de som formelt defineres som voksne. Argumentasjonen samsvarer med konservatismens hovedanliggende, der man er skeptisk til forandringer som kan endre samfunnets struktur (Heywood, 2017, s. 64). Representantenes politiske argumentasjon kan også ses i lys av ønsket om selvstendighet som borgere, der borgerne er skattepliktig og har lønnet inntekt heller enn om borgeren er i en utdanningssituasjon. Disse forhold viser også antydninger til en konservativ argumentasjon.

Forsiktighetsargumentasjonen tilknyttet ønske om skrittvis utvikling har blitt brukt i alle fire stortingsdebatter mot å utvide stemmeretten til 16 år. Representanter fra Senterpartiet har tatt i bruk denne argumentasjonen gjennom hele perioden. Magnhild Kleppa (Sp) anerkjenner at stemmerettsutvidelsen kan bidra til mobilisering og læring om demokratiet, det er likevel ikke mulig å forutse de langsiktige konsekvensene av stemmerettsutvidelsen (Stortinget, 2007, 3204). Den samme holdningen holder Ola Borten Moe (SP) fast ved at «Vi skal bidra til en sann forståelse av Grunnloven, hegne om våre friheter og sikre forsiktig utvikling og endring av det norske folkestyret, i tråd med tiden.» (Stortinget, 2010, s. 3471). Argumentasjonen gir tydelig uttrykk for en **grunnlovskonservatisme**, med ønske om å verne grunnloven for drastiske endringer

utenom endringer av praktiske årsaker. Grunnlovskonservatismen har vært fremtredende både fra konservative og liberalistiske krefter ved tidligere stemmerettsdebatter (Steine, 2019, s. 87). Høyre holder med Senterpartiet i at tiden ikke er inne for en stemmerettsutvidelse, der Per-Kristian Foss (H) argumenterer for at «det bør gå en viss tid» mellom stemmerettsutvidelser (Stortinget, 2010, s. 3471). Argumentasjonen kan ses i tilknytning til ideen om å sikre en kontrollert utvikling og et ønske om å sikre samfunnsordenen.

Gjennom debattperioden var det flere av politikerne som anerkjente en positiv utvikling i samfunnet og at man gikk i riktig retning mot en stemmerettsutvidelse (Stortinget, 2007, s. 3204; Stortinget, 2010, s. 3471). Representant Hans Fredrik Grøvan (KrF) støtter opp om argumentasjonen da han anerkjenner den positive utviklingen der 16-åringer har betydelig kompetanse, men fortsatt må avvente siden tiden ikke er inne for en utvidelse (Stortinget, 2016, s. 3266). Det samme gjorde politiker Per Olaf Lundteigen (Sp) i sin argumentasjon om at 16-åringer er godt kvalifisert og tilstrekkelig habile likevel er «tida på tross av den positive utviklingen ikke er inne for å senke stemmerettsalderen [...]» (Stortinget, 2016, s. 3263). Forsiktighetsargumentet og ønsket om å ha en gradvis utvikling samsvarer med Johan Sverdrups motto om at man bør gjennomføre stemmerettsutvidelse så lenge forholdene og utviklingen tilsier en utvidelse (Olstad, 2014, s. 78). Argumentasjonen gir tydelige assosiasjoner til tidligere stemmerettsdebatter der man ønsket en stemmerettsutvidelse i tråd med tiden (Gahre, 2013, s. 111). Ut fra analyseverktøyet kan denne argumentasjonen på den ene siden ses i lys av et liberalistisk syn på stemmeretten. Det på bakgrunn av ønsket om å utvide stemmeretten i tråd med tiden for å sikre at samfunnet utvikles forsiktig. På den annen side kan det også foreligge en taktisk argumentasjon, der man motsetter seg endring, for å unngå å argumentere åpent om at 16 åringer ikke er godt nok kvalifisert. Grunnlovskonservatismen kan ses i sammenheng med et ønske om å sikre demokratiets grunnelement. Andre representanter gir andre implikasjoner for hvordan demokratiet utvikles.

Demokratiargumentasjonen viser til stemmerettsutvidelsens påvirkning på demokratiet er brukt av både tilhengere og motstandere. Tilhengerne argumenterer i hovedsak for at demokratiet vil utvides om man gjennomfører stemmerettsutvidelsen, mens motstanderne mener at demokratiets kvalitet ikke avhenger av om 16-åringer får stemmerett eller ikke.

Tilhengerne av stemmerettsutvidelse bruker argumentet om at *stemmerettsutvidelse bidrar til demokratisk utvikling* tungtveiende gjennom hele perioden. Politikerne argumenterer for at det styrker demokratiet fra flere perspektiver. Ut fra tilhengers argumentasjon om demokratisk utvikling viser de til enten *læringsaspektet* ved stemmeretten eller kravet om *representativitet*. Demokratiargumentet har vært avgjørende for stemmerettsutvidelser tidligere i perioden som er gjennomgått. Det sammenfaller både med nasjonale hensyn slik Lars Egeland (SV) påpeker at en stemmerettsutvidelse vil være «sunt både for ungdom og for Norge» (Stortinget, 2010, s. 3473). Sammenligningsgrunnlag kan også trekkes mellom hvilken nytte det vil ha for politikken å lytte til ungdommen. Trine Skei Grande (V) poengterer at den «norske distriktpolitikken hadde hatt godt av» (Stortinget, 2010, s. 3473) at ungdom brydde seg og engasjerte seg i kommunene.

Argumentasjonen som tilknyttet demokratiets representativitet, begrunnes i at demokratiet må speile det samfunnet vi lever i dag. Grunde Almeland (V) argumenterer

for at dagens stemmerettsdebatt omhandler et spørsmål om *representativitet* (Stortinget, 2019, s. 2204). Flere tilhengere argumenterer i likhet med Almeland, med at et større mangfold blant de som stemmer fører til bedre avgjørelser. Stemmerettsutvidelsen blir sett på som en forsterkelse av *tilliten* til demokratiet (Stortinget, 2019, s. 2203). Argumentasjonen kan ses i lys av et deltakerdemokrati, der det er ønskelig at en størst andel av befolkningen er representert i politikken. Det blir presentert som et demokratisk problem at dagens ungdom er underrepresentert (Stortinget, 2019, s. 2203). Konsekvensene av en eventuell stemmerettsutvidelse vil føre til at «unge menneskers saker i større grad ville bli vektlagt» (Stortinget, 2007, s. 3203). Sett i sammenheng med tidligere stemmerettsutvidelser, referer Lars Egeland (SV) til at ikke kvinner hadde fått mange av sine saker diskutert, hvis ikke de hadde fått stemmerett (Stortinget, 2010, s. 3473). Argumentasjonen har en grunnforestilling om at ungdommenes stemme er viktig og at man har en rett til å bli representert (Stortinget, 2019, s. 2206). Argumentasjonen kan tolkes i retning av en sosialradikal tilnærming der rettferdighetskravet er fremtredende. Borgerens rolle kan ses i lys av argumentasjonen mot myndige borgere der flest mulig er aktive og har rett til politisk medbestemmelse. Fra tilhengerne blir stemmerettsutvidelsene sett på som en styrking og utvidelse av demokratiet (Stortinget, 2019, s. 2203). Begrunnelsen følger prinsippet om at «stor deltaking (er) ein grunnføresetnad for alle demokrati.» (Stortinget, 2019, s. 2203).

Argumentasjonen som tar for seg demografisk utvikling viser til hvordan samfunnet og befolkningen har utviklet seg. Noe som i utgangspunktet gir uttrykk for et samfunnsutviklingsargument. Årsaken til at det i større grad kan tilknyttes et demokratiargument er hvordan tilhengerne vektlegger samfunnsutvikling peker ut som et *demokratisk problem*. Trine Skei Grande (V) vektlegger konsekvensene av at den demografiske utviklingen fører til «en maktforskyvinga» (Stortinget, 2010, s. 3472). Knut Falk Qvigstad (MDG) argumenterer på lik linje da han hevder at stemmerettsutvidelse for 16-åringer kan ses på som et naturlig steg for «et samfunn der vårt demokratiske styresett blir sterkere, bredere og enda bedre forankret i folket.» (Stortinget, 2016, s. 3264). Ut fra teoretisk tilnærming blir det fra sosialradikal tilnærming, vektlagt at maktfordelingsprinsippet skal være et konstitusjonelt bidrag for å sikre befolkningens sikkerhet fra vilkårlig makt (Hansen, 2022, s. 22). I argumentasjonen trekkes det frem manglende maktfordeling ved at ungdom er underrepresentert i politikken. På den bakgrunn kan argumentasjonen knyttet til at demokratiet styrkes av at den lytter til flere stemmer være sterkt tilknyttet et sosialradikalt ståsted.

Kravet om representasjon kan ses i lys av tanken om rettferdig og lik behandling på lik linje. I perioden med sterke sosialistiske og radikale folkebevegelser var dette kravet tydelig gjennom hele den historiske stemmerettsperioden. Man ønsket å likestilles og krevde rettferdig behandling uavhengig av kjønn, klasse og økonomi (Almlid & Reitan, 2021, s. 34). Sosialistisk og radikal ideologi har sosial likhet som fundament for dens ideologiske standpunkt (Heywood, 2017, s. 101). Karin Andersen (SV) støtter holdningen til «at stor deltakelse i valg og mulighet til å delta i demokratiske valg er et demokratisk gode og bra for demokratiet.» (Stortinget, 2016, s. 3267).

Hensynet til demokratiet blir også vektlagt når flere av representantene viser til erfaringer ved forsøksordningene med nedsatt stemmerettsalder. Noe som resulterer i økt valgdeltakelse og politisk interesse blant ungdom. Heikki Holmås (SV) viser til konsekvensene av å innføre stemmerett for 16-åringer at «effekten av å innføre dette var at partiene ble mer opptatt av å trekke fram ungdommens saker» (Stortinget, 2007, s. 3203). Torgeir Knag Fylkesnes (SV) viser til også forsøksordningen resulterte i en

høyere valgdeltakelse blant 16- og 17- åringer enn blant førstegangsvelgere generelt (Stortinget, 2019, s. 2203).

Flere av tilhengerne av stemmerettsutvidelse poengterer en annen positiv konsekvens for demokratiet ved å utvide stemmeretten til 16-åringer. Ved å utvide stemmeretten lærer flere å ta i bruk stemmeretten tidligere, noe som tilhengerne argumenterer for at vil få positive konsekvenser for valgoppslutningen blant yngre velgere (Stortinget, 2019, s. 2202). Heikki Solmås (SV) argumenterer ut fra et *læringsperspektiv* på stemmeretten (Windsvold, 2016, s. 64). Argumentasjonen går ut på at stemmeretten er noe man lærer å ta i bruk, og man bør derfor få den tidligere enn i dag (Stortinget, 2007, s. 3203). Han mener at det er logisk at man ved å få stemmeretten, setter seg inn i hvem som skal stemme og engasjerer seg i politikken (Stortinget, 2007, s. 3203). Argumentasjonen er på en lik måte som den sosiale bevegelsen under tidligere stemmerettsdebatt. Stemmeretten var ifølge den sosialradikale fløyen, noe som førte til dannelse og politisk engasjement. Med andre ord, politisk deltakelse gjennom stemmeretten har en opplysende effekt (Ringvej, 2022, s. 108). Enkelte av representantene som er skeptiske til stemmerettsutvidelsen deler Holmås sin ide om at stemmerettsutvidelsen fører til at «flere lærer seg å bruke stemmeretten tidlig» (Stortinget, 2019, s. 2202). Hallgeir H. Langeland (SV) argumenterer for det samme utgangspunktet da han konstaterer at en stemmerettsutvidelse ville skapt en større interesse for demokratiet og folkestyret (Stortinget, 2010, s. 3469). Argumentasjonen antyder en republikansk demokratitradisjon. Der politisk medbestemmelse for borgeren er noe som blir vektlagt. Til motsetning er det flere av representantene som er uenig i hvilke konsekvenser stemmerettsutvidelsen vil ha for demokratiet.

Motstanderne argumenterer ut fra et perspektiv på at *stemmerettsutvidelse ikke bidrar til demokratisk utvikling*. Ola Borten Moe (Sp) påpeker at det ikke er et *likhetstegn* mellom at stemmeretten gis til 16-åringer og et bedre folkestyre (Stortinget, 2010, s. 3471). Den samme holdning er fremtredende hos Ivar Skulstad (Ap) under debatten i 2007. Han viser til andre lands politiske systemer for å poengtere sitt argument med at land som Iran og Cuba har innført lavere stemmerettsalder, henholdsvis 16 og 15 år, uten at det er ensbetydende sikkerhet for å garantere «politisk engasjement ... og demokratiske levekår» (Stortinget, 2007, s. 3202). Argumentasjonen til Ivar Skulstad (Ap) kan betraktes mer som en retorisk argumentasjon, der hensikten var å koble argumentene for å senke stemmerettsalderen til udemokratiske politiske systemer. De land som blir trukket frem kan betraktes for å være mindre relevante for å sammenligne demokratiets kvalitet mellom Norge og Iran/Cuba.

Det er flere av motstanderne som er enige i at det er ønskelig å stimulere til politisk engasjement hos ungdommen. Likevel mener enkelte av representantene ikke at det er avhengig av stemmeretten. Marit Nybakk (Ap) påpeker at det er vesentlig å øke unge menneskers politiske interesse som en del av rekruttering frem mot «fremtidig politisk engasjement, politiske verv og politisk ansvar» (Stortinget, 2010, s. 3470). Holthe (H) sidestiller sin argumentasjon med ideen om at man skal øke den politiske interessen hos unge mennesker. Stemmeretten i seg selv, blir likevel sett på som et sidespor, og lite vesentlig for utviklingen av demokratiet (Stortinget, 2016, s. 3263). Holdningen til at man ønsker å engasjere ungdommen uten å gi dem stemmerett kan ses i sammenheng med den klassiske liberalismens tanke om at borgere kunne «påvirke, uten å bestemme.» (Overrein, 2015, s. 256). Argumentasjonen viser til at ungdommen har mulighet til å bli hørt gjennom andre kanaler enn selve valgordningen. Individenes rettigheter kan likevel være beskyttet, selv om man ikke har mulighet til å være med å

bestemme. Argumentasjonen kan tolkes i retning av en liberal tilnærming, der statens rolle hovedsakelig går ut på å beskytte borgeren fra statlig innblanding.

Konsekvensene av stemmerettsutvidelsen vil utfra det prinsipp, heller føre til å «svække den demokratiske legitimiteten.» (Stortinget, 2016, s. 3263). Argumentasjonen kan ses i sammenheng med konsekvensargumentasjonen tilknyttet stemmerettsutvidelser i den historiske perioden. Representant Ola Borten Moe (Sp) argumenterer ut fra samme utgangspunkt og poengterer at det er andre elementer som sikrer demokratiets legitimitet. Moe (Sp) fremhever viktigheten av et demokrati der institusjoner, velgere og folkevalgt «slår ring om våre grunnleggende rettigheter i et fritt samfunn» (Stortinget, 2010, s. 4371). Utsagnet gir antydninger til et liberalt demokrati der demokratiets rolle i hovedsak skal sikre individets rettigheter og frihet (Heywood, 2017, s. 41). Demokratiet, blir på lik linje som liberal demokratiet, likestilt med en valgordning som legger til rette for politisk konkurranse (Stortinget, 2010, s. 4371). Der demokratiets og samfunnets hovedanliggende er å sikre individets rettigheter (Alldén & Svendsen, 2009, s. 175). I lys av borgerbegrepet kan argumentasjonen ses i sammenheng mellom termen passive borgere der grunnlovens hovedanliggende går ut på å sikre individets rettigheter. Det kan ses i lys av liberalismens holdning der borgeren skal sikres fra statlig innblanding. Individets krav til politisk medbestemmelse blir i denne sammenheng ikke vektlagt. Argumentasjonen kan også ses i retning av en konservativ holdning der institusjonene og våre rettigheter sikres på andre måter. Tilknytningen til en konservativ holdning forsterkes da Ola Borten Moe (Sp) poengterer at demokratiets utvikling må «stå på skuldrene til våre egne kjemper» (Stortinget, 2010, s. 4371) og sikre grunnmuren i det norske, konstitusjonelle demokratiet. Denne argumentasjonen gir sterkere antydning til en konservativ holdning der ønsket er å ta vare på det tradisjonelle samfunnsorden.

6.2 Rettighets- og pliktorientert argumentasjon

I rettighets- og pliktorientert argumentasjon tas det utgangspunkt i andre rettigheter og plikter som samfunnet har gitt borgere. Samtlige debatter og utvalgsvurderinger som er gjennomgått har diskutert hvilke plikter og rettigheter som bør sammenfattes med stemmeretten. Trine Skei Grande (V) viser til det interessante ved diskusjonen om hvilke aldersgrenser som bør henge sammen med stemmerettsalderen (Stortinget, 2007, s. 3204). Motstanderne av stemmerettsutvidelse for 16-åring holder prinsippfast på at myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder er lovbestemmelser som naturlig burde sammenfalle. Tilhengerne kritiserer formaliteten for å være «et oppdiktet prinsipp» (Stortinget, 2016, s. 3265).

Tilhengerne begrunner stemmerettskravet i at *rettigheter og plikter samsvarer ikke med dagens stemmerettsalder*. Politikerne som er for stemmerettsutvidelse, viser til andre aldersbestemte plikter og rettigheter for å argumentere for at disse prinsippene heller fordrer medbestemmelse i demokratiet. Hensikten med å vise til andre rettighets og pliktbaserte lovbestemmelser som 16-åring må forholde seg til, er å få frem ungdommens selvstendighet og rettferdighetskrav til å delta i demokratiet. Aldersgrenser som blir særlig vektlagt fra tilhengere i grunnlovsforslagene er kriminell og seksuell lavalder, retten til å velge utdanning (15 år), politisk og religiøst ståsted selv (15 år) og retten til selvbestemt abort (15 år) og å motta helsehjelp (16 år) (Stortinget, 2004, s. 14).

Argumentasjonen viser for det første Grunde Almeland (V) at «Norge har en ganske klar linje på at ansvar og plikter for enkeltindividet ikke utelukkende tildeles ved én enkelt, bestemt alder» (Stortinget, 2019, s. 2204). Samtidig indikerer argumentasjonen et

rettferdighetskrav, hvor man krever at de plikter og rettigheter som gjelder 16-åringer bør gi dem rett til å stemme. Under den kvinnelige stemmerettsdebatten var kravet om rettferdig og lik behandling basert på at flere kvinner måtte følge plikter, som å betale skatt, derfor krevde man også at det skulle medføre seg rettigheter, derav retten til å være med å bestemme (Garhe, 2013, s. 60). På den ene siden kan argumentasjonen gi uttrykk for en sosialistisk og sosialradikal ide om sosial rettferdighet. På den andre siden argumenteres det ut fra at med plikter følger det også rettigheter. Denne ideen speiles av liberalismen der grunnloven er førende for hvilke plikter, rettigheter og maktutøvelse hver borger besitter (Heywood, 2017, s. 36). Tilhengerne argumenterer for at disse lovbestemmelsene som allerede er innvilget ved 15 – 16 års alderen legger grunnlaget for å kreve medbestemmelse i saker som angår ungdommen. Argumentasjonen kan korrespondere med borgerens ønske om frihet fra vilkårlig makt. Det kommer tydelig frem når representant Jette F. Christensen (Ap) mener at om man har rett til å dømmes som 16-åring, har også ungdommen rett til å være med å velge ut hvem som skal vedta lovene man dømmes ut fra (Stortinget, 2016, s. 3265).

Det samme kravet om medbestemmelse og frihet fra vilkårlig makt krever Trine Skei Grande (V). Hun mener det er en brist mellom at ungdom må betale skatt, men ikke får «myndighet til å mene noen ting om hvorledes fellesskapet skal forvalte de pengene man bidrar med til fellesskapet» (Stortinget, 2007, s. 3204). Kravet om å få medbestemmelse i de tilfeller der borgeren betaler skatt har vært et mye brukt argument i tidligere stemmerettsdebatter. Argumentasjonen har blitt brukt både av stemmerettstilhengere og av motstandere (Gahre, 2013, s. 91; Thue, 1972, s. 34). Fra konservativt hold gikk skattekravet ut på at man er med på å bidra til fellesskapet, noe som gjør at man i større grad kan kreve å ta del i hvordan pengene skal forvaltes (Langeland, 2014, s. 46). Utviklingen i stemmerettsdebatten var helt fram til 1919 en gradvis utvidelse av stemmeberettigede basert på et krav om at man betalte skatt og var økonomisk uavhengige. Det kan være av interesse å stille spørsmålsteget ved hvor mye 16-åringer faktisk betaler i skatt, uten at det skal videre kommenteres.

Motstanderne av stemmerettsalderen viser til andre rettigheter og plikter som ikke tilsier en stemmerettsutvidelse. Marit Nybakk (Ap) trekker frem at en 16-åring hverken kan påta seg garantiansvar, ikke inngå ekteskap eller ta opp lån uten foreldrenes samtykke (Stortinget, 2010, s. 3470). Motstanderne argumenterer også ut fra andre rettigheter og plikter som bør sammenfalle, det er da spesielt dagens *konstitusjonelle praksis* som blir vektlagt. Argumentasjonen tilknyttet *konstitusjonell praksis* går ut på at valgbarhet, stemmerett og myndighetsalder er noe som formelt bør være rettigheter og plikter som bør tildeles ved samme alder. Tom E.B. Holthe (FrP) argumenterer for at prinsippet om at den konstitusjonelle praksisen sammenfaller var noe som ble vektlagt under forrige stemmerettsutvidelse i 1978, for å løse opp i enkelte uoverensstemmelser i regelverket (Stortinget, 2016, s. 3263). Sammenkoblingen i argumentasjonen består i at alderen skal være lik for når man kan bli valgt inn som politisk representant på Stortinget, når man kan ta i bruk stemmeretten og når borgere formelt defineres som myndige og formelt har ansvaret for seg selv. Argumentasjonen som baserer seg på *konstitusjonell praksis* er tatt i bruk av alle partier som er motstander av stemmerettsutvidelsen. Begrunnelsen for at partiene velger å følge dette prinsippet kan deles ut fra to prinsipper. Det første prinsippet tar utgangspunkt i hvilke konsekvenser som en stemmerettsutvidelse ville medføre seg for 16-åringers politiske atferd. Det andre prinsippet går ut på at den konstitusjonelle praksisen bør sammenfalle på bakgrunn av at borgere formelt er definert som ansvarlige borgere ved myndighetsalder og valgbarhetsalder.

Inkonsekvenser for politisk atferd som følge av stemmerettsutvidelse for 16-åring kan kategoriseres i tråd med *konsekvensargumentasjonen* under tidligere stemmerettsutvidelser. Lodve Solholm (FrP) påpeker blant annet hvilke konsekvenser som ville medført ved f.eks. at en 16-åring skulle ha sittet som ordfører (Stortinget, 2007, s. 3201). Formelt medfører det at han ikke kan skrive under på ulike papirer, som låntransaksjoner, fordi han ikke er registrert som myndig (Stortinget, 2007, s. 3201). Konservatismens tankegang går ut på det samme prinsipp, der institusjonene skal sikre orden i samfunnet. Om stemmerettsutvidelsen ikke medfører seg et gode, ønsker man heller ikke å gjennomføre utvidelsen. Argumentasjonen kan tilføyes av stortingsrepresentant Ivar Skulstad (Ap) fra samme stortingsdebatt. Han mener at en stemmerettsutvidelse «ville ha medført at det ville oppstå særlige problemer knyttet til funksjonsdyktigheten til ikke-myndige stortingsrepresentanter» (Stortinget, 2007, 3202). Stortingsrepresentanten signaliserer en konservativ holdning overfor hvilke konsekvenser stemmerettsutvidelsen vil ha for lovverket.

Prinsippet om å beholde stemmerettsalderen basert på samsvar med myndighets- og valgbarhet blir også tilknyttet ansvarstenkning. Argumentasjonen bygger på ideen om at myndighetsalder medfører en ansvarliggjøring av borgeren. I 2010 argumenterte politikeren Ola Borten Moe (SP) for at ansvaret ved å skulle fordele goder og byrder er stort (Stortinget, 2010, s. 3471). Ansvaret medfører en medbestemmelse for konturene til andres liv, noe som fordrer at man «formelt har ansvaret» for sitt eget liv (Stortinget, 2010, s. 3471). Sammenhengen mellom stemmerett, myndighet og ansvar har blitt ført av både KrF og FrP. Hans Fredrik Grøvan (KrF) viser til en nødvendig sammenkobling mellom «å få ansvar og muligheten til å ta ansvar» (Stortinget, 2016, s. 3266). Denne argumentasjonen antyder et minstekrav om at borgere skal være uavhengige ansvarlige borgere. Overordnet gir argumentasjonen antydninger til at aktive borgere skal inneha en tilstrekkelig selvstendighet eller ansvarlighet (Overrein, 2015, s. 255). De politiske representantene som forsvarer dagens konstitusjonelle praksis, kan tolkes i retning av et republikansk borgerideal der man ønsker uavhengige og selvstendige borgere (Nilsen, 2021, s. 73).

Forholdet mellom ansvaret og valgbarhet blir også trukket frem av Lodve Solholm «*Det å vere folkevald inneber ein del ansvar som ein elles må knyte opp mot det faktisk å vere myndig*» (Stortinget, 2007, s. 3201). Den samme bekymringen ble frontet i argumentasjonen mot kvinnelig stemmerett av enkelte av motstanderne. Lensmann Larsen (V) var, i likhet med Solholm (Frp), under stortingsdebatten i 1893 bekymret over konsekvensene for at den nye samfunnsgruppen skulle påberopes oppgaver i det «politiske liv» (Garhe, 2013, s. 77). Argumentasjon tilknyttet prinsippet om konstitusjonell praksis kan i hovedsak ses i sammenheng med et ønske om å bevare den lovgivende strukturen i samfunnet. Man frykter for hvilke konsekvenser det vil medføre i form av lovmessige inkonsekvenser og politisk atferd for de umyndige. Fra konservativt hold ser man på konstitusjonen som et uttrykk for statens legitimitet og samfunnets eksistens (Syse & Isaksen, 2011, s. 31). Et ønske om å bevare konstitusjonen slik den står i dag, kan ses i sammenheng med de konservatives holdning til å sikre institusjonenes virke og stabilitet (Isaksen, 2021, s. 31). Endring av institusjoner skal kun foretas på den måte at de underliggende verdiene blir på like god, eller bedre, måte tatt vare på. I argumentasjonen påpeker Ola Borten Moe (Sp) på at utviklingen av å endre lovgivningen ikke var ønsket utvikling og ikke definert som verken bedre eller like god som dagens lovgivning (Stortinget, 2010, s. 3471). Samtidig som argumentasjonen for å beholde den konstitusjonelle praksisen kan ses i lys av en konservativ holdning, kan det også trekkes tråder til en liberalistisk tankegang. I et liberaldemokrati er det

grunnloven som sikrer individers frihet fra å overstyres av minoriteters særinteresser (Heywood, 2017, s. 36). Argumentasjonen kan knyttes opp til et ønske om selvstendige og uavhengige borgere slik den skrittvis utvikling av stemmerettsutvidelsen har signalisert. Argumentasjonen korresponderer tydelig til holdningen om at stemmeretten bør være en borgerrett. I motsetning er det enkelte av representantene som argumenterer ut fra at stemmeretten er en grunnleggende menneskerett.

Menneskerettsargumentasjonen er lite tatt i bruk under dagens stemmerettsdebatt. Stemmerett i seg selv er allment definert som en menneskerettighet, formelt i FN konvensjonen av 1948. Karin Andersen (SV) er en av få som argumenterer ut fra at stemmeretten er en menneskerettighet, og at man derfor bør gi 16-åringer stemmerett. Hun ser på stemmeretten som «en av de helt grunnleggende menneskerettigheter ...» (Stortinget, 2016, s. 3267). Begrensningen av denne retten bør ifølge Andersen (SV) være fokuset i debatten. Den samme holdningen synliggjøres gjennom argumentasjonen til Heikki Holmås (SV) da han søker svaret på hvilke borgere som skal «avskjæres fra den(ne) grunnleggende retten» (Stortinget, 2016, s. 3267). Trine Skei Grande argumenterer også ut fra et utgangspunkt der hun begrunner stemmerettsutvidelsen ut fra «retten til faktisk å bli hørt» (Stortinget, 2010, s. 3472) som er nedfelt i barnekonvensjonens artikkel 12. På den måten kan man se at man tar utgangspunkt i at stemmeretten er en menneskerett som 16-åringer begrenses fra. Det er likevel kun disse tre eksemplene der argumentasjonen tilknyttes menneskerettsaspekteret. Argumentasjonen er heller ikke brukt for å argumentere for at stemmeretten bør senkes enda lavere enn 16-åringer. Om man skulle tatt utgangspunkt i at stemmeretten var en menneskerett ville man som Runciman (2021) vært villig til å senke stemmerettsalderen betydelig lavere. Menneskerettsargumentet ble heller ikke tatt i bruk særlig grad ved stemmerettsutvidelsene i perioden 1898 til 1919. Bruken av menneskerettighet som argument for å utvide stemmeretten kan ses på som et radikalt synspunkt på stemmeretten. I hovedsak argumenterer politikerne ut fra et perspektiv på stemmeretten som en borgerrett.

Det må likevel nevnes at stemmeretten i dag, til sammenligning fra den tidligere perioden, er universelt oppfattet som en menneskerett i den forstand at det kun er aldersbegrensning som skal være førende for hvem som skal stemme. Likevel argumenterer politikerne i hovedsak ut fra at stemmeretten er en borgerrett. Lengst til høyre på den konservative flanke blir den definert som en borgerrett som borgere er moralsk forpliktet til å ta i bruk.

Inge Lønning (H) argumenterer ut fra et perspektiv på at stemmeretten er en *moralsk plikt*. Lønning mener heller at den lave valgoppslutningen skyldes at barn og unge i dag er «påført en atmosfære ... som lærer de at rettigheter er noe man har gratis» (Stortinget, 2007, s. 3206). Videre i resonnementet påpeker han at det er problematisk at barn kan «velge og vrake» blant de rettighetene man har, og kan bruke de rettighetene man ønsker samtidig som man kan velge bort de man ikke synes det er av interesse å ta i bruk (Stortinget, 2007, s. 3206). Argumentasjonen viser til et konservativt ytterpunkt i stemmerettsdebatten. Ved tidligere stemmerettsutvidelser har den konservative holdningen forholdt seg til stemmeretten som en borgerplikt som man må ha tilstrekkelig kvalifikasjon til. For å motta stemmeretten har man formelt måtte regnes som aktive medborgere. Hvem som omfattes og skal regnes med for å være borgere har variert, og under medborgerargumentasjonen kan en se at det varierer fortsatt.

Medborgerargumentasjonen tas i bruk hovedsakelig av motstandere av en stemmerettsutvidelse. Magnhild Meltveit Kleppa (Sp) argumenterer ut fra et slikt perspektiv da han viser til at «Ifølgje FNs barnekonvensjon er alle under 18 år ... rekna for og som barn, dvs. at dei nemnde landa har utvida folkestyret frå å gjelda for vaksne og til barn.» (Stortinget, 2007, s. 3203). Argumentasjonen kan gi uttrykk for en konservativ holdning med en praktisk tilnærming til borgerbegrepet. Diskusjonen tar Inge Lønning (H) videre i debatten da han viser til det «umusikalske» ved å skulle gi stemmerett til noen som formelt etter loven blir definert som barn frem til man har fylt 18 år (Stortinget, 2007, s. 3205). Argumentasjonen tar utgangspunkt i det konkrete lovverket, og trekker konklusjonen ut fra hvordan dagens lovverk forholder seg til 16-åringer. På bakgrunn av denne tilnærmingen kan argumentasjonen tolkes i retning av en konservativ holdning.

Under diskusjon om stemmerettsutvidelse har begrepet om medborgeren blitt vektlagt. Ved kvinnelig stemmerett diskuterte man fram og tilbake om den manglende spesifiseringen av hvem grunnloven definerte som norske borgere. Perspektivet til Lønning viser til en forståelse av at borgerbegrepet slik det er definert i dag, gir grunnlag for å ikke gi 16-åringer stemmerett. Argumentasjonen kan ses i lys av en konservativ holdning til at borgere formelt skal defineres som uavhengige fra andre. Det kommer tydelig frem i Lønningens videre argumentasjon da han vektlegger at foresatte har «forsørgelsesansvaret» (Stortinget, 2007, s. 3207). Argumentasjonen kan også her tilknyttes et republikansk borgerideal. Motstanderne i dag, argumenterer på lik linje som under den historiske perioden, ut fra et republikanske borgerideal, der den manglende frihet og uavhengighet ble tatt i bruk som argument for å ikke utvide stemmeretten (Nilsen, 2021, s. 77).

Ola Borten Moe (Sp) adresserer et annet problem tilknyttet grunnlovsforslaget som kan vise til et annet spekter ved borgerbegrepet. Han påpeker at konsekvensene av forslaget vil være å «[...] operere med A- og B-medlemskap i det norske demokratiet, de fleste med fulle rettigheter, noen få med sterkt reduserte.» (Stortinget, 2010, s. 3471). Argumentasjonen kan tolkes mot ideen om en konserverende holdning, tatt i betraktning hvilke konsekvenser en eventuell stemmerettsutvidelse vil få. I argumentasjonen om medborgerbegrepet tar man utgangspunkt i hvordan lovverket defineres og redegjør for borgerbegrepet. I neste delkapittel vil argumentasjonen tilknyttes i større grad representantenes normative vurderinger av 16-åringene som kommende aktive borgere og deres evne til politisk deltakelse.

6.3 Individorientert argumentasjon

Argumentasjonen tar utgangspunkt i individet for å begrunne om det er fornuftig med en stemmerettsutvidelse eller ikke. Argumentasjonen knyttet til individorientert tilnærming til 16-åringer reflekterer rundt hvilke kvalifikasjonskrav som bør være til stede for å gi noen stemmerett. Argumentasjonen spenner seg ut over motstanderne som i hovedsak mener at de mangler samfunnsmessig erfaring og ansvarlighet for sitt eget liv. De litt mer skeptiske til grunnlovsforslaget er positivt innstilt til 16-åringene, men vektlegger andre argumenter for stemmeretten. Det kan tolkes dithen at tilhengerne har to forskjellige innfallsvinkler. På den ene siden argumenterer enkelte tilhengere ut fra at 16-åringer er tilstrekkelig modne, kunnskapsrike og politisk aktive. På den andre siden argumenterer tilhengerne ut fra et likhetsprinsipp – der stemmeretten hverken skal ha en kunnskapstest eller modenhetsvurdering. Diskusjonen om hvem som skal ha stemmerett eller ikke har vært sterkt preget av spørsmålet om kunnskap og politisk kompetanse. På den ene siden ønsker man at politisk kompetanse og modenhet bør

komme før stemmeretten. Fra den andre siden fortolkes det i retning av at politisk engasjement og dannelse kommer ved at man får stemmerett (Ringvej, 2022, s. 108).

Utviklingspsykologisk argumentasjon gir uttrykk for hvilke personlige egenskaper og utviklingsnivå som bør være gjeldende for å kunne forvalte stemmeretten. Grovt kan argumentasjonen tilknyttes enten kravet om *Modenhet* eller *politisk kompetanse*. Motstanderne av stemmerettsutvidelse er i hovedsak av den oppfatning at politisk kompetanse og modenhet bør være tilstrekkelig før man gjennomfører en utvidelse. I hovedsak har ikke modenhet vært et fremtredende argument i diskusjonen i stortingsdebattene om 16-åringers rett til å stemme. Grunde Almeland (V) påpeker at det «[...] ikke er modenhet som har vært det argumentet som har vært brukt mest her i denne salen.» (Stortinget, 2019, s. 2204). Derimot kan man se tendenser til noe Michael Tetzschner (H) poengterte i stortingsdebatt i 2016, om hvorvidt representantene ikke vil «[...] gå inn i en diskusjon om at det for alle, både mindretall og flertall, til slutt også vil dreie seg om hva vi anser for å være en modenhetsgrense[...]» (Stortinget, 2016, s. 3262).

Michael Tetzschner (H) er den politikeren som eksplisitt har sagt at en stemmerettsutvidelse slik grunnlovsforslaget lyder vil gi stemmerett til enkelte ungdommer som ikke har tilstrekkelig *samfunnsmessig modenhet* som man ønsker av deltagere i samfunnslivet (Stortinget, 2016, s. 3262) Samfunnsmessig modenhet defineres av Michael Tetzschner (H) som noe erfaringsbasert, der man «[...] ut fra livets alminnelige erfaring er i stand til å overskue handlinger som får konsekvenser for andre[...]» (Stortinget, 2016, s. 3266). Standpunktet til Tetzschner følger fotsporene til partiet Høyre, og ser tydelig på stemmerett som noe man bør være kvalifisert til. Tetzschner (H) har overtalende mange likheter med motstanderne av allmenn stemmerett på 1890 – tallet. Motstanderne fryktet på lik linje som Tetzschner(H), at den allmenne mann ikke hadde tilstrekkelig opplysning og uavhengig dømmekraft (Almlid & Reitan, 2021, s. 32). Ideologisk kan utsagnet ses i retning av en konservativ holdning, i den forståelse at en stemmerettsutvidelse kun vil være nødvendig om de nye borgerne evner å ta veloverveide valg med det beste for samfunnet. Frykten for at borgere ble styrt av følelser og ikke var tilstrekkelig dannet var fremtredende.

Den konservative holdningen til stemmerettsutvidelse har fra 1814 forholdt seg til at borgere bør ha tilstrekkelig kompetanse, erfaring og dannelse før man mottar stemmeretten. Argumentasjonen kan tolkes videre i retning av en konservativ ide på mennesket. Der mennesket er avhengig av tilstrekkelig erfaring og innsikt i samfunnets struktur, normer og verdier for å sikre borgerens dannelse (Syse & Isaksen, 2011, s. 17: Isaksen, 2021, s. 83). Tilknytningen mellom modenhet og stemmerett har som tidligere vist i gjennomgangen av den historiske perioden, og viser seg også for å være delvis fremtredende i dagens debatt også, slik Tetzschner (H) reflekterer rundt evnen «[...] å overskue handlinger som får konsekvenser for andre.» (Stortinget, 2016, s. 3266). På et generelt plan har modenhet og borgerens evne til å ta valg på vegne av andre vært fremtredende i stemmerettsdebatten helt siden 1814.

Modenhet viser seg også å være fremtredende hos tilhengerne for stemmerettsutvidelse for 16-åringers. Tilhengerne må forsvare hvilken aldersgrense de vil sette grensen på, noe Heikki Holmås (SV) setter på 16 år. Han mener at man kan være enige om at 12-åringers ikke har en modenhet som gjør dem egnet til å forstå norsk politikk og stemme ved valg (Stortinget, 2007, s. 3206). Modenhet kan ses i denne sammenheng å spille en tydelig rolle i diskusjonen om stemmerettsdebatt uavhengig om man er for å utvide

stemmeretten eller ikke. Det vil kun være synet på hvem man anser som modne nok eller ikke.

Magnhild Meltveit Kleppa (Sp) viser til en varsom tilnærming ved å skulle verne ungdommen fra voksenlivet og det ansvaret som det medfører. Han mener at ikke alle bør bli tildelt ansvar og innsats før man har blitt modnet og tatt form som et «politisk menneske» (Stortinget, 2007, s. 3204). Tanken om at borgere formelt må anses som ansvarlige er noe som er fremtredende i denne diskusjonen. Argumentasjonen gir uttrykk for behovet for å beskytte barna fra offentlig deltakelse. Den samme holdningen var fremtredende fra konservativt hold i diskusjonen om kvinners deltakelse i politikken. Motstanderne fryktet for at kvinner skulle bli overveldet over ansvaret.

Enkelte av de som er mer skeptiske til stemmerettsutvidelse vektlegger at deres syn ikke er på bakgrunn av et spørsmål om ungdom er modne nok (Stortinget, 2016, s. 3266). Samtidig vektlegger enkelte som Gunvor Eldgard (Ap) at «Landets 16-åringar er både habile og godt kvalifiserte [...]» (Stortinget, 2016, s. 3263). Hans Fredrik Grøvan (KrF) argumenterer på lik linje når han mener at «[...] dagens 16-åringer besitter betydelig kompetanse» (Stortinget, 2016, s. 3266). Disse partiene har stort sett argumentert ut fra et skeptisk perspektiv på stemmerettsutvidelsen. Argumentasjonen har en sosialistisk/radikal tilnærming til spørsmålet om ungdommers evne til å ta kvalifiserte valg og tilegne seg kunnskap. I motsetning til skeptikerne til stemmerettsutvidelse argumenterer enkelte av tilhengerne for at ungdommens kunnskapsnivå bør være et tilstrekkelig argument for å utvide stemmeretten.

Tilhengerne av stemmerettsutvidelse for 16-åringere er enig i at ungdom er tilstrekkelig kompetente til å benytte stemmeretten. Trine Skei Grande argumenterer for at «[...] kunnskapsnivået blant dagens ungdom er veldig mye høyere [...]», i tillegg til å vise til en NOVA undersøkelse der konklusjonen er at «vi har et voksende politisk engasjement blant ungdom, og at ungdom i dag er mye mer politisk aktive enn voksne (Stortinget, 2010, s. 3472). Den samme argumentasjonen vektlegger Knut Falk Qvigstad (MDG) da han hevder at «Norske barn og unge er [...] jevnt over mer politisk aktive enn sin foreldregenerasjon.» (Stortinget, 2016, s. 3264). Representant, Jette F. Christensen (Ap) har i sin uenighet med sitt parti vektlagt at 16-åringene i dag har evnen til å ta gjennomtenkte og opplyste avgjørelser basert på deres forståelse av hvordan samfunnet fungerer (Stortinget, 2016, s. 3265). Hun mener at *dét* bør være mer tungtveiende enn andre prinsipielle argumenter.

Argumentasjonen som antyder en positiv holdning til 16-åringere tar også i bruk sammenligninger med andre samfunnsgrupper for å underbygge deres argumentasjon. Inge Ryan (SV) argumenterer for at om man «sammenlikner kunnskapsnivået hos pasientene på et sykehjem med kunnskapsnivået hos 16-åringere, er det ikke alltid at 16-åringene taper i forhold til det.» (Stortinget, 2007, s. 3207). Partikompanjong Bård Vegar Solhjell (SV) påpeker at dagens 16-åringere er trolig «like modne» som 18-åringere var ved forrige stemmerettsutvidelse (Stortinget, 2016, s. 3264).

Diskusjonen om stemmerett påberoper også et spørsmål om selvstendighet hos borgerne. Tilhengerne argumenterer fra ulike perspektiver for å få frem at 16-åringere i dag er like selvstendige som dagens stemmeberettigede. Trine Skei Grande (V) poengterer at dagens 16-åringere er «dramatisk mye» mer selvstendige i dag. Det begrunnes med at 16-åringere må ta store valg som er avgjørende for deres framtid (Stortinget, 2016, s. 3265). Knut Falk Qvistad (MDG) viser til samme ide når han viser til samfunnets *antiautoritære kultur*. Samfunnstrekkene gjør at 16-åringere er mye mer

vant til å ta stilling selv, tar raskere del i samfunnet, noe som fører til at ungdom i dag blir tidligere selvstendige (Stortinget, 2016, s. 3264). Grunde Almeland (V) argumenterer også ut fra at ungdom i dag kan håndtere de moderne demokratiske spillereglene, sett i lys av hvilken aldersgruppe som er representert i statistikkene på hvem som sender hets og sjikanerende meldinger i sosiale medier (Stortinget, 2019, s. 2204). Til forskjell fra argumentasjonen tilknyttet en vurdering av ungdommens kunnskapsnivå og modenhet, er det flere av representantene som tar til orde for et ønske om å bli behandlet uavhengig av kvalifikasjonskrav og i likhet med dagens stemmeberettigede.

Likhetsprinsippet går ut på at man ønsker at 16-åringer skal behandles likt ut fra hvilke kriterier som blir satt til de som har stemmerett i dag. Karin Andersen (SV) tar i bruk en slik argumentasjon da hun påpeker «at det kreves ikke utdanning for å ha stemmerett i Norge, ... ikke fra noen annen aldersgruppe kreves det det. Det kreves ikke at du kan lese og skrive heller» (Stortinget, 2016, s. 3267). Argumentasjonen gir uttrykk for et radikalt ytterpunkt i diskusjonen om stemmeretten. Ut fra deres argumentasjon bør stemmerettsutvidelsen gjennomføres kun basert på hensynet til individets rettigheter. Inge Ryen (SV) argumenterer også ut fra samme prinsipp da han poengterer at i diskusjonen om kunnskapsnivå er man «på en litt farlig vei hvis det går ut på å definere det kun ut ifra alder (Stortinget, 2007, s. 3207). Trine Skei Grande (V) er eneste representant fra Venstre som tar i bruk likhetsprinsippet da hun argumenterer for at «De demokratiske rettighetene ikke (er) noe man kan sette seg ned og velge modenhetsgrad for.» (2016, s. 3266). Torgeir Knag Fylkesnes (SV) tar også i bruk likhetsprinsippet i sin argumentasjon når han diskuterer modenhetsbegrepet. Han trekker frem at både senile, umyndige og borgere med svekket sinnstilstand har stemmerett (Stortinget, 2019, s. 2203). Det er en viktig forskjell fra å gi og frata noen en rettighet, og slik argumentasjonen fremstår er ikke målet å skulle frata noen stemmerett. Hensikten kan fortolkes i retning av at om man lar borgere som tilsynelatende ikke kan ta velinformerte valg, bør det også være rom for at 16 åringer skal kunne gis en stemme.

Ved tidligere stemmerettsdebatter har den radikale fløyen argumentert ut fra samme rettferdighetskrav, med utgangspunktet at man ikke skal holde det mot noen at man ikke er tilstrekkelig opplyst eller dannet (Ringvej, 2015, s. 100). Marcus Thrane var tidligst ute med denne argumentasjonen, etterfulgt av den sosialistiske kvinnebevegelsen med Qvam og Gina Krog i spissen. I dagens stemmerettsdebatt kan denne argumentasjonen ses å ha store likhetstrekk med Karin Andersen (SV) da hun hevder at det bør være «veldig prinsipielt viktig og riktig at man ikke legger utdanning til grunn for stemmeretten.» (Stortinget, 2016, s. 3267). Det er påfallende likheter i kravet om at enten underklassen, kvinner eller som i dagens debatt, 16-åringer, bør likestilles med de krav som er til dagens stemmeberettigede. Likhetsprinsippet gjenspeiler tanken om at så mange som mulig bør få utdelt stemmeretten. Argumentasjonen fra tilhengerne viser også til et rettferdighetskrav på tvers av generasjoner.

Flere av representantene tar i bruk *generasjonsrettferdighetsargumentasjon*. Grunde Almeland (V) argumenterer for at medbestemmelsesretten handler i «rett og slett ... om generasjonsrettferdighet» (Stortinget, 2019, s. 2205). Begrunnelsen bygger på at «de store samfunnsspørsmålene» (Stortinget, 2019, s. 2205) om hvordan man skal forvalte økonomien og bekjempe klimaendringene som kommer til å påvirke denne generasjonen framover. Karin Andersen (SV) får tydelig fram dette standpunktet i sin argumentasjon:

«Å kunne gi ungdom sterkere innflytelse mener jeg er rett og rimelig i en situasjon der framtida er avhengig av at man tar hensyn til de generasjonene som kommer etter oss." (Stortinget, 2016, s. 3268)

Argumentasjonen korresponderer til en sosialradikal politisk ide. Det på bakgrunn i vektleggelsen av borgerens rettferdighetskrav i tråd med stemmerettsspørsmålet. Enkelte representanter, blant annet Trine Skei Grande(V), argumenterer også for at ungdom har rett til medbestemmelse i de saker som angår dem, spesifikt blir det trukket frem at ungdom er «de store forbrukerne av kommunale tjenester» (Stortinget, 2010, s. 3472). Det argumenteres videre for at når de kommunale tjenestene kuttes, endres eller forbedres «gjelder det nettopp den aldersgruppen vi snakker om, 16 – 18 år» (Stortinget, 2010, s. 3472). Argumentasjonen kan samlet gi antydninger til at flest mulige borgere deltar og har politisk medbestemmelse, noe som igjen forsterker koblingen til sosialisme/radikalisme. Generasjonsrettferdighetsargumentasjonen gir overordnet uttrykk for et krav om sosial likhet og ønsket om representativitet.

7.0 Avslutning

Oppgaven ønsket å besvare og belyse hvilke politiske ideer og ideologiske tilnærminger som er fremtredende i dagens debatt om stemmerett for 16-åringer. Det forutsatte en historisk gjennomgang av stemmerettsutvidelser i perioden mellom 1814 – 1919. Stemmerettsdebatten i den gitte perioden viste tydelige ideologiske skillelinjer. Fra konservativt hold skulle stemmeretten kun gis til borgere som var tilstrekkelig kvalifisert og dannet for å ta hensyn til samfunnets beste. Den liberalistiske holdningen balanserte mellom å møte folkebevegelsens etterspørsel etter stemmerett, og sikre at samfunnet samtidig ikke mistet all sin makt til særinteresser. Sosialistiske og radikale folkebevegelser kom i hovedsak nedenfra og opp, og var en avgjørende faktor for stemmerettsutvidelsene i perioden mellom 1814 – 1919. Argumentasjonen i debatten kan ses som en skillelinje mellom å ta hensyn til samfunnets beste eller individets rettighet til medbestemmelse. Synet på borgeren var også avgjørende for hvilke borgere som burde motta stemmeretten. Det republikanske borgeridealet kan ses å være utgangspunktet for både den konservative og den sosialradikale tilnærmingen.

Argumentasjonen om stemmerettsutvidelse for 16-åringer ble kategorisert ut fra samfunnsorienterte, lov- og pliktbaserte og individorientert. Under samfunnsorientert argumentasjon gir politikerne uttrykk for om stemmerettsutvidelse enten bør ses ut fra et samfunnsutviklingsargument eller et demokratiperspektiv. Ved lov- og pliktbasert argumentasjon diskuterer man hvordan forståelsen av dagens grunnlov bør forstås, samtidig som man ser på hvilke rettigheter og plikter som naturlig bør sammenfalle. Individorientert argumentasjon gir uttrykk for representantenes ulike holdninger til 16-åringer. I hovedsak argumenteres det fra samtlige politikere at ungdom i dag er habile og kunnskapsrike. Ytterpunktet i diskusjonen viser fra konservativt hold en vurdering om at 16-åringer mangler samfunnsmessig modenhet, til likhetsprinsippet der utdanning og modenhet er prinsipper som ikke bør legges til grunn.

Overordnet speiler oppgaven et bilde på at stemmeretten omhandler ulike politiske ideer. Det er et spenn mellom å se på stemmeretten som en moralsk plikt, eller en menneskerettighet. Ønsker man å beholde samfunnets orden, ønsker man at borgere skal være tilstrekkelig kvalifisert og politisk kompetent før man får stemmeretten. Har man et læringsaspekter ved stemmeretten, tar man utgangspunkt i at stemmeretten fordrer en politisk dannelse og man lærer å ta den i bruk. Utvidelsen av stemmeretten har vært i tråd med økt opplysningsnivå, utdanningsnivå og økt forståelse for viktigheten ved at flest mulig har mulighet, ansvar og rett til å være med å styre landet.

Til spørsmålet om hvem som ikke skal ha stemmerett i et demokrati vil svaret avhenge av hvem man spør. Svaret avhenger av hvilke samfunnsmessige og normative vurderinger man legger til grunn, forståelsen av borgerbegrepet, hvordan man forholder seg til borgeren og hvordan man forstår demokratiets legitimitet. Fra et sosialistisk/radikalt perspektiv mener man det er rettfærdig å inkludere flest mulig borgere til å stemme. Om en spør liberalistene ønsker man en stemmerettsutvidelse som utvikles gradvis med hensyn til at samfunnet består. Konservatismen vil på den andre siden være skeptisk til å utvide stemmeretten, så lenge det ikke sikrer den stabile samfunnsordenen. Undersøkelsen viser dermed en noe moderat argumentasjon i dagens stemmerettsdebatt. Likevel var det en påfallende kontinuitet og stabilitet i de ideologiske posisjonene i synet på stemmerettsutvidelse.

7.1 Refleksjoner

Det er flere innfallsvinkler som ville gjort denne analysen annerledes og som ville ført til andre resultater. For det første kunne det ha forekommet en ren analyse av kun stemmerettsdebatten for 16-åringer. På den måten kunne man ha trukket ut andre argumentasjonstyper fra datamaterialet. I oppgavens tilnærming preger forskerens forkunnskaper og forforståelse ved den deduktive tilnærmingen, hvilke deler av datamaterialet som blir vektlagt. Bruken av idealtyper kan også begrense bredden i innhentingfasen og innfallsvinkelen til analyseprosessen. Likevel er det vesentlig å trekke frem at empirien som er trukket ut fra datamaterialet har vist til tydelige sammenhenger med ulike argumentasjonstyper fra den historiske perioden. Den siste debatten på Stortinget som fant sted den 1.juni ble ikke behandlet grunnet tidsbegrensninger. Det ville likevel ha vært av interesse å se om hvordan denne debatten hadde likheter/forskjeller med denne undersøkelsens funn.

I videre forskning ville det vært av interesse å ha en innfallsvinkel med en bredere linse mot den offentlige debatten som har funnet sted i media. Det kan ha resultert i at undersøkelsen hadde fanget opp tydeligere ytterpunkter i debatten og argumentasjonen. En annen innfallsvinkel som er av interesse i lys av arbeidet med stemmerettstematikken er en undersøkelse av hvilke faktorer som er avgjørende for hvem som tar i bruk stemmeretten og hvilken rolle skolen kan ha for at kommende 16-åringer en gang skal ta den i bruk.

Dokumentliste:

Interpellasjon nr. 52 (1997-98). Om å styrke barn og unges deltakelse i det demokratiske systemet, og forsøk med stemmerett for 16- og 17-åringer i utvalgte kommuner og fylkeskommuner. Hentet: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=199798&paid=7&wid=a&psid=DIVL14&pgid=d_0215&vt=d&did=DIVL46

Dokument nr. 12:3. (2003-2004). Grunnlovsforslag fra Siri Hall Arnøy, Heikki Holmås, Audun Bjørlo Lysbakken og Ågot Valle. Hentet fra: <https://stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2003-2004/dok12-200304-003.pdf>

Innst. S. nr. 188 (2006-2007), jf. Dokument nr. 12:3 (2003-2004). Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag fra Siri Hall Arnøy, Heikki Holmås, Audun Bjørlo Lysbakken og Ågot Valle om endring av § 50 i Grunnloven (stemmerettsalder 16 år ved stortingsvalg) Hentet fra: <https://stortinget.no/globalassets/pdf/referater/stortinget/2006-2007/s070531.pdf>

Dokument nr. 12:6 (2007-2008). Grunnlovsforslag fra Heikki Holmås, Åsa Elvik, Inga Marte Thorkildsen og Odd Einar Dørum <https://stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2007-2008/dok12-06-2008.pdf>

Innst. 253 S. (2009-2010) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag fra Heikki Holmås, Åsa Elvik, Inga Marte Thorkildsen og Odd Einar. <https://stortinget.no/globalassets/pdf/referater/stortinget/2009-2010/s100527.pdf>

Dokument 12:4 (2011-2012). Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande. Hentet fra: <https://stortinget.no/globalassets/pdf/grunnlovsforslag/2011-2012/dok12-201112-004.pdf>

Innst. 261 S (2015-2016), jf. Dokument 12:4 (2011- 2012) og Dokument 12:4B (2011-2012) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande om endringer i Grunnloven §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerett). Hentet fra <https://stortinget.no/globalassets/pdf/referater/stortinget/2015-2016/s160524.pdf>

Dokument 12:7 (2015-2016). Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande. Hentet fra: <https://stortinget.no/globalassets/pdf/grunnlovsforslag/2015-2016/dok12-201516-007.pdf>

Dokument 12:13 (2019-2020). Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Mona Fagerås, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski og Solfrid Lerbrekk (2019 - 2020). Hentet fra: <https://stortinget.no/globalassets/pdf/grunnlovsforslag/2019-2020/dok12-201920-013.pdf>

Litteraturliste

- Aasland, T. (1961). *Fra arbeiderorganisasjon til mellomparti: Det radikale folkepartis (Arbeiderdemokratenes) forhold til Venstre og sosialistene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Alldén, L., & Svendsen, L. (2009). *Liberalisme: Politisk frihet fra John Locke til Amartya Sen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Almlid, G., & Reitan, J. (2021). *Historie og demokrati: Norsk historie etter 1900 - for demokratiets framtid* (1. utgave. ed.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Banik, V. (2013). *Grenser for stemmerett*. *Arbeiderhistorie*, 2013, 12-39. Hentet fra https://www.arbark.no/eldok/Arbeiderhistorie2013_1.pdf
- Bergkvist, J. & Hovdhaugen, U. (2019). Deres stemmeret vil bli suspendert. *Arbeiderhistorie*, 23(1), 83-99. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5879-2019-01-06>
- Bergström, G. & Boreus, K. (2005). *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Blom, I. (2013). Hva er en borger? Nasjon, borgerskap og mobilisering i Norden. *Historisk Tidsskrift*, 92(4), 513-526.
- Bratberg, Ø. (2021). *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (3. utgave.). Cappelen Damm akademisk.
- Bull, N. I. (2021, 14. September). Arbeidersamfunn. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/arbeidersamfunn>
- Gahre, S. (2013). *Allmenn stemmerett for kvinner i lys av stortingsdebattene fra 1890 til 1913* (nr. 1/2013) [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo, Institutt for offentlig rett. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/35083/4/165723.pdf>.
- Gamme, A. (2001). «Mandsstemmer har vi saa evigt nok af fra før»: perspektiver på stemmerettsdebatt for kvinner i Norge 1898-1913 [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.
- Hagemann, G. (2014). Kvinner - annenrangs borgere? *Nytt norsk tidsskrift*, 2, 124-135. Hentet fra: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3053-2014-02-03>
- Hegna, K., Ødegård, G., & Seland, I. (2019). Ungt medborgerskap: Kunnskap, mobilisering og deltakelse. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 18(1), 7-27. Hentet fra <https://journals.oslomet.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/3163>
- Heidar, K. (2015). Linjene fram til i dag. I Bull, K. S. (Red) *Borgerrolle og borgerrett*. (194 - 207) Dreyer Akademisk publisering.
- Held, D. (2006). *Models of democracy* (3. Utgave). Cambridge: Polity.
- Helle, H., Dyrvik, S. Hovland, E. & Grønlie, T. (2016). *Grunnbok i Norges historie: fra vikingtid til våre dager* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Heywood, A. (2017). *Political ideologies: an introduction* (Sixth edition.). London: Palgrave Macmillan.
- Isaksen, T. (2021). *Hva er konservatisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2016). Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (5. utg.). Abstrakt.

- Kahan, A. S. (2003) Liberalism in Nineteenth-Century Europe. *The Political Culture of Limited Suffrage*, New York: Palgrave Macmillan.
- Kenny, & Festenstein, M. (2010). Political ideologies: a reader and guide (2. Utg.). Oxford University Press.
- Knudsen, S. H. (2021, 27.08). Nei, 16-åringer bør ikke ha stemmerett. *Aftenposten SiD*. <https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/Rr6940/nei-16-aaringer-boer-ikke-ha-stemmerett>
- Kunnskapsdepartementet. (2020). Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen. Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>
- Kvarv, S. (2021). *Vitenskapsteori: tradisjoner, posisjoner og diskusjoner* (3.utg.). Novus forlag.
- Langeland, N. R. (2014). Røysteretten som mål på politisk kompetanse sidan 1814. I Langeland, N.R. (red.) *Politisk kompetanse: Grunnlovas borgar 1814-2014* (s. 27-58). Oslo: Pax Forlag
- Larsen, E. (2013). Stemmerett for alle! I Danielsen, H., Larsen, E. & Ovesen, I. W. *Norsk likestillingshistorie*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Larsen, E & Øksendal (2013). De glemte kvinnevalgene. *Historisk tidsskrift Bind 92*, s. 563–590. Universitetsforlaget. <https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/ISSN1504-2944-2013-04-06>
- Mahéo, V.-A. & Bélanger, É. (2020). Lowering the Voting Age to 16? A Comparative Study on the Political Competence and Engagement of Underage and Adult Youth. *Canadian journal of political science*, 1-22. <https://doi.org/10.1017/S0008423920000232>
- Nilsen, H.R. (2021). Demokratisk medborgerskap: Et republikansk perspektiv. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 1, 70–81. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2021-01-07>
- Nilsen, H.F. (2022). Demokratisk medborgerskap. I Nilsen, H.F. (Red.). *Myndig medborgerskap: Demokrati i lærerutdanningen*. (s. 23-34). Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 2001:03. (2001). *Velgere, valgordning, valgte*. Kommunal- og regionaldepartementet <https://www.regjeringen.no/contentassets/6a5ba9e6e3ed4535a92988274ca7c45a/no/pdf/nou200120010003000dddpdfa.pdf>
- NOU 2006:7. (2006). *Det lokale folkestyret i endring? Om deltaking og engasjement i lokalpolitikken*. Kommunal- og regionaldepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/ca05dd09acaf48d8b3ddbff88e3f2cb1/no/pdfs/nou200620060007000dddpdfs.pdf>
- NOU 2020:6. (2020). *Frie og hemmelige valg, Ny valglov*. Kommunal- og regionaldepartementet <https://www.regjeringen.no/contentassets/0516829ddd434b86880c80e9ceec0281/no/pdfs/nou202020200006000dddpdfs.pdf>
- NRK. (2022, 11. mai). Stortingsgruppa til Ap vil la 16-åringer stemme. Hentet fra <https://www.nrk.no/nyheter/stortingsgruppa-til-ap-vil-la-16-aringer-stemme-1.15963792>

- Olstad, F. (2014). *Det farlige demokratiet: om folkestyrets vilkår i Norge gjennom to hundre år*. Oslo: Aschehoug.
- Overrein, A. (2015). Demokratiutvikling mellom grunnlov og sosiale klasser. I Holt-Jensen, & Dyrvik, S. (Red). *Likeverd: grunnlaget for demokrati*. (s. 243-264). Res Publica.
- Ringvej, M. (2015) Marcus Thranes Borgerrett for de stemmeløse. I Bull K. S. (Red.) *Borgerrolle og borgerrett*. (88-102) Dreyer Akademisk publisering.
- Ringvej, (2017, 29. mai). Arbeiderforeningene – *Thranebevegelsen*. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/Arbeiderforeningene - Thranebevegelsen>
- Ringvej, M. (2022). Myndige medborgere: Marcus Thrane og kampen for arbeiderklassens stemmerett. I Nilsen, H.F. (Red.). *Myndig medborgerskap: Demokrati i lærerutdanningen*. (s. 102-115). Oslo: Universitetsforlaget.
- Roos, M. (2022). Utdanning til uavhengighet: Ole Vig og Hartvig Nissen. I Nilsen, H.F. (Red.). *Myndig medborgerskap: Demokrati i lærerutdanningen*. (121-129). Oslo: Universitetsforlaget.
- Runciman, D. (16. nov. 2021) Votes for children! *Why we should lower the voting age to six*. The Guardian. Hentet fra: <https://www.theguardian.com/politics/2021/nov/16/reconstruction-after-covid-votes-for-children-age-six-david-runciman>
- Sandvik, H. (2015). Vilkårene for stemmerett etter grunnloven. I Bull K. S. (Red.) *Borgerrolle og borgerrett*. (67 – 87). Oslo: Dreyer Akademisk publisering.
- Solhaug, T. (2021a). Demokratibegrepet i Skolen (s. 33 - 46). I Solhaug, T. (Red.) *Skolen i demokratiet - demokratiet i skolen* (2. utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Solhaug, T.(2021b). Medborgerskap. (s. 47 - 63). I Solhaug, T. (Red.) *Skolen i demokratiet - demokratiet i skolen* (2. utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Solhaug, T.(2021c). Om politikk. (s. 66-79). I Solhaug, T. (Red.) *Skolen i demokratiet - demokratiet i skolen* (2. utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Steine, B. A. (2019). "Den, der er ude af Stand til at Sørgе for Sig Selv" Argumentene for og mot suspensjon av fattigunderstøttede 1874 - 1919. I M. Hommerstad & B. A. Steine (Red.), *Stemmerettens grenser: fattigdom og demokratisk utestengelse 1814-1919* (s. 67 - 100). SAP, Scandinavian Academic Press.
- Stokstad, S. (2014). Stemmerett for 16- og 17- åringer? Rettslige aspekter I. Bergh, J. (2014) Stortingsrapport – *stemmerett for 16-åringer, Resultater fra evaluering av forsøket ved senket stemmerettsalder ved lokalvalget 2011*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/komm/rapporter/rapport_stemmerett_for_16-aaringer.pdf
- Syse, H., & Isaksen, T. (2011). *Konservatisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thorsen, D. E. (2015). Liberalisme, konservatisme og sosialisme. I Malnes, & Thorsen, D. E. (2015). *Demokrati: historien og ideene*. Dreyers forlag.
- Thue, I.-J. (1972). Kvinnestemmerettsdebattene i Stortinget 1890-1913 [Hovedoppgave]. Universitetet i Oslo.

Ødegård, G. (2014). Finnes en ideell stemmerettsalder? (181 – 206) I. Bergh, J. (2014:1) Stortingsrapport – *stemmerett for 16-åringer, Resultater fra evaluering av forsøket ved senket stemmerettsalder ved lokalvalget 2011*. Institutt for samfunnsforskning. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/komm/rapporter/rapport_stemmerett_for_16-aaringer.pdf

Ødegård, G. & Aars, J. (2011). Ungdom, valgdeltagelse og stemmerett. Kunnskapsoversikt. *Rapport 2011:4*. Hentet fra: <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2442816/Ungdom%2bvalgdeltagelse%2bog%2bstemmerett.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Vincent. A. (2010). *Modern political ideologies* (3. Utg.). United Kingdom: Wiley-Blackwell.

Windsvold, M. (2016). *Stemmerett for 16-åringer – rettighet eller opplæringsprosjekt? En analyse av mediedekningen av forsøket med nedsatt stemmerettsalder* (s. 64 – 86). I Bergh, J. (2016:19) Hva skjer når 16-åringer får lov til å stemme? Resultater fra evalueringene av to forsøk med nedsatt stemmerettsalder. Institutt for samfunnsforskning. https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2442522/Rapport%2b2016_1.pdf?sequence=2&isAllowed=y

